

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Навчально-методичні рекомендації

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

**С. Є. Булавіна,
А. М. Гороть,
О. І. Максимчук**

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Навчально-методичні рекомендації

За загальною редакцією д. ю. н., професора
М. М. Яцишина

Луцьк
Вежа-Друк
2024

УДК 341.231.14.037(075.8)

Б 90

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 25 вересня 2024 р.)*

Рецензент:

Прокопчук К. М. – кандидат юридичних наук, головний спеціаліст відділу аналітично-статистичної роботи, зв'язків з громадськістю та ЗМІ Господарського суду Волинської області.

Булавина С. Є.

Б 90 Права і свободи людини: навчально-методичні рекомендації / С. Є. Булавина, А. М. Гороть, О. І. Максимчук; за заг. ред. д. ю. н., проф. М. М. Яцишина. – Луцьк : Вежа-Друк, 2024. – 216 с.

У навчально-методичному виданні висвітлено становлення і розвиток прав людини, розкрито обсяг та складові прав людини (право на життя, свободу та особисту недоторканість, свободу думки, совісті та релігії та ін.), дано короткий зміст лекційних питань, проаналізовано практику Європейського Суду з захисту прав людини, щодо розгляду конкретних справ та акцентовано увагу на значенні прийнятих ним рішень.

Навчально-методичні рекомендації розраховано для оптимізації самостійної, індивідуальної роботи здобувачів освіти денної та заочної форми навчання, спеціальності: 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки, відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання, ТДН та Силабусу.

УДК 341.231.14.037(075.8)

© Булавина С. Є., Гороть А. М.,

Максимчук О. І., 2024

© Подолець О. В. (обкладинка), 2024

Укладачі:

Булавіна С. Є. – кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Гороть А. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Максимчук О. І. – старший викладач, вищої категорії Луцького професійного коледжу технологій і сервісу.

ЗМІСТ

1. Опис освітнього компонента	5
2. Стислий виклад теоретичного матеріалу	32
3. Практика Європейського Суду з прав людини	70
4. Тести для підсумкового контролю	163
5. Рекомендована література та інтернет-ресурси	213

1. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1. Анотація курсу

ОК **Права і свободи людини** є правові аспекти сутності держави і права; їх значення для формування громадянського суспільства; сучасний інститут прав людини; міжнародна та українська нормативна база в галузі прав і свобод людини; основи публічного права, зокрема конституційне, кримінальне, адміністративне право; основи приватного права, зокрема цивільне, сімейне, трудове право; принципи громадянського суспільства та сталий розвиток, як найперспективнішою ідеологією XXI століття.

2. Пререквізити

ОК **Права і свободи людини** знаходиться в певному зв'язку з іншими освітніми компонентами циклу соціально-гуманітарної підготовки здобувачів, які формують загальні та фахові компетентності. Для вивчення нормативного освітнього компонента здобувачам достатньо володіти знаннями, засвоєними після вивчення шкільного курсу “Правознавства”.

Постреквізити

Водночас отримані теоретичні знання та практичні навички з ОК **Права і свободи людини** є наявністю загального розуміння регулювання правовідносин в суспільстві та реалізації своїх прав та свобод у повсякденному житті, підґрунтям для вивчення інших освітніх компонентів: ОК **Основи громадянського суспільства**, ОК **Методика навчання правознавства**.

3. Мета і завдання ОК:

Мета нормативного освітнього компонента – формування у здобувачів освіти першого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності: спеціальності: 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) за освітньо-професійної програмою: “Середня освіта. Історія

та громадянська освіта” є засвоєння здобувачами базових теоретичних знань про одну з найважливіших цінностей цивілізації – права людини та формування високої культури правового мислення, здатності об’єктивно сприймати правові явища та політичні процеси у контексті сталого розвитку, що відбуваються в нашому суспільстві і застосовувати отримані знання в повсякденному житті та практичній діяльності.

ОК Права і свободи людини покликаний ознайомити здобувачів освіти із сучасним інститутом прав людини, міжнародною та українською нормативною базою в цій галузі, принципами громадянського суспільства та сталим розвитком, як найперспективнішою ідеологією ХХІ століття.

Завданням нормативного освітнього компонента Права і свободи людини є засвоєння здобувачами освіти загальних правових положень: сутності та співвідношення понять «права», «свободи» та «обов’язки» у контексті правового статусу людини та громадянина; обмеження прав і свобод людини, різниця між правомірним та неправомірним обмеженням; інституції, функції та інструменти громадянського суспільства; основних положень публічного та приватного права; парадигма сталого розвитку, його базові концепції та цілі; роль інституту прав людини в контексті досягнення цілей сталого розвитку, формування уміння користуватися необхідною нормативно-правовою базою; виховання у здобувачів освіти законослухняності через повагу до права і закону.

4. Структура освітнього компонента

Таблиця 1

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Пр. зан.	Сам. Роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Сутність держави і права, прав і свобод людини та їх значення для формування громадянського суспільства						

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Громадянське суспільство та правова держава.		2	2	5	1	ДС/Т/Р/У О=2
Тема 2. Право як інструмент для регулювання суспільних відносин у громадянському суспільстві.		2	2	5		ДС/Т/Р/У О=2
Тема 3. Права і свободи людини як основа існування сучасного демократичного суспільства.		2		3		ДС/Т/Р/У О=2
Тема 4. Правовий статус особи, співвідношення понять «права», «свободи» та «обов'язки».		2	2	3	1	
Тема 5. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина.		2	2	4	1	ДС/Т/Р/У О=2
Разом за модулем 1		10	8	20	3	8
Змістовий модуль 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Практика Європейського Суду з прав людини						
Тема 6. Право на життя. Право						

Продовження таблиці

1	2	3	4	5	6	7
на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.		2	2	4	1	ДС/Т/Р/У О=2
Тема 7. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання.		2	2	3	1	ДС/Т/Р/У О=2
Тема 8. Право на свободу та особисту недоторканність. Свобода думки, совісті та релігії.		2	2	4	1	ДС/Т/Р/У О=2
Тема 9. Право на власність. Заборона дискримінації.		2	2	3		ДС/Т/Р/У О=2
Тема 10. Свобода вираження поглядів. Свобода зібрань та об'єднання.		2	2	3	1	ДС/Т/Р/У О=2
Тема 11. Права окремих категорій та груп осіб.		2	2	3		ДС/Т/Р/У О=2
Разом за модулем 2		12	12	20	4	12

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 3. Національні та міжнародні засоби захисту прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту						
Тема 12. Національні засоби захисту прав людини.		2	2	6		ДС/Т/Р/У О=2
Тема 13. Загальні міжнародно-правові стандарти та гарантії дотримання основних прав і свобод людини.		2	2	6		ДС/Т/Р/У О=2
Тема 14. Обмеження прав і свобод людини. Права і свободи людини в умовах надзвичайного стану та в умовах збройного конфлікту		2	2	6	1	ДС/Т/Р/У О=2
Разом за модулем 3		6	6	18	1	6
Всього за ПЗ						26
Самостійна робота						14
Всього за поточний контроль						40
Підсумковий контроль (ПКР – тести – moodle)						60
Всього годин/Балів	120	28	26	58	8	100

Примітки: *Moodle, Zoom* – може застосовуватися одна з платформ або їхній симбіоз для здобувачів освіти з індивідуальним планом навчання та/або під час реалізації освітнього процесу в Університеті у дистанційному режимі, відповідно до Положення про електронний курс навчальної дисципліни у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Положення про дистанційне навчання у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, наказів ректора.

Методи та форми контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ІНДЗ/РС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, РМГ – робота в малих групах, МКР/ПКР – модульна контрольна робота/підсумкова контрольна робота, Р – реферат, СР – самостійна робота а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору; УО – усне опитування тощо.

5. Плани практичних занять

Тема 1. Громадянське суспільство та правова держава

Питання до практичного заняття

I. Загальна характеристика громадянського суспільства:

1. Поняття, ознаки та структура громадянського суспільства.
2. Правосвідомість та правова культура як фактори формування громадянського суспільства.
3. Об’єднання громадян та інші спільноти (напр., релігійні організації, профспілки і т.д.) як елемент громадянського суспільства.

II. Правова держава та громадянське суспільство:

1. Поняття та ознаки держави. Державний суверенітет.
2. Форма держави.
3. Функції держави та механізм держави.

4. Поняття та ознаки правової держави.
5. Взаємовідносини правової держави та громадянського суспільства.

Тема 2. Право як інструмент для регулювання суспільних відносин у громадянському суспільстві

Питання до практичного заняття

- I. Соціальне регулювання правової держави та громадянського суспільства:
 1. Поняття соціального регулювання. Поняття та види соціальних норм.
 2. Поняття та ознаки права. Норма права
 3. Система права та її структура (галузі, підгалузі, інститути права).
 4. Джерела (форми) права. Нормативно-правовий акт.
- II. Дія права в громадянському суспільстві:
 1. Поняття, ознаки та структура правовідносин.
 2. Поняття, ознаки та склад правопорушення.
 3. Поняття, принципи, види юридичної відповідальності.
 4. Правова система: поняття, структура, типи.

Тема 3. Правовий статус особи та права і свободи людини як основа існування сучасного демократичного суспільства

Питання до практичного заняття

1. Історія розвитку та становлення концепції прав людини.
2. Вчення про права людини як узагальнення теоретичних знань, історичного досвіду.
3. Права людини: сутність, основні поняття, класифікація.
4. Покоління прав людини.
5. Універсальні та спеціальні права.
6. Правовий статус особи, співвідношення понять «права», «свободи» та «обов'язки»:
 - Підстави розрізнення категорій «права людини» і «права громадянина».

- Співвідношення понять «права» і «свободи» людини і громадянина.
- Правовий статус особи як система гарантованих державою прав, свобод, обов'язків та відповідальності.
- Сутність прав, свобод та обов'язків як невід'ємних складових правового статусу, співвідношення між поняттями.
- Терміни «людина» та «громадянин» у контексті визначення правового статусу суб'єкта.

Тема 4. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина

Питання до практичного заняття

1. Особа як основа громадянського суспільства.
2. Конституційно-правовий статус – права, свободи, обов'язки людини і громадянина.
3. Європейський Суд з прав людини: структура та процедура діяльності.
4. Порядок звернення до Європейського Суду.
5. Загальна характеристика Інституту Уповноваженого з прав людини.

Тема 5. Право на життя. право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції

Питання до практичного заняття

- I. Право на життя:
 1. Захист права на життя: окремі аспекти в контексті сучасних ризиків.
 2. Право на життя – як найвища цінність.
 3. Право на життя (обсяг та складові права на життя).
 4. Зобов'язання держави щодо права на життя.
 5. Практика Європейського Суду:
 - Стислий виклад справи “Макканн інші проти Сполученого королівства” № 18984/91, рішення Великої палати 1995 р.;

- Стислий виклад справи “Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії” № 56080/13, рішення Великої палати 2017 р.
- II. Право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції:
1. Обсяг та складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.
 2. Зобов’язання держави щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.
 3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до приватного сімейного життя, житла та кореспонденції :
- Справа «Денисов проти України» (Заява N 7822/06)
 - Справа «Кривіцька та Кивіцький проти України» № 8863/06

Тема 6. Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання
Питання до практичного заняття

1. Обсяг та складові заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.
2. Зобов’язання держави щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання:
 - справа «Сьорінг проти Сполученого Королівства» № 14038/88, 1989 р.;
 - справа «Каверзін проти України» (case of kaverzin v. Ukraine) (заява № 23893/03);
 - справа «Гефген проти Німеччини» № 22978/05, рішення Великої палати 2010 р.

Тема 7. Свобода думки, совісті та релігії.
Право на свободу та особисту недоторканність

Питання до практичного заняття

I. Свобода думки, совісті та релігії:

1. Обсяг та складові права на свободу думки, совісті та релігії.
2. Зобов'язання держави щодо права на свободу думки, совісті та релігії.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу думки, совісті та релігії:
 - Справа “Коккінакіс проти Греції” 1993 р. № 14307/88, 1993 р.;
 - Справа “SAS проти Франції” (№ 43835 / 11, 1993 р.);
 - Справа “Евейда та інші проти Сполученого Королівства” №№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013 р.

II. Право на свободу та особисту недоторканність:

1. Обсяг та складові права на свободу та особисту недоторканність.
2. Зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканність.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу та особисту недоторканність:
 - Справа «Харченко проти України» 2011 р.;
 - Справа «Austin та інші проти Сполученого Королівства» (заяви №№ 39692/09, 40713/09 та 41008/09) рішення С15 березня 2012 року.

Тема 8. Право на власність. Заборона дискримінації

Питання до практичного заняття

I. Право на власність:

1. Обсяг та складові права на власність.
2. Зобов'язання держави щодо права на власність.
3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на власність:

- Справа “Луїзиду проти Туреччини” № 15318/89, 1996 р.);
 - Справа “Фонд «Батьківська турбота» проти України” заява № 5876/15;
 - Справа “Спорронг і Льоннрот проти Швеції” №№ 7151/75, 7152/75, 23.09.1982.
- II. Заборона дискримінації:**
1. Обсяг та складові заборони дискримінації.
 2. Зобов’язання держави щодо заборони дискримінації.
 3. Практика Європейського суду з прав людини щодо заборони дискримінації:
 - Справа: “Маркс проти Бельгії” 1979 р.;
 - Справа: “Пічкур проти України”: № 10441/06 від 7 листопада 2013 року;
 - Справа: “D.H. та інші проти Чеської Республіки” N 57325/00 від 13 листопада” 2007 року.

**Тема 9. Свобода вираження поглядів.
Свобода зібрань та об’єднань
Питання до практичного заняття**

- I. Свобода вираження поглядів:**
1. Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів.
 2. Зобов’язання держави щодо права на свободу вираження поглядів.
 3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу вираження поглядів:
 - Справа “Лінгенс проти Австрії” № 9815/82, 1986 р.);
 - Справа “Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини” № 18030/11;
 - Справа “Axel Springer AG проти Німеччини” № 39954/08, 2012 р.
- II. Свобода зібрань та об’єднань:**
1. Обсяг та складові права на свободу зібрань та об’єднання.
 2. Зобов’язання держави щодо права на свободу зібрань та об’єднання.

3. Практика Європейського суду з прав людини щодо права на свободу зібрань та об'єднання:
 - Справа «Веніамін Тимошенко та інші проти України» заява № 48408/12;
 - Справа «Букту та інші проти Угорщини» № 25691/041 від 7.07.2007.

Тема 10. Права і свободи окремих категорій та груп осіб **Питання до практичного заняття**

1. Захист прав осіб, що належать до національних та мовних меншин.
2. Захист прав корінних народів.
3. Захист прав жінок.
4. Захист прав дітей.
5. Захист прав осіб з інвалідністю.
6. Захист прав осіб похилого віку.
7. Захист прав трудівників-мігрантів.
8. Захист прав біженців, вимушених переселенців і переміщених осіб.
9. Захист прав апатридів.
10. Захист прав ув'язнених осіб.
11. Захист прав пацієнтів.
12. Захист прав жертв злочину.

Тема 11. Національні засоби захисту прав і свобод людини

Питання до практичного заняття

- I. Судові органи України:
 1. Поняття та функції судової влади.
 2. Засади організації судової влади.
 3. Організаційні основи судоустрою в Україні.
 4. Конституційний Суд України: правовий статус, повноваження, порядок утворення та склад.

II. Правоохоронна діяльність: поняття, ознаки та суб'єкти її здійснення:

1. Поняття, система і завдання органів прокуратури України.
2. Поняття, система і завдання Національної поліції.
3. Поняття, система і завдання Служби безпеки України.

III. Правозахисні інституції України:

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав.
2. Органи юстиції України; нотаріат в Україні.
3. Адвокатура в Україні.

Тема 12. Загальні міжнародно-правові стандарти та гарантії дотримання основних прав і свобод людини

Питання до практичного заняття

1. Загальні міжнародно-правові стандарти основних прав і свобод людини.
2. Конвенційні органи з прав людини у системі ООН.
3. Міжнародно-правові гарантії дотримання прав людини і громадянина.
4. Європейська система захисту прав людини.
5. Регіональна система захисту прав і свобод людини.

Тема 13. Обмеження прав і свобод людини.

Права і свободи людини в умовах надзвичайного стану та в умовах збройного конфлікту

Питання до практичного заняття

1. Правомірне обмеження прав людини.
2. Відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.
3. Обмеження прав людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.
4. Міжнародно-правовий захист жертв війни:
 - а) поняття та види жертв (осіб, що знаходяться під захистом);
 - б) захист поранених, хворих і осіб, що зазнали корабельної аварії;

- в) захист військовополонених;
 - г) захист цивільного населення .
5. Застосування принципу *lex specialis* .

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та виконання завдань з ОК Права і свободи людини для здобувачів освіти <https://moodle.vnu.edu.ua/course/view.php?id=2998¬ifyeditington=1> (на платформі moodle) і оцінюється викладачем індивідуально відповідно до – **табл. 3 (СР)**.

Завдання для самостійної роботи слід виконувати за варіантом, що відповідає номеру у списку академічного журналу здобувачів освіти:

Варіант I

1. Захист прав жінок.
2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 6 “Конвенції Право на справедливий суд і дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту”.

Варіант II

1. Назвіть підстави і механізм реалізації громадянами України права на участь у зборах, мітингах, вуличних походах, демонстраціях, маршах, у пікетуванні.
2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 14 “Конвенції Заборона дискримінації”.

Варіант III

1. Проаналізуйте роль Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Варіант IV

1. Назвіть “покоління” прав людини, з’ясуйте, чим можна пояснити їх неоднозначне становлення й закріплення

в національному законодавстві та міжнародно-правових актах.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 11 Конвенції “Свобода зібрань та об’єднань”.

Варіант V

1. Захист прав дітей.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 9 Конвенції “Свобода думки, совісті та релігії.”

Варіант VI

1. Захист прав осіб з інвалідністю.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті Стаття 10 Конвенції “Кожен має право на свободу вираження поглядів”.

Варіант VII

1. Захист прав осіб похилого віку.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 3 Конвенції “Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання”.

Варіант VIII

1. З’ясуйте, як у міжнародно-правових актах регулюються право людини на життя і право на свободу (світогляду, пересування, думки тощо).

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 8 Конвенції “Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції”.

Варіант IX

1. Захист прав пацієнтів.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 2 Конвенції “Право на життя”.

Варіант X

1. Універсальні контрольні органи із захисту прав людини: характеристика, повноваження.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 8 Конвенції “Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції”.

Варіант XI

1. Захист прав біженців, вимушених переселенців і переміщених осіб.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 3 Конвенції “Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання”.

Варіант XII

1. Захист прав меншин і корінних народів.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 14 “Конвенції Заборона дискримінації”.

Варіант XIII

1. Статутні органи ООН у сфері захисту прав людини та їх процедури. Допоміжні органи.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 8 Конвенції “Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції”.

Варіант XIV

1. “Спеціальні процедури” в галузі захисту прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 2 Конвенції “Право на життя”.

Варіант XV

1. Посадові особи в галузі захисту прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 6

“Конвенції Право на справедливий суд і дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту”.

Варіант XVI

1. Право на судовий захист в Європейському суді з прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 14 “Конвенції Заборона дискримінації”.

Варіант XVII

1. Договірні органи в галузі захисту прав людини та їх процедури.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 11 Конвенції “Свобода зібрань та об’єднань”.

Варіант XIX

1. Права людини під час збройних конфліктів.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 9 Конвенції “Свобода думки, совісті та релігії”.

Варіант XX

1. Право на справедливий суд і на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті Стаття 10 Конвенції “Кожен має право на свободу вираження поглядів”.

Варіант XXI

1. Інші спеціалізовані організації та форуми в галузі прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 3 Конвенції “Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання”.

Варіант XXII

1. Захист прав людини в період Ліги Націй.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 8 Конвенції “Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції”.

Варіант XXIII

1. Захист прав людини в діяльності ООН.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 2 Конвенції “Право на життя”.

Варіант XXIV

1. Міжнародний механізм захисту прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 9 Конвенції “Свобода думки, совісті та релігії.”

Варіант XXV

1. Національний механізм захисту прав людини.

2. Самостійно опрацювати стислий виклад справи Практики Європейського суду з прав людини, згідно статті 6 “Конвенції Право на справедливий суд і дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту”.

7. Політика оцінювання

Оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компонента Основи права здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю знань відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 28.06.2022 р. URL: <https://v.gd/Dg fFFL> за 100-бальною шкалою.

Здобувач освіти повинен відвідувати заняття очно, а, за наявності обґрунтованих причин (хвороба, перебування за кордоном тощо), за погодження з викладачем – онлайн.

Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях. Під час виконання

контрольних заходів (контрольних робіт, заліку, іспиту) використання гаджетів заборонено. У разі порушення цієї заборони робота не буде оцінюватись.

Відпрацювання пропущених занять можливе до початку заліково-екзаменаційної сесії відповідно до графіку чергування викладача, затвердженого на кафедрі теорії та історії держави і права (каб. В-123) .

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Максимальний бал за кожну з форм роботи визначено у таблиці 3 силабуса освітнього компонента.

Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється під час індивідуальних консультацій згідно графіка чергувань викладача, відповідно до – **табл. 3(СР)**.

За активність на заняттях здобувач освіти може додатково отримати до 0,5 максимального поточного бала, але при цьому сума поточних балів за семестр не повинна перевищувати, як правило, **40**.

Здобувачі освіти які брали участь у роботі конференцій, підготовці наукових публікацій, в олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю – **табл. 4**.

Підсумкові бали поточного контролю виводяться шляхом додавання балів за семінарські заняття по темах та самостійну роботу у Робочому зошиті з Основ права відповідно до – **табл. 3(СР)**.

Підсумковий контроль здійснюється після завершення вивчення тем змістових модулів у формі виконання здобувачем освіти підсумкової контрольної роботи у формі тестування, складається з тестових завдань різного рівня складності на платформі Moodle та проводиться або під час навчального заняття, або поза розкладом згідно за окремим графіком.

Максимальний бал, отриманий за підсумкову контрольну роботу, становить, як правило, не більше як **60**. Здобувачам освіти пропонуються тестові завдання у кількості 30 завдань.

Види тестових завдань:

- із вибором однієї правильної відповіді;
- із вибором декількох правильних відповідей;
- вписати поняття яке відповідає даному визначенню;

Тестові завдання складаються відповідно до силабусу з ОК Права і свободи людини та розміщені на платформі moodle.

У разі, якщо здобувач освіти не з'явився на підсумкову контрольну роботу, вона не перездається.

Комунікація:

Базовою платформою для комунікації викладача зі здобувачами освіти є Moodle.

Консультації відповідно до графіку чергування викладача, затвердженого на кафедрі теорії та історії держави і права (каб. В-123) .

Оцінювання роботи здобувача освіти

На семінарських заняття здобувачі освіти, відповідно до вказівок викладача, можуть відповідати усно, доповнювати основні відповіді, готувати письмові відповіді на окремі питання, виконувати тестові та творчі завдання.

Критерії оцінювання Самостійної роботи

Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
Чіткість, обґрунтованість добору наукового матеріалу, актуальність та практична значущість теми, наявність самостійних наукових результатів і висновків.	10
Творчий підхід до виконання СР	2
Якість оформлення СР	2
Разом	14

Політика щодо академічної доброчесності

Вивчаючи ОК Права і свободи людини, здобувач освіти погоджується виконувати етичні принципи та визначені законом правила, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Здобувач освіти зобов'язаний дотримуватись політики академічної доброчесності, що передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Основні засади дотримання академічної доброчесності визначено у Положенні про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у науково-дослідній діяльності здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників Волинського національного університету імені Лесі Українки http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/polozhennya_antyplagiat.pdf

Політика щодо дефлайнів та перескладання

Пропущені семінарські заняття перескладаються шляхом виконання завдань семінарського заняття. За результатами передачі виставляється оцінка відповідно до шкали

оцінювання роботи здобувача освіти на семінарських заняттях.

Пропуски на семінарських заняттях та негативні оцінки можуть бути перездані до останнього практичного заняття, тобто до початку написання підсумкової контрольної роботи у вигляді тестових завдань різного рівня складності на платформі Moodle.

Перездача заліків та екзаменів відбувається відповідно до розкладу заліково-екзаменаційної сесії.

8. Підсумковий контроль

Екзамен (перша та друга відомість).

Підсумковий контроль знань здобувачів освіти з ОК Права і свободи людини здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 28.06.2022 р. URL: <https://v.gd/DgfFFL> за 100-бальною шкалою.

Підсумкова семестрова оцінка з освітнього компонента Права і свободи людини виставляється без складання іспиту за результатами поточного і підсумкового контролю у випадку, якщо здобувач освіти успішно виконав усі завдання, передбачені силабусом, і набрав при цьому не менше як 75 балів.

Така оцінка виставляється в день проведення екзамену в присутності здобувача освіти.

У випадку незадовільної підсумкової семестрової оцінки, або за бажанням підвищити рейтинг, здобувач складає іспит у формі письмового або комп'ютерного тестування (на платформі moodle). У цьому випадку на іспит виноситься 60 балів, а бали, набрані за результатами підсумкової контрольної роботи, анулюються.

Здобувачам освіти пропонуються тестові завдання у кількості 30 завдань.

Види тестових завдань:

- із вибором однієї правильної відповіді;
- із вибором декількох правильних відповідей;
- вписати поняття яке відповідає даному визначенню;

Тестові завдання складаються відповідно до силабусу з ОК Права і свободи людини .

Екзамен (комісійна відомість) проводиться у формі усного або письмового опитування по питаннях, викладених в екзаменаційному білеті, який складається з трьох питань. Максимальний результат виконання екзаменаційного завдання оцінюється в **60 балів**:

45–60 балів передбачає високий рівень знань і навичок: відповідь повна, логічна з елементами самостійності;

30–44 балів передбачає досить високий рівень знань і навичок: відповідь логічна, містить деякі неточності при формулюванні узагальнень, наведенні прикладів.

15–29 балів передбачає наявність знань лише основної літератури, здобувач освіти відповідає по суті на питання і в загальній формі розбирається в матеріалі, але відповідь неповна і містить неточності;

1–14 балів передбачає неповні знання у здобувача освіти основної літератури; здобувач освіти лише в загальній формі розбирається в матеріалі, відповідь неповна;

0 балів – здобувач освіти не розкрив поставлені питання, не засвоїв матеріал в достатньому обсязі для подальшого навчання.

Бали, отримані на екзамені, додаються до балів, отриманих на семінарських заняттях.

Орієнтовні питання до іспиту (комісійна відомість)

1. Виникнення та розвиток прав і свобод людини.
2. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини.
3. Історія розвитку концепції прав людини. Теорія трьох поколінь прав людини.
4. Поняття прав і свобод людини та громадянина та їх класифікація.
5. Політичні права і свободи людини.
6. Економічні права і свободи людини.
7. Соціальні права і свободи людини.
8. Культурні права і свободи людини.
9. Сімейні права і свободи людини.
10. Духовні права і свободи людини.
11. Охарактеризувати ст. 2 Конвенції “Право на життя”.
12. Охарактеризувати ст. 3 Конвенції “Заборона катування”.
13. Охарактеризувати ст. 5 Конвенції “Право на свободу та особисту недоторканість.”
14. Охарактеризувати ст. 6 Конвенції “Право на справедливий суд”.
15. Охарактеризувати ст. 8 Конвенції “Право на повагу до приватного і сімейного життя до житла і до таємниці кореспонденції”.
16. “Право на повагу до приватного і сімейного життя”.
17. Охарактеризувати ст. 9 Конвенції “Свобода думки, совісті та релігії”
18. Охарактеризувати ст. 10 Конвенції “Свобода вираження поглядів”
19. Охарактеризувати ст. 11 Конвенції “Свобода зібрань та об’єднання”.
20. Охарактеризувати ст. 13 Конвенції “Право на ефективний засіб правового захисту”
21. Охарактеризувати ст. 14 Першого протоколу до Конвенції “Захист права власності”.

22. Охарактеризувати ст. 14 Конвенції “Заборона дискримінації”.
23. Права дитини – основа функціонування інституту прав і свобод людини і громадянина.
24. Інститут омбудсмена в системі захисту прав і свобод людини та громадянина.
25. Загальна декларація прав людини – основа формування інституту прав людини та громадянина у правовій державі.
26. Роль статуту ОБС (організації об’єднаних націй) у механізмі захисту прав і свобод людини.
27. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. в системі захисту прав та свобод людини та громадянина.
28. Механізм контролю за захистом прав, визнаних у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.
29. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. в системі захисту прав та свобод людини та громадянина.
30. Міжнародно-правовий захист прав біженців.
31. Міжнародно-правовий захист прав жінок.
32. Діяльність Комісії ООН з питань становища жінок у захисті прав і свобод людини та громадянина.
33. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.
34. Міжнародно-правовий захист прав дітей.
35. Конвенція про права дитини 1989 р. та її роль у механізмі захисту прав дітей.
36. Поняття і види міжнародного контролю за захистом та здійсненням прав і свобод людини.
37. Діяльність Верховного комісара ООН з прав людини у механізмі захисту прав і свобод людини.
38. Діяльність Міжнародного суду ООН у механізмі захисту прав людини.

39. Діяльність Міжнародного кримінального суду у сфері захисту прав людини.
40. Діяльність ОБСЄ щодо визначення міжнародних стандартів захисту прав людини.
41. Рада Європи та її інституційні органи в механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина.
42. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., як гарантія захисту прав та свобод людини та громадянина.
43. Захист прав і свобод людини та громадянина в Європейському Суді з прав людини.
44. Склад, повноваження та юрисдикція Європейського суду з прав людини як інституту захисту прав і свобод людини.
45. Суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини.
46. Захист прав громадян України Європейським судом з прав людини.
47. Європейська соціальна хартія (переглянута) та Європейський комітет з соціальних прав у механізмі захисту прав і свобод людини.
48. Обмеження прав людини і громадянина в умовах надзвичайного стану.
49. Міжнародно-правовий захист жертв війни.

8. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90–100	Відмінно
82–89	Дуже добре
75–81	Добре
67–74	Задовільно
60–66	Достатньо
1–59	Незадовільно

Таблиця 2

**Бали зарахування результатів навчання,
отриманих у неформальній та/або інформальній освіті**

Види наукової та практичної активності здобувача освіти	Кількість балів
Публікація наукової статті в періодичному науковому фаховому виданні	до 20
Публікація тез доповіді у збірнику матеріалів конференції, круглого столу чи іншого наукового заходу	до 10
Виступ із доповіддю на науково-практичній конференції, засіданні круглого столу, симпозіумі тощо	до 10
Участь у Всеукраїнській студентській олімпіаді	до 20
Участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт	до 20
Участь у правопросвітницьких заходах	до 5
Проходження курсів, тренінгів, воркшопів та інших видів неформальної освіти в межах тематики освітнього компонента	до 10
Участь в Moot-courts	до 20

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених освітньо-професійною програмою, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню тощо, які передбачені програмою (силабусом) навчальної дисципліни (Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29 червня 2022 року <https://cutt.ly/mwi5lxf8>).

2. СТИСЛИЙ ВИКЛАД ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

ТЕМА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПОНЯТТЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

1.1. Природа та сутність прав людини

Права людини – це соціальна спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид і міру своєї поведінки з метою задоволення різнобічних матеріальних і духовних потреб людини шляхом користування певними соціальними благами в межах, визначених законодавчими актами.

Особисті права і свободи розглядаються у правовій теорії та практиці як свобода людини приймати рішення незалежно від держави.

Політичні права і свободи пов'язані з участю в суспільно-політичному житті, з формуванням органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Економічні, екологічні, соціальні, культурні права і свободи складають особливу групу прав і свобод людини і громадянина, вони пов'язані з концепцією соціальної держави та стосуються таких сфер життєдіяльності, як власність, трудові відносини, відпочинок, матеріальні та духовні.

1.2. Універсальність прав людини

Для міжнародного права велике значення має поділ всієї групи прав на **універсальні та спеціальні**.

До універсальних прав належить весь каталог прав людини й основних свобод. Цей каталог повторюють Загальна декларація прав людини та всі найважливіші міжнародно-правові акти про права людини.

Сутність **спеціальних прав** полягає не в наданні кому-небудь додаткових прав, а в забезпеченні правовими

засобами думок, за яких усі могли б рівною мірою користуватися універсальними правами та свободами.

1.3. «Покоління» прав людини та їх принципові відмінності.

Покоління прав людини – це класифікація прав людини, відповідно до їх історичного розвитку.

Першим поколінням прав і свобод людини і громадянина є засновані на традиційних ліберальних цінностях права і свободи, які визначали межі втручання державної влади у сфери громадянського суспільства і особистого життя людей – право на свободу думки, совісті і релігії, на рівність перед законом, на участь в управлінні державою, на недоторканність особи. Відлік першого покоління Прав людини можна вести з періоду встановлення юридичної рівності, коли зруйнувалися станові рамки середньовічного суспільства.

Друге покоління прав і свобод людини і громадянина пов'язане з боротьбою людей за поліпшення свого соціально-економічного становища та культурного рівня. Ці вимоги виникли після Першої світової війни, а вплинули на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право після Другої світової війни, коли завдяки бурхливому розвитку виробництва склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян.

Становлення третього покоління прав людини пов'язано з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни.

Права третього покоління:

- на політичне, економічне, соціальне і культурне самовизначення;
- на економічний та соціальний розвиток;

- на користування спільним спадком людства;
- на мир;
- на здоров'я та безпечне довкілля;
- на гуманітарну допомогу.

У ХХІ ст. можна говорити про становлення *четвертого покоління* прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики (наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію); право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї, вирощування органів людини з її стовбурових клітин).

1.4. Захист прав людини в діяльності Ліги Націй

Згідно зі Статутом Ліги Націй, який спочатку був підписаний державами, розпочинати мну можна було лише за наявності обставин, зафіксованих в цьому документі.

У межах Ліги Націй було укладено цілу низку угод, спрямованих на боротьбу з рабством, торгівлею людьми, розроблено спеціальні міжнародно-правові заходи для захисту релігійних, етнічних і мовних меншин. Договори про меншини не мали універсального характеру, а створювали певний спеціальний режим лише для незначної кількості малих держав.

Статут Ліги Націй не вмщував ніяких постанов про обов'язки держав – членів Ліги Націй дотримуватися права меншин або здійснювати міжнародне співробітництво з розвитку поваги до прав людини та забезпечення особистих, політичних, економічних, соціальних прав.

Члени Ліги Націй брали на себе лише обов'язок «докладати зусиль» по забезпеченню «справедливих і гуманних умов праці».

Держави – члени Ліги Націй не ставили перед собою завдання з розробки універсального міжнародного документа, який включав би положення про поважання і дотримання найпростіших і найпоширеніших прав і свобод людини.

ТЕМА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У РАМКАХ ООН

2.1. Статут ООН, Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

Статут ООН – міжнародна угода, що засновує міжнародну організацію ООН; підписаний 26 червня 1945 року в Сан-Франциско на заключному засіданні Конференції Об'єднаних Націй зі створення Міжнародної Організації п'ятдесятьма державами і набув чинності 24 жовтня 1945 року, після того, як був ратифікований постійними членами Ради Безпеки ООН.

Всі країни, які підписали Статут, зобов'язані дотримуватися його статей, крім того, їх зобов'язання за Статутом ООН превалюють над усіма іншими зобов'язаннями, які випливають з інших міжнародних договорів. Статут був ратифікований більшістю країн світу; єдиний виняток серед загальноновизнаних країн становить Святий престол, який волів зберегти за собою статус постійного спостерігача, у зв'язку з чим не є стороною, яка підписала документ у повному обсязі.

Рада Безпеки ООН – постійно діючий орган Організації Об'єднаних Націй, на який, відповідно до Статуту ООН, покладено відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки.

П'ять постійних членів – Велика Британія, Китай, Російська Федерація, США, Франція – і десять членів, що обираються Генеральною Асамблеєю на два роки за географічною ознакою. П'ять з десяти непостійних членів перебираються щороку.

На відміну від інших органів ООН, тільки Рада Безпеки має право приймати рішення, обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Рада Безпеки проводить свої засідання у Нью-Йорку.

Кожен член Ради має один голос. Для прийняття рішень з питань діяльності ООН потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради. Це і є так зване правило одностайності великих держав, або право вето. Якщо постійний член не підтримує рішення, але не хоче блокувати його прийняття, він не голосує проти, а утримується при голосуванні. Як правило, рішення РБ ООН оформляються у вигляді резолюцій.

Генеральна Асамблея ООН – головний дорадчий, директивний та представницький орган Організації Об'єднаних Націй, створений у 1945 р. згідно зі статутом ООН. Генеральна асамблея складається з 193 членів-ООН і є форумом для багатостороннього обговорення всього спектру міжнародних питань, викладених у Статуті. Вона також грає велику роль в процесі встановлення та кодифікації норм міжнародного права.

Кожна держава-член має в Асамблеї один голос. Рішення з окремих важливих питань, таких, як рекомендації щодо миру та безпеки та вибори членів Ради Безпеки, приймаються більшістю у дві третини держав-членів; рішення з інших питань приймаються простою більшістю голосів.

Загальна декларація прав людини – декларація, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року в Паризькому палаці Шайо. Декларація стала результатом безпосереднього досвіду Другої Світової Війни і представляє глобальне вираження невід'ємних прав, які мають усі люди.

Генеральна Асамблея проголосила Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального і ефективно-

го визнання і здійснення їх як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права – пакт, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 року і набрав чинності 3 січня 1976 року.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права – пакт Організації Об'єднаних Націй, в основу якого покладено Загальну декларацію прав людини.

2.2. Рада ООН з прав людини

Рада ООН з прав людини здійснює загальні дослідження, готує рекомендації та проекти міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, заслуховує доповіді спеціально створених нею допоміжних органів.

Рада була утворена у 2006 році на базі Комісії ООН з прав людини, яка діяла з 1946. Раду очолює Верховний Комісар ООН з прав людини. Рада з прав людини є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН. Вона є головною в обговоренні і співпраці з прав людини.

Рада складається з 47 держав-членів, які обираються згідно регіонального представництва. Інші держави мають статус спостерігача.

Резолюція про створення Ради визначила її основне завдання – проведення всеосяжних періодичних оглядів та виконання кожною державою її зобов'язань у сфері прав людини, які забезпечують універсальність і однакове ставлення до всіх держав, тобто універсальні періодичні огляди.

2.3. Верховний Комісар ООН з прав людини

Управління Верховного комісара ООН з прав людини – орган ООН, уповноважений заохочувати та захищати права людини в усьому світі.

Очолює Управління **Верховний комісар ООН з прав людини**. Цю посаду було утворено в грудні 1993 року рішенням Генеральної Асамблеї ООН. Верховний комісар є головною посадовою особою ООН у галузі прав людини, покликаної забезпечити правозахисну діяльність в усьому світі.

Верховний комісар призначається Генеральним секретарем ООН та затверджується Генеральною Асамблеєю ООН на чотири роки згідно з принципом географічної представленості. Посада Верховного комісара відповідає статусу Заступника Генерального секретаря ООН. Щорічно Верховний комісар подає на розгляд Генеральної Асамблеї доповідь з дотримання прав людини.

2.6. Комітет із прав людини

Комітет з прав людини ООН – організація, що займається наглядом за виконанням Міжнародного пакту про громадянські і політичні права в країнах-учасниках пакту. Складається з 18 експертів, що обираються на термін у 4 роки.

Комітет оцінює доповіді про виконання Пакту, що подаються країнами-учасницями, складає коментарі до Пакту («зауваження загального порядку») і висловлює міркування за скаргами держав і приватних осіб про порушення Пакту країнами.

2.7. Комітет із економічних, соціальних та культурних прав

Комітет з економічних, соціальних та культурних прав – це організація, що займається розглядом періодичних доповідей держав про вжиті ними заходи і про прогрес на шляху до досягнення дотримання прав, визнаних у Пакті, які вони зобов'язані представляти кожні чотири роки.

Комітет складається з 18 експертів, які виступають в особистій якості і володіють визнаною компетенцією в галузі прав людини.

Комітет подає доповіді про свою діяльність ЕКОСОП.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комітету здійснює Генеральний секретар ООН.

Важливою формою роботи Комітету є зауваження загального порядку, які роз'яснюють положення Пакту і вказують шляхи і способи більш повного дотримання державами-учасницями своїх зобов'язань.

2.8. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок

Головним обов'язком **Комітету із ліквідації дискримінації щодо жінок** є розгляд доповідей держав-учасників Конвенції про законодавчі, судові, адміністративні або інші заходи, вжиті ними для виконання її положень, і про прогрес, досягнутому в зв'язку з цим.

У доповідях можуть зазначатися фактори й труднощі, що впливають на ступінь виконання державами своїх зобов'язань по Конвенції.

Комітет з ліквідації дискримінації у відношенні жінок було засновано у 1981 р. на підставі положень Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.

Комітет складається з 23 експертів. В момент вступу Конвенції в силу експертів було 18; потім, після її ратифікації 35 державами, їх число було збільшено.

Члени Комітету обираються державами-учасницями з числа своїх громадян і виступають в особистій якості. При цьому враховується справедливий географічний розподіл і представництво різних форм цивілізації, а також основних правових систем.

За підсумками розгляду доповідей Комітет на закритих засіданнях готує заключні зауваження. Первісний їх проект складається доповідачем з допомогою Секретаріату. Крім субстантивних рекомендацій щодо виконання положень Конвенції заключні зауваження містять інформацію про строки подання таких доповідей. Після затвердження

Комітетом заключні зауваження передаються зацікавленій державі.

2.9. Комітет із прав дитини

До Комітету входять 18 експертів, які діють в особистій якості і обираються таємним голосуванням у ході наради країн-учасниць Конвенції з числа громадян цих країн з урахуванням принципу справедливого географічного розподілу і представництва головних правових систем.

Організаційно-технічне забезпечення діяльності Комітету здійснює Секретаріат ООН. Генеральний секретар надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення Комітетом своїх функцій відповідно до Конвенції.

Доповіді про діяльність Комітету раз на два роки представляються Генеральній Асамблеї через ЕКОСОП.

Держави-учасники Конвенції зобов'язуються подавати Комітетові через Генерального секретаря ООН доповіді про вжиті ними заходи по закріпленню визнаних у Конвенції прав та про прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав. Розгляд доповідей є основною функцією Комітету.

Комітет з прав дитини не розглядає індивідуальних повідомлень, не розглядає скарг, держав на недодержання іншими державами положень Конвенції і не веде розслідувань.

2.10. Комітет проти катувань

Комітет проти катувань був створений в 1987 р. у відповідності з положеннями Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання 1985 р.

Комітет складається з 10 експертів, які діють в особистій якості і обираються державами-учасниками Конвенції на їхніх нарадах, які проводяться раз у два роки.

Щороку Комітет подає доповіді за підсумками своєї роботи Генеральної Асамблеї ООН і державам-учасникам Конвенції.

Комітет проти катувань розглядає доповіді держав-учасниць Конвенції про вжиті заходи щодо здійснення зобов'язань по ній.

По закінченні розслідування Комітет направляє державі його результати, а також власні зауваження та пропозиції. Після консультацій із зацікавленим державою Комітет може прийняти рішення про включення короткого звіту про результати роботи у свою щорічну доповідь.

2.11. Комітет із ліквідації расової дискримінації

Комітет із ліквідації расової дискримінації – перший договірний орган з прав людини. Він був утворений в 1970 р. згідно з положеннями Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.

Комітет складається з 18 експертів.

Щорічно через Генерального секретаря ООН Комітет подає Генеральній Асамблеї доповідь про свою діяльність.

Комітет розглядає періодичні доповіді, які держави-учасниці Конвенції зобов'язані подавати раз на два роки та на вимогу Комітету.

2.12. Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) – агентство системи Організації Об'єднаних Націй, що займається захистом та підтримкою біженців, сприяє їх місцевій інтеграції, добровільному поверненню на батьківщину чи переселенню до третьої країни.

Агентство було створене Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1950 року.

Функцією УВКБ ООН є забезпечення поваги до базових прав людини та гарантування того, що жодна особа не

буде недобровільно повернута до країни, в якій вона має підстави побоюватися переслідувань

ТЕМА ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПІ

3.1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод прийнята відповідно до Загальної декларації прав людини з метою додержання країнами-підписантами (учасниками Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини. Конвенція була відкрита для підписання 4 листопада 1950 року, набула чинності 3 вересня 1953. Вона запровадила судовий механізм захисту визнаних міжнародним правом загальних стандартів політичних, економічних, соціальних і культурних прав та свобод людини в країнах-членах Ради Європи.

Рада Європи – міжнародна організація (47 держав-членів у європейському просторі. Мета Ради Європи - досягти більшої єдності між її членами для захисту та впровадження ідеалів і принципів, які є їх спільною спадщиною, і сприяння їх економічному та соціальному прогресу.

Не слід плутати з Радою Європейського Союзу – законодавчою гілкою влади Європейського Союзу. Не слід плутати з Європейською радою – інституцією Європейського Союзу.

3.2. Європейський суд із прав людини: юрисдикція та процедура звернення

Європейський суд із прав людини – міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає

всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи міждержавні справи і скарги окремих осіб.

Суд складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості держав – членів Ради Європи (зараз їх сорок); серед членів Суду не може бути двох громадян однієї й тієї самої держави. Судді обираються Консультативною Асамблеєю строком на дев'ять років із списку осіб, висунутих державами – членами Ради Європи

Суд розглядає справи:

- першої інстанції, подані фізичними та юридичними особами;
- позови, пов'язані з порушеннями юридичними, приватними особами та державами-учасниками рішень і директив Союзу.

Офіційними мовами Суду є англійська та французька, але за бажанням можна звертатися до Секретаріату Суду офіційною мовою однієї з держав, що ратифікували Конвенцію. На початковій стадії провадження Суд може також листуватися з Вами цією мовою. Проте, якщо Суд не визнає заяву неприйнятною на основі надісланих документів, а вирішить запропонувати Уряду висловити свою позицію щодо скарг заявника, Суд вестиме листування англійською чи французькою мовою, а Ви чи Ваш представник, за загальним правилом, повинні будете надсилати подальші зауваження англійською чи французькою мовою.

Суд приймає лише ті заяви, які надіслані поштою. Також немає необхідності бути особисто присутнім у Суді для усного викладення обставин справи.

3.3. Виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України виконання рішень Європейського суду з прав людини здійснює Міністерство юстиції України, а саме Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини та його Секретаріат.

Після того, як рішення набуває остаточного статусу, секретаріат Європейського суду з прав людини пересилає його заявнику, а також Державній виконавчій службі, яка протягом десяти днів, відкриває виконавче провадження.

Протягом місяця з дня відкриття виконавчого провадження Секретаріат Урядового Уповноваженого надсилає до Державної казначейської служби постанову про відкриття виконавчого провадження разом з оригінальним текстом і перекладом рішення.

3.4. Європейська соціальна хартія (переглянута)

Європейська соціальна хартія – міжнародний договір, що захищає та встановлює окремі соціальні та економічні права громадян країн, що приєдналися до Хартії. Європейська соціальна хартія відкрита для підписання в квітні 1961 року, набула чинності 26 лютого 1965.

Європейська соціальна хартія (переглянута) – це міжнародна угода, яка поєднала всі права, закріплені в Хартії 1961 р., Додаткових протоколах 1988 та 1995 рр., а також **поправки, які** стосуються цих прав, та нові права. Всього Переглянута європейська соціальна хартія містить гарантії захисту прав людини.

Визначає соціальну орієнтацію економічного розвитку європейських країн.

Фіксує високі матеріальні стандарти життя, які можна досягнути в умовах ефективного функціонування соціально спрямованої ринкової економіки, взаємодії державних органів влади, підприємців та найманих працівників у вирішенні суперечливих питань організації сучасних форм виробництва.

Хартія закріплює за робітниками широкі соціальні права (на дотримання високих стандартів охорони праці, відпочинок, страхування на випадок безробіття, пенсійне забезпечення, рівність жінок та чоловіків в оплаті однакової

праці, законний страйк і т. ін.), вона також встановлює взаємні зобов'язання соціальних партнерів.

3.5. Діяльність ОБСЄ в ділянці захисту прав людини (Бюро з прав людини та демократичних інститутів, Комісар у справах національних меншин)

Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ) – один з інститутів ОБСЄ, метою якого є забезпечення поваги прав і основоположних свобод людини, зміцнення та захист демократичних інститутів.

Штаб-квартира знаходиться у Варшаві, Польща.

Діяльність БДПІЛ охоплює весь регіон ОБСЄ та фінансується за рахунок коштів основного бюджету, який щорічно приймається державами-учасницями ОБСЄ, а також за рахунок добровільних внесків держав-учасниць.

БДПІЛ сприяє проведенню демократичних виборів шляхом організації всебічного спостереження за виборчими процесами, виконанню державами-учасницями ОБСЄ своїх зобов'язань щодо людського виміру шляхом надання експертних оцінок та практичної підтримки у будівництві демократичних інститутів.

Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин – посадова особа ОБСЄ. Пост Верховного комісара створений у 1992 році на Гельсінському саміті РБСЄ.

Управління Верховного комісара знаходиться в Гаазі, Нідерланди.

Верховний комісар призначається на трирічний період, який може бути продовжений не більше ніж на один строк.

Основним методом роботи Верховного комісара є «тиха дипломатія», завданням якої є попередження конфліктів та термінові дії щодо запобігання переростання міжетнічної напруженості в конфлікт.

ТЕМА ІНШІ РЕГІОНАЛЬНІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

4.1. Міжамериканська система захисту прав людини

Правовий базис міжамериканської системи захисту прав людини одночасно утворюють Статут ОАД, Американська декларація прав і обов'язків людини 1948 р. та Американська конвенція з прав людини 1969 р.

Американська декларація 1948 року – перший міжнародний документ, в якому були проголошені основні політичні, громадянські, економічні, соціальні і культурні права. У Американську декларацію 1948 нарівні з прав включені обов'язки людини по відношенню до суспільства і держави, дітям і батькам.

22 листопада 1969 року була прийнята *Американська конвенція з прав людини (Пакт Сан-Хосе)*, орієнтована переважно на захист політичних і громадянських прав людини. Пакт Сан-Хосе передбачає дволанковий контрольний механізм, що складається з:

- Межамериканської комісії з прав людини;
- Міжамериканського суду з прав людини.

Міжнародна комісія готує рекомендації і доповіді, проводить розслідування, виїжджає до конкретних держав, розглядає індивідуальні петиції і міждержавні суперечки.

Міжамериканський суд з прав людини розглядає петиції, передані йому державами-учасниками Конвенції 1969 року і Міжамериканській комісією, готує консультативні висновки, тлумачить положення Конвенції 1969 року і інших договорів, що стосуються захисту прав людини.

4.2. Африканська система захисту прав людини. Субрегіональні системи захисту прав людини в Африці.

Основний документ **африканської регіональної системи захисту прав людини** – Африканська хартія прав

людини і народів від 27 червня 1981 р. Серед основних новел Хартії 1981 р.:

- визнання прав народів («третє покоління» прав людини);
- доповнення прав людини його обов'язками по відношенню до сім'ї, громаді, суспільству, державі;
- гарантії права на розвиток як окремого права людини.

Хартія 1981 р заснована на ідеї пріоритету інтересів громади над інтересами приватної особи.

Хартія 1981 року передбачає створення *Африканської комісії з прав людини і народів*, яка складається з 11 членів, що обираються строком на шість років. Комісія здійснює моніторинг ситуації з правами людини в регіоні, готує доповіді і рекомендації; тлумачить положення Хартії 1981 року і розглядає скарги за умови, що вони «свідчать про існування численних випадків масових і грубих порушень прав людини і прав народів».

У 1998 р в Аддіс-Абебі був прийнятий Протокол про створення *Африканського суду з прав людини і народів*. Суд працює в складі 11 суддів, готує консультативні висновки і розглядає міждержавні суперечки про порушення прав людини, гарантованих відповідно до Хартії 1981 р.

4.3. Арабська система захисту прав людини

У травні 2004 р на саміті Ліги Арабських Держав держави схвалили *Арабську хартію прав людини* – першу міждержавну угоду, що спирається на іслам.

У квітні 2009 р пройшла перша сесія Комітету з прав людини, який складається з семи незалежних експертів, що обираються строком на чотири роки. Комітет розглядає періодичні доповіді держав про заходи, вжиті ними для забезпечення прав і свобод людини відповідно до Арабської хартії.

4.4. Захист прав людини в рамках АСЕАН (Асоціація держав Південно-Східної Азії)

15 лютого 1988 року в Нью-Делі держави регіону прийняли *Азіатсько-Тихоокеанську декларацію прав людини і народів*. Заохочення і захист прав людини, а також соціальної справедливості – один з принципів АСЕАН, реалізацію якого забезпечує Міжурядова комісія з прав людини – консультативний орган для держав-членів АСЕАН.

18 листопада 2012 року була прийнята Декларація прав людини АСЕАН.

ТЕМА ПРАВО НА ЖИТТЯ

5.1. Обсяг та складові права на життя

Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який законом передбачене таке покарання.

Позбавлення життя не розглядається як таке, що його вчинено на порушення, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- при захисті будь-якої особи від незаконного насильства;
- при здійсненні законного арешту або для запобігання втечі особи, яка законно тримається під вартою;
- при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Право на життя гарантується Загальною декларацією прав людини.

Стаття 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визнає право кожного на життя, додаючи,

це право «має бути захищене законом», а також, що «ніхто не може бути позбавлений життя свавільно». Право на життя осіб віком до 18 років та обов'язок держави гарантувати це право визнається ст. 6 Конвенції ООН про права дитини.

Конституція України зазначає, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3) та «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя» (ст. 27).

5.2. Зобов'язання держави щодо права на життя

Під негативними обов'язками держави розуміють обов'язок не перешкоджати в реалізації права – не позбавляти життя.

За загальним правилом застосування сили, у тому числі вогнепальної зброї, навіть з метою забезпечення правопорядку, становлять грубе порушення права на життя.

Заборона смертної кари є важливою гарантією виконання державою її негативних зобов'язань у цій сфері.

До позитивних обов'язків держави з реалізації права на життя належить зобов'язання держави створювати належні умови для реалізації цього права.

Держава повинна розробити правила, які б зобов'язували державні та приватні лікарні вживати належних заходів для захисту життя пацієнтів. Позитивні зобов'язання також вимагають запровадження ефективної незалежної системи розслідування з метою одержання інформації і забезпечення відповідальності з боку медичних працівників за смерть пацієнтів.

Ще одним напрямом, через який мають реалізовуватись позитивні зобов'язання держави з забезпечення права на життя, є інформування населення про ризик.

ТЕМА
ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО
ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ
ПОВОДЖЕННЯ ЧИ ПОКАРАННЯ

6.1. Обсяг та складові заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання

Європейська Конвенція забороняє не будь-яке насильство чи примус.

«Погане поведження» передбачає, що певне фізичне чи психічне насильство застосовується з незаконною метою чи нерозмірно з законною метою, а це іноді вимагає оцінки складної сукупності обставин. Певні фізичні чи моральні страждання можуть складати невід’ємний елемент законних дій або викликатися необхідністю.

Аналогічним є підхід Суду до визначення покарання, що принижує гідність.

Забороняючи «нелюдське» чи «таке, що принижує гідність» покарання, має на увазі відмінність між таким покаранням і покаранням взагалі. Для того, щоб покарання було «таким, що принижує гідність», пов’язані з ним образа чи приниження мають сягати особливого ступеня і відрізнятися від звичайного елемента приниження. Оцінка залежить від усіх обставин справи, зокрема, від характеру покарання та способу й методу його виконання.

6.2. Зобов’язання держави щодо заборони катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання.

Значний тягар доведення лягає на державу, якщо стверджується порушення у зв’язку з невиконанням державними органами позитивних обов’язків. Суд виходить із презумпції невиконання обов’язків.

Держава несе не тільки обов'язок утримуватися від застосування заборонених видів поведінки і покарання, але також і позитивний обов'язок провести «ефективне і негайне» розслідування.

Держава зобов'язана забезпечити, щоб людина трималася в умовах, сумісних з її людською гідністю, щоб спосіб і методи виконання покарання не заподіювали їй страждань і тягот такої інтенсивності, яка перевищує неминучий ступінь страждань, притаманних триманню під вартою, і щоб, з огляду на практичні потреби тюремного ув'язнення, її здоров'я та благополуччя належним чином забезпечувалися, у тому числі і шляхом надання необхідної медичної допомоги.

ТЕМА ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ

7.1. Обсяг та складові права на свободу та особисту недоторканність

Європейська конвенція гарантує право кожного на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно до процедури, встановленої законом, і в таких випадках, як:

- законне ув'язнення особи після її засудження компетентним судом;
- законний арешт або затримання особи за невиконання законної вимоги суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом;
- законний арешт або затримання особи, здійснені з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

- затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою припровадження його до встановленого законом компетентного органу;
- законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- законний арешт або затримання особи, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду в країну, чи особи, щодо якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції.

Кожного заарештованого має бути негайно проінформовано зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення проти нього.

Кожен, кого заарештовано або затримано має негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд продовж річного строку або на звільнення до початку судового розгляду. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями явки в судові засідання.

Кожному, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або затримання гарантується право на судовий розгляд, при якому суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання на порушення положень закону, має захищене позовом право на відшкодування.

7.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу та особисту недоторканність

Європейська Конвенція гарантує кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї

території право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання. Нікого не може бути вислано, шляхом застосування індивідуальних або колективних заходів, з території держави, громадянином якої він є. Нікого не може бути позбавлено права в'їзду на територію держави, громадянином якої він є.

Також вимагається, щоб держава позбавляла свободи особу тільки «відповідно до процедури, встановленої законом». Ця вимога обмежує повноваження держави, тому що в практиці Комісії та Суду чітко встановлено, що термін «закон», який використовується в Конвенції, не означає виключно внутрішні законодавчі та підзаконні акти, а має більш широкий та об'єктивний зміст.

У випадку, коли держава позбавляє свободи фізичну особу на більший строк, аніж це передбачено внутрішнім законодавством, таке позбавлення свободи порушує конвенційне положення. Держава може заарештувати або ув'язнити особу з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні цією особою правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення.

Держава не може нікого позбавляти свободи без попереднього судового розгляду або без наміру провести такий розгляд.

ТЕМА ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО Й СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ, ЖИТЛА ТА КОРЕСПОНДЕНЦІЇ

8.1. Обсяг та складові права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції

Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатися у здійснення цього права інакше ніж згідно із законом і коли це необхідно в демократичному суспільстві в інтересах національної і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

Право на приватність гарантується Конституцією України, яка захищає територіальну приватність (недоторканність житла), комунікаційну приватність (таємниця листування, телефонних розмов, телеграфна та інша кореспонденція), інформаційну приватність («ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України»), «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди»).

Право на приватність гарантується низкою міжнародних документів:

- Загальна декларація прав людини;
- Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод;
- Конвенція ООН про доступ до інформації.

8.2. Зобов'язання держави щодо права на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції.

Європейська Конвенція не дозволяє особам вимагати права на сімейне життя, шляхом вступу у шлюб чи шляхом одержання можливості мати дітей; не ставить за обов'язок державі надавати іноземному громадянину в'їзд на свою територію з метою створення там нових сімейних відносин.

Вислання особи з держави, де живуть близькі члени його родини, може становити порушення.

Відповідно до внутрішнього законодавства країни, паспорт повинен бути повернутий за вимогою особи, звільненої з ув'язнення, а держава не надала доказів того, що відмова повернути його за вимогою позивачки після звільнення з місць позбавлення волі має законну підставу.

Держава повинна вказати мету, заради якої вона втручалася у права позивача.

Щодо збору персональних даних про приватних осіб державними структурами, то практика Європейського суду вказує, що такі втручання загалом сумісні з гарантією приватності, але тільки за умови, що вони переслідують законну мету і супроводжуються достатнім захистом.

ТЕМА

СВОБОДА ДУМКИ СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ

9.1. Обсяг та складові права на свободу думки, совісті та релігії

Право на свободу думки і слова, світогляду і віросповідання забезпечується:

- можливістю вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, і письмово або в інший спосіб;
- правом на свободу віросповідання, безперешкодно відправляти релігійні культи та обряди;
- правом на відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Європейська конвенція гарантує свободу думки, совісті і віросповідання.

Кожен має право на свободу думки, совісті і віросповідання; це право включає свободу змінювати свою релігію або свої переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і спільно з

іншими, прилюдно чи приватно, в богослужінні, ученні, виконанні та дотриманні релігійних і ритуальних обрядів.

Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

9.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу думки, совісті та релігії

Держава не зобов'язана дозволяти певній релігійній секті визначати свій офіційний статус в існуючій правовій структурі на власний розсуд, тому що члени секти можуть виявляти свої релігійні переконання поза межами обраної структури.

Особа також не може оскаржувати загальну політику і стан державної церкви, тому що вона (особа) може вільно залишити цю церкву.

Від держави вимагається впровадження механізмів, які дозволятимуть особі відійти від церкви.

Держава не має права накладати на особу зобов'язання підтримувати державну церкву фінансово шляхом сплати податків чи в інший спосіб.

Обмеження, яке має бути виправдане захистом інтересів національної безпеки, є незаконним, якщо його істинною метою і наочним результатом є захист інтересів, що не стосуються національної безпеки.

Жодна особа не повинна бути покараною за критичні або образливі зауваження щодо нації, держави або її символів, уряду, його установ, або окремих урядовців, або іноземної нації, держави або її символів, уряду, його установ або окремих урядовців, хіба що такі зауваження прямо спрямовані та матимуть імовірним наслідком спалахи насильства.

ТЕМА
СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ. СВОБОДА
ЗІБРАНЬ ТА ОБЄДНАННЯ

10.1. Обсяг та складові права на свободу вираження поглядів

Свобода вираження поглядів включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

10.2. Зобов'язання держави щодо права на свободу вираження поглядів

Держави вимагають ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

Здійснення свободи вираження поглядів, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві.

ТЕМА
ПРАВО НА ВЛАСНІСТЬ ТА ЗАБОРОНА
ДИСКРИМІНАЦІЇ

12.1. Обсяг та складові права на власність

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах,

передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Проте положення Конвенції про захист прав людини не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

12.2. Зобов'язання держави щодо права на власність

Держава може обмежити здійснення права на власність. Вона може позбавити особу її майна «в інтересах суспільства і на умовах передбачених законом». Вона може також вводити в дію такі закони, які, на її думку, необхідні для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати різних штрафів, податків.

13.1. Обсяг та складові заборони дискримінації

Загальна декларація прав людини передбачає, що кожна людина повинна мати всі права та свободи, проголошені Загальною декларацією, незважаючи на расову приналежність, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майнове, станове або інше становище.

Всі люди рівні перед законом і мають право, незважаючи ні на що, на рівний захист закону. Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації та підбування до такої дискримінації.

13.2. Зобов'язання держави щодо заборони дискримінації

Права всіх людей, які перебувають під юрисдикцією держави, незважаючи на расові ознаки, колір шкіри, стать, мову, релігію, політичні й інші погляди, національне або

соціальне походження, майнове становище, народження або за будь-якою іншою ознакою.

Обов'язок держави – забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими та політичними правами.

ТЕМА **ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД** **ТА НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЮРИДИЧНОГО** **ЗАХИСТУ**

14.1. Обсяг та складові права на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту

(Європейська конвенція про захист прав людини гарантує право на справедливий судовий розгляд). Згідно з її положеннями кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або при встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку (незалежним і безстороннім судом, встановленим законом).

Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть не допускатися в залі засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини в інтересах збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того і вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін чи в разі крайньої необхідності, якщо, на думку суду, в особливих випадках публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

14.2. Зобов'язання держави щодо права на справедливий суд та на дієвий (ефективний) засіб юридичного захисту

При розгляді цивільної справи держава може допускати більшу тривалість строків розгляду порівняно з розглядом

кримінальної справи, однак суд при цьому послідовно дотримується жорстких стандартів, коли йдеться про справи щодо виплати через суд відшкодувань, яких вимагають особи, котрі отримали вірус імунодефіциту під час переливання зараженої крові.

ТЕМА
ПРАВОМІРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
ТА ВІДСТУП ДЕРЖАВ ВІД СВОЇХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ
ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ,
СТАНОВИЩА ТА СИТУАЦІЇ

15.1. Правомірне обмеження прав людини

Обмеження прав людини встановлюються з метою забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку та загального добробуту демократичного суспільства.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод зазначає, що обмеження свободи вираження поглядів можливе лише у випадках, передбачених законом, коли воно необхідне у демократичному суспільстві для досягнення однієї із законних цілей.

Такими цілями можуть бути:

- забезпечення національної безпеки;
- забезпечення територіальної цілісності, громадського спокою або економічного добробуту;
- охорона порядку та запобігання злочинам;
- охорона здоров'я чи моральності;
- захист репутації, прав і свобод інших осіб;
- запобігання розголошенню конфіденційної інформації;
- забезпечення авторитету і безсторонності суду.

Тобто усі зазначені обмеження можна поділити на такі, які покликані захищати: а) суспільні інтереси; б) інші права осіб; в) авторитет і безсторонність суду.

15.2. Відступ держави від своїх зобов'язань у сфері прав людини за надзвичайних станів.

Міжнародне право дозволяє державам відступати під час надзвичайних ситуацій від виконання деяких своїх міжнародних зобов'язань щодо захисту прав людини, призупиняти дію національного законодавства (право на дерогацію).

Це право закріплено в універсальних і регіональних документах з прав людини, таких як Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, і Американська конвенція про права людини. Міжнародне право щодо прав людини продовжує застосовуватися під час збройних конфліктів.

Найбільш адекватною обставиною для виправдання відступу держави від своїх міжнародних зобов'язань у сфері прав людини є стан необхідності.

Стан необхідності – це така ситуація, коли держава для захисту свого істотного інтересу, загроза якому є безпосередньою і неминучою, змушена вдається до такого варіанту поведінки, що суперечить його міжнародному зобов'язанню по відношенню до іншої держави (інших держав).

За будь-якої надзвичайної ситуації, яка загрожує життєдіяльності суспільства, держава вимушено вдається до обмеження прав людини, дотримуючись при цьому певних матеріальних і процесуальних вимог, і за таких умов держава не вважається порушником своїх міжнародних зобов'язань. Ці дії є з точки зору міжнародного права допустимими, і неухильне дотримання таких вимог обумовлює правомірність введеного у державі надзвичайного стану.

Матеріальними вимогами вважаються:

- виняткова загроза життєдіяльності нації, суспільства;
- принцип пропорційності;
- принцип недискримінації;
- неприпустимість відступу від певних основних прав людини;

- принцип обмеженої тривалості введеного надзвичайного стану;
 - повага інших зобов'язань за міжнародним правом.
- Процесуальними гарантіями правомірності надзвичайного стану є:
- офіційне оголошення надзвичайного стану;
 - повідомлення (наприклад, Генерального секретаря ООН або Генерального секретаря Ради Європи);
 - парламентський контроль.

ТЕМА МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ТА ГРУП ОСІБ

16.1. Захист прав осіб, що належать до національних та мовних меншин

Права осіб, що належать до меншин, викладені у Декларації ООН про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин.

Відповідно до зазначеної Декларації належать до меншин особи мають такі права:

- користуватися надбанням своєї культури;
- сповідувати свою релігію;
- використовувати свою мову в приватному житті та публічно;
- брати активну участь у культурному, релігійному, суспільного, економічного і державного життя;
- брати участь у прийнятті рішень на національному та регіональному рівні;
- створювати свої власні об'єднання в рамках національного закону;
- підтримувати контакти з громадянами інших держав, з якими вони зв'язані національними, етнічними, релігійними або мовними узами.

Відповідно до Декларації про права меншин держави повинні охороняти на своїх територіях існування, національну або етнічну самобутність меншин, заохочувати створення умов для розвитку цієї самобутності; вживати належних законодавчих та інших заходів для досягнення цих цілей.

Держави вживають заходів для забезпечення належать до меншин особам користування всіма правами людини та основними свободами в повному обсязі, без дискримінації; правом висловлювати свої особливості й розвивати свої культуру, мову, релігію, традиції і звичаї, за винятком тих випадків, коли конкретна діяльність здійснюється в порушення національного або міжнародного права.

Міжнародно-правовим актом, присвяченим меншин, є європейська **Рамкова конвенція про захист національних меншин**, в якій закріплено право будь-якої особи, яка належить до меншості, вільно розглядати чи не розглядати себе таким. Така приналежність не впливає на рівність перед законом і не тягне за собою будь-якої дискримінації.

Держава створює умови для підтримки та розвитку культури і основних елементів самобутності меншин. Не повинні вживатися заходи, націлені на асиміляцію осіб, що належать до меншин, всупереч їх волі.

Такий захист є «областю міжнародного співробітництва», а не виключно внутрішньою справою. Рамкова конвенція є найбільш ґрунтовним викладом прав осіб, які належать до національних меншин, і відповідних обов'язків беруть участь держав, в її основу покладені прийняті міжнародні стандарти.

16.2. Захист прав корінних народів

Корінні народи – народи, які проживають у багатоетнічних суспільствах незалежних країн і є нащадками тих, хто населяв країну або географічну область, частиною якої є

дана країна, споконвіку, у період її завоювання або колонізації або в період встановлення наявних державних кордонів.

Статут ООН вперше закріпив в якості одного з базових принципів сучасного міжнародного права принцип рівноправності і самовизначення народів.

Загальна декларація прав людини 1948 р. закликає всі держави гарантувати ефективне визнання і дотримання прав кожної людини на рівність, недискримінацію, освіту і участь у політичному та культурному житті суспільства.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права встановив, що у тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві спільно з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися своєю рідною мовою. Її дія повною мірою поширюється і на корінні народи.

Початком спеціалізованого захисту корінних народів у міжнародному праві послужило прийняття в 1957 році **Конвенції МОП № 107 Про захист і інтеграцію корінного та іншого населення, ведучого племінний і напівплемінний спосіб життя в незалежних країнах.**

З прийняттям цієї конвенції у міжнародно-правовій лексикон вперше увійшов і сам термін корінне населення. Конвенція МОП № 107 була першим міжнародним документом, присвяченим виключно проблемам корінних народів. Вона розглядала такі конкретні питання, як земельна власність, умови праці, професійне навчання, сільські ремесла, соціальне забезпечення та охорону здоров'я, освіту, а також засоби спілкування.

16.3. Захист прав жінок

Міжнародно-правовий захист прав жінок і дітей здійснюється на підставі як договорів про загальні права людини, так і у відповідності з численними спеціальними угодами.

Конвенція про політичні права жінок передбачає право жінок голосувати на всіх виборах нарівні з чоловіками, обирати і бути обраними, обіймати посади на державній службі.

Відповідно до **Конвенції про згоду на вступу шлюб, шлюбний вік і реєстрацію шлюбу** не допускається укладення шлюбу без повної згоди обох сторін.

Встановлюється обов'язкова офіційна реєстрація шлюбу. Шлюб повинен укладатися особисто, у присутності свідків і представника влади, що має право на оформлення шлюбу. Держави зобов'язалися прийняти законодавчі акти, що встановлюють мінімальний шлюбний вік.

За Конвенцією про громадянство заміжньої жінки ні висновок, ні розірвання шлюбу між ким-небудь з її громадян і іноземцем, ні зміна громадянства чоловіком у шлюбі не відображаються автоматично на громадянство дружини. Встановлюється спрощений порядок натуралізації іноземок, що складаються заміжня за громадянином держав-учасниць.

Держави – учасниці **Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок** зобов'язалися забороняти будь-які форми дискримінації щодо жінок і з цією метою:

- включають принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої конституції і законодавство;
- встановлюють юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками;
- забезпечують, щоб державні органи та установи діяли відповідно до зобов'язань держав по Конвенції.
- Жінкам також забезпечується право голосувати на всіх виборах і референдумах, займати державні пости, брати участь у громадському та політичному житті країни, рівні права в галузі I громадянства, освіти, права на працю, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, перед законом та ін. Держави повинні вживати всіх заходів для припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції.

16.4. Захист прав дітей

Відповідно до ***Конвенції про права дитини*** дитиною є кожна людська істота до досягнення нею 18-річного віку, якщо за законом дитина не досягає повноліття раніше.

Держави зобов'язалися забезпечувати всім дітям всі права, передбачені Конвенцією, незалежно від раси, кольору шкіри, мови, релігії чи будь-яких інших обставин, у тому числі поглядів і переконань самого дитини і членів його сім'ї. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, першочергова увага повинна приділятися забезпеченню інтересів дитини.

Держави повинні надавати всім дітям як загальні права людини, так і спеціальні права, які впливають із специфіки даного суб'єкта права право на ім'я та набуття громадянства, право не розлучатися зі своїми батьками.

У тих випадках, коли дитина розлучається з батьками при арешті, тюремному ув'язненні, держава зобов'язана інформувати місця знаходження його членів сім'ї.

Клопотання про виїзд з метою возз'єднання сім'ї повинні розглядатися державою «позитивним, гуманним і оперативним чином». Держави зобов'язалися запобігати незаконне переміщення та неповернення дітей з-за кордону.

Держави зобов'язалися вживати всіх заходів щодо захисту дітей від усіх форм фізичного та психологічного насильства, відсутності піклування чи сексуального зловживання.

Конвенція встановлює вимоги до внутрішньодержавних інститутам усиновлення та опіки, системі охорони здоров'я, освіти, а також захист від експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може становити небезпеку для здоров'я дитини або завдавати шкоди її повноцінному розвитку.

З цією метою держави встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу, визначають тривалість робочого

дня й умови праці. Передбачаються також гарантії при залученні дітей до кримінальної відповідальності. Створено **Комітет по звичаям дитини.**

16.5. Захист прав осіб із інвалідністю

Всі інваліди мають право на свободу від дискримінації в здійсненні їх прав. Це включає право на свободу від дискримінації за ознакою інвалідності, а також по будь-яким іншим ознакам, таким, як раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майнове, становище або інше положення.

Конвенція про права інвалідів є міжнародним договором, в якому визначаються права осіб з інвалідністю, а також зобов'язання держав-учасників Конвенції в цілях сприяння, захисту і забезпечення цих прав.

Конвенція також встановлює два механізми реалізації: Комітет з прав інвалідів, створений для контролю за здійсненням, а також Конференція держав-учасників, створена для розгляду питань, що стосуються здійснення положень конвенції.

Держави прийняли спеціальні документи по захисту і заохоченню прав людей з інвалідністю:

- Декларація про права інвалідів;
- Всесвітня програма дій відносно інвалідів;
- Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги;
- Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів.

16.6. Захист прав мігрантів, що працюють

Зусилля з встановлення і проведення справедливої політики щодо робітників-мігрантів та їх родин очолює **Міжнародна організація праці (МОП).**

Конвенції і рекомендації МОП є прикладом того, якими повинні бути національні закони, а Завдяки своїм

проектам у сфері технічного співробітництва МОП сприяє забезпеченню прав людини робітників-мігрантів.

Двома основними конвенціями МОП, що стосуються робітників-мігрантів, є *Конвенція про робітників-мігрантів (переглянута)* і *Конвенція про робітників-мігрантів (додаткові положення)*.

У Конвенції міститься ряд положень, покликаних сприяти забезпеченню прав робітників-мігрантів. Конвенція зобов'язує держави, що ратифікували її, надавати відповідну інформацію іншим державам-членам МОП і самій Організації, вживати заходів проти всякої пропаганди, що вводить в оману, а також заходи для полегшення від'їзду, переїзду і прийому мігрантів.

Конвенція передбачає також, що держави, які ратифікували її, зобов'язані надавати мігрантам, що законно перебувають на їхній території, такі ж умови, якими користуються їхні власні громадяни при застосуванні широкого кола законів і положень, що стосуються їхнього трудового життя, без будь-якої дискримінації за ознакою національності, раси, релігії чи статі.

Держави, що ратифікують цю Конвенцію, можуть або прийняти цей документ в повному обсязі, або один з його двох розділів.

Конвенція передбачає, що держави зобов'язані дотримуватися основних прав людини всіх робітників-мігрантів. Вони повинні також вжити заходів для попередження таємної міграції в пошуках роботи і для припинення незаконної торгівлі робочою силою.

Держави зобов'язані розробляти і здійснювати політику, спрямовану на забезпечення рівності поводження щодо праці і занять, соціального забезпечення, профспілкових і культурних прав.

Також судові й адміністративні процедури, що стосуються робітників-мігрантів.

16.7. Захист прав біженців

Біженець – це особа, яка в силу обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування у зв'язку з расовою чи релігійною приналежністю, громадянством, політичними переконаннями знаходиться поза межами країни свого громадянства і не може або не хоче користуватися захистом цієї країни.

Держава зобов'язана надати біженцям статус, яким користуються іноземці взагалі. Що ж стосується урядової допомоги, то вони прирівнюються до місцевих громадян. Заборонено накладати кару за біженця за незаконний в'їзд. Держави по можливості полегшують асиміляцію біженців. Особливе значення має правило про недопустимість висилки біженців у країну, в якій їхньому життю або свободі загрожує небезпека.

Верховний комісаріат з питань біженців, що належить до Організації Об'єднаних Націй, стежить за застосуванням ***Конвенції про статус біженців*** та надає біженцям гуманітарну допомогу.

3. ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття 2 Конвенції “Право на життя”

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;

б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;

с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Справа Макканн та інші проти Сполученого Королівства № 18984/91, Рішення Великої палати 1995 р.).

Справа “Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії” № 56080/13, рішення Великої палати 2017 р.

Стаття 3 Конвенції “Заборона катування”

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Справа “Сьорінг проти Сполученого Королівства” №14038/88, 1989 р.

Справа «Каверзін проти Країни» (case of kaverzin v. ukraine) (заява № 23893/03)

Справа “Гефген проти Німеччини” № 22978/05, рішення Великої палати 2010 р.

Стаття 5 Конвенції “Право на свободу та особисту недоторканість”

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканість. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення, або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту “с” пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою,

якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Справа Харченко проти України 2011 р.

Справа «Austin та інші проти Сполученого Королівства» (заяви №№ 39692/09, 40713/09 та 41008/09) рішення С15 березня 2012 року.

Стаття 8 Конвенції “Право на повагу до приватного і сімейного життя до житла і до таємниці кореспонденції.

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Справа Клас та інші проти Німеччини 1978 р. заявами (№ 30562/04 та № 30566/04)

Справа “Денисов проти України” (Заява N 7822/06)

Справа “Савін проти України” (заява № 34725/08)

Справа «М.Р. та д.р. проти України» (Заява № 63551/13)

Справа "Німіц проти Німеччини" № 13710/88, 1992 р.

Справа «Кривіцька та Кивіцький проти України»
№ 8863/06

Справа "Барбулеску (Bărbulescu) проти Румунії":
Заява № 61496/08 від 15.12.2008 р.

Стаття 9 Конвенції "Свобода думки, совісті та релігії"

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Справа Коккінакіс проти Греції 1993 р. № 14307/88, 1993 р.

Справі SAS проти Франції (№ 43835/11, 1993 р.)

Справа Евейда та інші проти Сполученого Королівства №№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013 р.

Стаття 10 Конвенції "Свобода вираження поглядів"

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Справа Лінгенс проти Австрії № 9815/82, 1986 р.

Справа «Угорський Гельсінський комітет проти Угорщини» № 18030/11

Справа AXEL SPRINGER AG проти Німеччини № 39954/08, 2012 р.

Стаття 11 Конвенції “Свобода зібрань та об'єднання”

Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

Справа Веренцов проти України 2013 р.

Справа «Веніамін Тимошенко та інші проти України» заява № 48408/12.

Справа “Букту та інші проти Угорщини” № 25691/041 від 7.07.2007

Стаття 14 Конвенції “Заборона дискримінації”

Користування правами і свободами Конвенції «має бути забезпечене» без дискримінації за будь-якою ознакою.

Справа Маркс проти Бельгії 1979 р.

Справа «Пічкур проти України» № 10441/06 від 7 листопада 2013 року.

Справа “D.H. та інші проти Чеської Республіки” N 57325/00 від 13 листопада 2007 року.

**Стаття 14 Першого протоколу до Конвенції (ст. 1)
“Захист права власності”**

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в громадських інтересах і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Попередні положення, однак, ніяким чином не обмежують право держави запроваджувати такі закони, які на її думку необхідні для здійснення контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків або інших зборів чи штрафів.

Справа Луїзиду проти Туреччини № 15318/89, 1996 р.

Справа «“Фонд «Батьківська турбота» проти України»
заява № 5876/15

Справа “Спорронг і Льоннрот проти Швеції”
№№ 7151/75, 7152/75, 23.09.1982

**1. СПРАВА «БУРМИЧ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»
№№ 46852/13, 47786/13, 54’125/13**

Стислий виклад рішення

Велика Палата Європейського суду з прав, людини 12 жовтня 2017 року прийняла рішення у справі «Бурмич та інші проти України», яким виключила із списку заяв, що підлягають розгляду, 12 143 заяв проти України.

Більше того, усі наступні заяви з «групи Іванова» (невиконання рішень національних судів) виключатимуться ЄСПЛ із списку тих, що підлягають розгляду.

В пілотному рішенні у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» ЄСПЛ визнав системною проблему невиконання рішень національних судів в Україні. У резолютивній частині зазначено, що порушення є наслідком несумісної з положеннями Конвенції практики, яка полягає в систематичному невиконанні Україною рішень національ-

них судів, за виконання яких вона несе відповідальність та у зв'язку з якими сторони, права яких порушені, не мають ефективних засобів правового захисту.

Усі заяви передано до Комітету Міністрів Ради Європи з метою їх оброблення в рамках заходів загального характеру, визначених у пілотному рішенні.

Рішення усіх цих справ має обов'язково бути охоплене заходами виконання загального характеру, які повинна вжити Україна під наглядом Комітету Міністрів.

Усі ці справи слід розглядати у рамках процедури виконання рішення у справі Іванова та передавати до Комітету Міністрів, як органу, відповідальному за забезпечення справедливості і виплату відшкодування всім потерпілим від системної проблеми.

Враховуючи те, що інтереси реальних і потенційних жертв згаданої системної проблеми доречніше захищати у рамках процедури виконання, Суд вирішив, що продовження розгляду схожих справ буде не кращим чином слугувати цілям Конвенції.

Тому він дійшов висновку, що подальший розгляд таких заяв є невиправданим.

Таким чином, заявники, що отримали остаточні судові рішення, які не виконані, не зможуть отримати компенсацію, поки Україна не забезпечить ефективний механізм їх виконання.

2. СПРАВА «БОБАЧ ПРОТИ УКРАЇНИ» 2015 Р.

05.02.2015 (Заява N 22251/08)

Стислий виклад рішення

Починаючи з 1997 року, заявниця безуспішно претендує на частину будинку, яким на час подій володів пан М., а також на землю, на якій будинок побудовано.

Справа заявниці неодноразово розглядалась національними судами. Заявниці було відмовлено у задоволенні

позову. Ухвалою Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 22.08.2002 рішення судів нижчих інстанцій було залишено без змін.

У 2001 році заявниця подала заяву до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд), у якій скаржилась за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на результат та несправедливість судового провадження у її справі, а також на те, що тривалість цивільного провадження не відповідала вимозі “розумного строку”. Крім того, заявниця подала інші скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на незаконне позбавлення її майна в результаті судового провадження, а також за статтею 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що її було піддано дискримінації у користуванні її правами власності.

03.05.2007 Європейський суд виніс рішення у справі «Бочан проти України» (заява N 7577/02), у якому постановив, що з огляду на обставини справи, за яких ВСУ змінив територіальну підсудність, і відсутність достатнього обґрунтування у рішеннях національних судів право заявниці на справедливий розгляд справи незалежним і безстороннім судом у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції було порушено.

Скарга заявниці на те, що тривалість першого цивільного провадження не відповідала вимозі «розумного строку» була визнана явно необґрунтованою, оскільки тривалість у три роки і три місяці, на думку Європейського суду, не становить порушення вимоги «розумного строку» за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявниці за статтею 1 Першого протоколу Європейський суд встановив, що вона прямо пов’язана зі скаргами, розглянутими відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції. Європейський суд дійшов висновку, що ця скарга є прийнятною, але не порушує жодного питання,

яке б відрізнялось від уже встановлених, тому немає необхідності розглядати цю скаргу.

Щодо скаргу заявниці за статтею 14 у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що вони мають бути відхилені як явно необґрунтовані, оскільки заявниця не надала достатніх доказів на підтвердження цих скаргу.

Заявниці було присуджено 2000 євро компенсації моральної шкоди. Європейський суд також зазначив, що заявниця мала право відповідно до українського законодавства на повторний розгляд справи національним судом у світлі встановленого Європейським судом порушення.

У червні 2007 року заявниця, посилаючись на рішення Європейського суду від 03.05.2007, подала до ВСУ скаргу про перегляд рішень у її справі у зв'язку з винятковими обставинами, у якій просила скасувати рішення національних судів у її справі і прийняти нове рішення, яким задовольнити її вимоги у повному обсязі.

14.03.2008 колегія у цивільних справах ВСУ, розглянувши скаргу заявниці, відмовила у її задоволенні. У своїй ухвалі ВСУ зазначив, що Європейський суд встановив, що рішення національних судів у справі заявниці були законними та обґрунтованими і що їй було присуджено відшкодування у зв'язку з порушенням гарантії щодо «розумного строку».

У квітні 2008 заявниця знову подала до ВСУ скаргу про перегляд рішень національних судів у її справі у зв'язку з винятковими обставинами. У скарзі заявниця доводила, що ухвала від 14.03.2008 ґрунтувалась на неправильному «тлумаченні» рішення Європейського суду від 3.05.2007 та просила ВСУ повторно розглянути справу по суті з урахуванням висновків Європейського суду за пунктом 1 статті 6 Конвенції. ВСУ відхилив цю скаргу, зазначивши, що вона не містила доводів, які б могли слугувати підставами для перегляду її справи у зв'язку з винятковими обставинами.

Заявниця знову звернулася до Європейського суду. Вона скаржилася за пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на несправедливий спосіб, у який ВСУ розглянув її скаргу у зв'язку з винятковими обставинами, оскільки останній не взяв до уваги висновки Європейського суду, наведені у рішенні від 03.05.2007.

Щодо скарги заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції Європейський суд зазначив, що ВСУ у своїй ухвалі від 14.03.2008 грубо викривив висновки рішення Європейського суду від 03.05.2007. Розглянувши характер та наслідки недоліків ухвали ВСУ від 14.03.2008 для прав заявниці, Європейський суд зробив висновок, що оскаржуване провадження не відповідало вимозі пункту і статті 6 Конвенції щодо «справедливого суду» і що було порушення цього положення.

Скаргу заявниці за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд визнав прийнятною, проте оскільки вона була тісно пов'язана зі скаргою, що розглядалася за пунктом 1 статті 6 Конвенції, Європейський суд вирішив, що немає необхідності розглядати питання, чи було у цій справі порушення статті 1 Першого протоколу.

За цих обставин Суд одноголосно

«1. Оголошує прийнятними скаргу заявниці за пунктом 1 статті 6 Конвенції на несправедливість провадження, що закінчилося ухвалою Верховного Суду від 14 березня 2008 року, та її скаргу за статтею 1 Першого протоколу на те, що її було незаконно позбавлено її майна у зв'язку з цим провадженням, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. Постановляє, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

3. Постановляє, що немає потреби розглядати скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;

4. Постановляє, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявниці 10 000 (десять тисяч) євро відшкодування

моральної шкоди та додатково суму податків, що можуть нараховуватися; ця сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом станом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

5. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

3. СПРАВА МАККАН ТА ІНШІ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА

№ 18984/91, Рішення Великої палати 1995 р.

Стислий виклад рішення

Справа Макканн та інші проти Сполученого Королівства 1995 р. була порушена за заявою батьків трьох підданих вченого Королівства, загиблих у результаті контртерористичної операції повітрянодесантної служби Британської Армії на Гібралтарі.

Владам Сполученого Королівства, Іспанії та Гібралтару стало відомо, що

Ірландська республіканська Армія (ІРА) планує провести терористичний акт на Гібралтарі. Коли потерпілі, припаркувавши свою машину в Гібралтарі, попрямували в місто, за ними було стеження. Експерт зі знешкодження бомб після побіжного огляду доповів, що можливо, закладена бомба. Військовослужбовці, які стежили за постраждалими, привернули їхню увагу і ті, як здалося переслідувачам, потягнулися за механізмом дистанційного управління вибу-

хом, через що військові відкрили вогонь на ураження. Коронером Гібралтару було проведено ретельне розслідування. заслухано безліч свідків, експертів, фахівців із вибухових пристроїв, і, нарешті, журі присяжних винесло вердикт про правомірність застосування зброї. ЄС надано незаперечні докази, що троє загиблих були активними учасниками терористичної організації і що вони мали намір здійснити вибух у Гібралтарі. Суд погодився з доводами держави-відповідача.

Разом із тим Європейський суд констатував, що мало місце порушення ст. 2 Конвенції на тій підставі, що органи, які знали про намір терористів, «не перешкоджали в'їзду підозрюваних у Гібралтар, не змогли врахувати можливість помилковості своїх розвідувальних оцінок принаймні у деяких аспектах, і застосували силу, що тягне за собою позбавлення життя, яку не можна вважати необхідною для захисту людей від незаконного насильства». Саме та обставина, що правозастосовні органи, які знали про підготовку акту і ще на кордоні Гібралтару могли знешкодити терористів, не доводячи справу до застосування зброї, і лягла в основу прийнятого рішення.

Отже, ЄСПЛ вперше розглянув справу щодо порушення ст. 2 Конвенції «Маккан та інші проти Сполученого Королівства» у 1995 р. У цій справі держава-відповідач була визнана відповідальною за порушення ст. 2 Конвенції через те, що служби спецпризначення вчинили убивство трьох терористів Ірландської Республіканської Армії. Тому, що стаття 2 ЄКПЛ говорить, що право кожного на життя охороняється законом. Це означає, що над державою тяжіє обов'язок зробити все для того, щоб людське життя перебувало у безпеці.

4. СПРАВА «ЛОПЕШ ДЕ СОУЗА ФЕРНАНДЕШ ПРОТИ ПОРТУГАЛІЇ»

№ 56080/13, рішення Великої палати 2017 р.

Стислий виклад рішення

Відмежування лікарської помилки від недбалості можна простежити в рішенні ЄСПЛ – **Справа «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії»**.

Аналогічним було рішення ЄСПЛ у справі «Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії» (Case of Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal) (2017), в якому Велика палата встановила відсутність порушення ст. 2 Конвенції, а саме матеріально-правового аспекту, проте встановила порушення ст. 2 Конвенції у процесуальному аспекті через неефективність і несвоєчасність розслідування справи. ЄСПЛ вважає, що внутрішньодержавна система Португалії зіштовхнулася з доказовим випадком медичної недбалості, що призвело до смерті чоловіка заявниці, проте не надала адекватної і своєчасної відповіді, і тому в цій справі було допущено порушення процесуального аспекту ст. 2 Конвенції.

Важливість забезпечення реальної дії права на життя наголошується у рішеннях Суду. Зокрема, у справі «*Лопеш де Соуза Фернандеш проти Португалії*» Суд зазначає, що «ані війна, ані будь-яка інша ситуація суспільної небезпеки, ані культурна традиція, ані релігійна різноманітність не можуть обмежувати можливість реалізації сутності права, оскільки вона є основою для невід’ємного фундаментального праволодіння, за відсутності якого право повністю втрачає свою цінність» [1]. Отже, Суд резюмує, що крім «легітимних винятків», визначених у ч. 2 ст. 2 ЄКПЛ, право на життя не може бути жодним чином порушене.

Це справа стосувалася смерті чоловіка заявниці після операції видалення поліпу та наступних процедур, відкрити для різних випадків медичної недбалості. Заявник стверджував, зокрема про порушення права на життя її покійного чоловіка.

Суд постановив, що мало місце порушення статті 2 (право на життя) Конвенції в матеріальному та процесуальному аспекті. Було встановлено, зокрема, що сам факт, що пацієнт переніс хірургічну операцію, яка становила ризик розвитку інфекційного менінгіту повинен обґрунтовувати медичне втручання відповідно до медичного протоколу про післяопераційний нагляд. Не маючи намірів робити припущення про шанси виживання чоловіка заявниці,

Суд визнав, що відсутність координації між отоларингічним та реанімаційним відділеннями лікарні виявили недоліки в державній системі охорони здоров'я, позбавляючи пацієнтів можливості отримання відповідної невідкладної допомоги.

Суд визнав, що правова система Португалії функціонує неефективно, так як, по-перше, тривалість трьох судових розглядів не відповідають вимогам оперативності.

3. Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у пункті 2 статті 44 (остаточних рішень) Європейської конвенції з прав людини.

По-друге, жодний з проведених судових розглядів та представлених оцінок експертів, належним чином звернулися до питання можливого причинного зв'язку між різними захворюваннями пацієнта за кілька днів після проведення операції. Суд встановив, що лікарі повинні були чітко поінформувати пацієнта про можливі ризики перед операцією.

5. СПРАВА «СЬОРІНГ ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА» № 14038/88, 1989 р.

Стислий виклад рішення

30 березня 1985 р. 18-річний заявник Йенс Сьорінг скоїв убивство батьків своєї подруги в їхньому будинку в окрузі Бедфорд штат Вірджинія, США, після чого зник, але був затриманий в Англії. З квітня 1986 р. і він перебував під вартою у Сполученому Королівстві.

31 липня 1986 р. уряд США зажадав екстрадиції пана Сьорінга відповідно до умови Договору про видачу між цими двома країнами. Труднощі з екстрадицією виникали у зв'язку з тим, що у США, на відміну від Англії, Йенсу Сьорінгу загрожувала смертна кара.

11 березня 1987р. уряд ФРН, де смертна кара скасована так само як і в Англії, також зажадав видачі пана Сьорінга, щоб він міг постати у ФРН перед судом за вчинення вбивства. 20 травня 1987р. влада Сполученого Королівства повідомила уряд США про видачу Йенса Сьорінга не Німеччині, а США.

1 червня 1987 р. аторней штату Вірджинія по округу Бедфорд, обвинувач у справі Сьорінга, повідомив, що у разі, якщо пан Сьорінг буде визнаний винним у скоєнні вбивства при обтяжуючих обставинах, прокурор штату Вірджинія домагатиметься смертного вироку в його справі, однак передасть судді подання від імені Сполучено-Королівства з проханням не виносити смертний вирок або не приводити такий у виконання, якщо він буде винесений.

16 червня 1987 р. у Магістратському суді в Лондоні відбувся розгляд у справі про екстрадицію. ЄСПЛ вирішив, що є достатньо підстав для екстрадиції пана Сьорінга, і залишив його під вартою до розпорядження міністра внутрішніх справ про його сичу владі США.

3 серпня 1988 р. міністр внутрішніх справ підписав розпорядження видати пана Сьорінга владі США. Однак на підставі ряду заходів, зазначених у досьє справи Страсбурзі (розділи I.B і I.C нижче), екстрадиція до вирішення справи не була завершена.

8 червня 1988 р. пан Сьорінг подав до Комісії скаргу за ст. 3 Конвенції – про не видавати його державі, в якій за скоєний ним злочин не скасована смертна кара, і про те, що чекаючи можливої видачі, він відчував «синдром камери смертників», що в нелюдським поведінням; п. 3 ст. 6 – про

те, що в разі видачі він не отримав би у штаті Вірджинія необхідної юридичної допомоги.

Після отримання заяви пана Сьорінга Комісія довела до відома Уряду Сполученого Королівства, що в інтересах сторін та належного проведення розгляду бажано надалі до вирішення справи не видавати заявника Сполученим Штатам.

Європейський суд визнав, що екстрадиція цієї людини до США суперечила б ст. 3 Конвенції 1950 р., яка забороняє катування, негуманне чи інше принижуюче гідність поводження або покарання. Одним із наслідків цього рішення було поширення за мету громадян держав-членів Ради Європи за межі Європи. Цей підхід, який повторився і в інших справах, зокрема у справі Джабарі проти Туреччини (липень 2000 р.), також захистив осіб, які шукають притулку, від висилки назад у країну, де їх життя виявилось б у небезпеці.

Обставини справи

ПРОЦЕДУРА

Європейський суд з прав людини, постановляючи своє рішення у пленарному засіданні відповідно до правила 50 Регламенту. Після наради за зачиненими дверима 27 квітня та 26 червня 1989 року, постановляє таке рішення, ухвалене в останній із зазначених днів:

1. Справа була передана до Суду 25 січня 1989 року Європейською комісією з прав людини (Комісія), 30 січня 1989 року Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії та 3 лютого 1989 року Урядом Федеративної Республіки Німеччини – у межах трьох місяців, як це передбачено у пункті 1 статті 32 та в статті 47 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (Конвенція). Справу розпочато за заявою (14038/88) проти Сполученого Королівства, яку подав до Комісії, згідно зі статтею 25, німецький громадянин п. Йєнс Сорінг (*Jens Soering*) 8 липня 1988 року.

2. У своєму запиті Комісія посилалася на статті 44 і 48 та на заяву, якою Сполучене Королівство визнало обов'язкову юрисдикцію Суду (стаття 46). Метою запиту і двох заяв Урядів було отримання рішення Суду стосовно того, чи розкривають факти у справі наявність порушення з боку держави-відповідача її зобов'язань за статтями 3, 6 і 13 Конвенції.

3. У день відкритого слухання справи та між 26 квітня і 15 червня 1989 року Уряд Сполученого Королівства, німецький Уряд та заявник подали різні документи.

**6. СПРАВА «КАВЕРЗІН ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF KAVERZIN v. UKRAINE)
(Заява № 23893/03)**

**Стислий виклад остаточного рішення
від 15 травня 2012 року**

12 січня 2001 року заявника було затримано за підозрою у вчиненні низки злочинів. Під час затримання до заявника були застосовані заходи фізичного впливу з боку працівників УБОЗ УМВС України у Харківській області. В подальшому заявника було доставлено до відділу міліції, де, як стверджує заявник, він був підданий катуванню з боку невстановлених працівників міліції з метою отримання від нього зізнання у вчиненні злочинів, та поміщено до ізолятора тимчасового тримання. Як стверджується, внаслідок катування заявник отримав ушкодження ока, в результаті чого він в подальшому втратив зір.

Наступного дня заявника було доставлено до лікарні, де його оглянув лікар, який підтвердив наявність у нього тілесних ушкоджень.

15 січня 2001 року заявника було допитано прокурором Харківської області, який помітив у нього ушкодження ока. Згідно рапорту прокурора заявник стверджував, що він

зазнав тілесного ушкодження під час свого затримання, його не було піддано жорстокому поводженню з боку працівників міліції після його затримання і що він добровільно дав зізнавальні показання. Наступного дня було розпочато перевірку обставин отримання заявником тілесних ушкодження під час його затримання. У ході цієї перевірки були зібрані показання відповідних працівників міліції, які стверджували, що заходи фізичного впливу були застосовані до заявника у зв'язку з тим, що він намагався чинити опір під час затримання.

19 січня 2001 року було проведено судово-медичну експертизу, в результаті якої було констатовано наявність у заявника численних тілесних ушкоджень, у тому числі ушкодження ока, і що деякі з них були завдані йому тупими твердими предметами за три-чотири дні до огляду.

23 січня 2001 року заявника було поміщено до Харківського СІЗО № 27, де його було оглянуто лікарем та встановлено наявність тілесних ушкоджень.

26 січня 2001 року заявник звернувся до того ж прокурора Харківської області зі скаргою щодо катування, якого він зазнав з боку працівників міліції після його затримання. Того ж дня прокурор виніс постанову про відмову в порушенні кримінальної справи щодо працівників міліції посилаючись, зокрема, на показання відповідних працівників міліції, судово-медичну експертизу від 19 січня 2001 року та твердження заявника від 15 січня 2001 року.

В подальшому мати заявника звернулась зі скаргою до народного депутата щодо катування заявника працівниками міліції та відмову державних органів проводити розслідування щодо цього. За запитом народного депутата в 2005 році вищестояща прокурора вивчила матеріали попередньої перевірки 2001 року та зрештою підтвердила законність постанови від 26 січня 2001 року.

25 лютого 2001 року заявника було поміщено до Хмельницького СІЗО № 29, де його було оглянуто лікарем,

який констатував у нього наявність тілесних ушкоджень та повну втрату зору.

3 вересня 2001 року заявнику почали надавати офтальмологічну допомогу.

23 вересня 2002 року заявнику було встановлено I групу інвалідності.

13 листопада 2002 року апеляційний суд Хмельницької області визнав заявника винним у вчиненні низки злочинів та призначив йому покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Крім того, суд відмовив в задоволенні скарги заявника на те, що його зізнавальні свідчення були отримані під фізичним та психологічним тиском з боку працівників міліції, посилаючись на постанову прокурора від 26 січня 2001 року. 13 травня 2003 року Верховний Суд України частково змінив вищевказаний вирок та відмовив в задоволенні скарг заявника щодо катування на тій самій підставі, що й апеляційний суд.

12 серпня 2003 року заявника було поміщено до Дніпропетровської виправної колонії № 89 для відбування призначеного покарання, де, як стверджується, до нього застосовували наручники при виході з камери, зокрема, під час прогулянок та відвідування родичів незважаючи на те, що він був сліпий.

3 грудня 2008 року заявника було переведено до Вінницької установи виконання покарань № 1.

Заявник скаржився до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на те, що він зазнав катування з боку працівників міліції під час його перебування у відділі міліції, на неефективне розслідування його відповідних скарг, ненадання йому адекватної медичної допомоги та умови тримання його під вартою в Дніпропетровській виправній колонії № 89. Заявник також подавав інші скарги про порушення Конвенції, які Європейський суд визнавав неприйнятними.

Порушення ст. 3 Конвенції було встановлено з огляду на те, що у справі було підтверджено завдання заявнику тілесних ушкоджень працівниками міліції після його затримання, зокрема, медичним оглядом від 13 січня 2001 року та судово-медичною експертизою від 19 січня 2001 року, і що державою-відповідачем не було надано обґрунтованих пояснень щодо їх походження. З огляду на тяжкість тілесних ушкоджень заявника та умисний характер їх завдання Європейський суд дійшов висновку, що поведження, якого зазнав заявник з боку працівників міліції, прирівнюється до катування.

Порушення ст. 3 Конвенції також було встановлено у зв'язку з недотриманням національними органами обов'язку розслідувати скарги заявника щодо його катування з огляду на те, що:

- перевірка прокуратури обставин отримання заявником тілесних ушкоджень не була ретельною, оскільки не було встановлено точного перебігу подій та способу завдання заявнику тілесних ушкоджень, а в постанові від 26 січня 2001 року не були розглянуті твердження заявника щодо його катування після його затримання, а містились лише посилання на первісні твердження заявника про те, що його не було піддано жорсткому поведженню;
- перевірка вищестоящої прокурори в 2005 році не була спробою перегляду тверджень заявника про катування, оскільки вона обмежувалася дослідженням матеріалів попередньої перевірки, яку було завершено майже за чотири роки до того;
- судами не були розглянуті неодноразові скарги заявника про те, що зізнання у вчиненні злочину було отримано від нього в результаті катування, ані в контексті оцінки допустимості цих визнавальних показань, ані в контексті окремої перевірки. Суди відхиляли ці

скарги заявника як необґрунтовані, спираючись виключно на постанову прокурора від 26 січня 2001 року.

Розглянувши справу, Європейський суд одногосно:

«1. *Оголошує* прийнятними скарги заявника за статтею 3 Конвенції щодо стверджуваного катування працівниками міліції, неефективного розслідування, відсутності адекватної медичної допомоги та застосування до нього наручників в Дніпропетровській виправній колонії, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з катуванням заявника працівниками міліції;

3. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з непроведенням органами влади ефективного розслідування за скаргою заявника на катування;

4. *Постановляє*, що було порушення статті 3 Конвенції з огляду на відсутність у період з січня до вересня 2001 року адекватної медичної допомоги у зв'язку з ушкодженням ока заявника;

5. *Постановляє*, що не було порушення статті 3 Конвенції у зв'язку зі стверджуваною відсутністю адекватної медичної допомоги під час тримання заявника під вартою з вересня 2001 року до грудня 2008 року;

6. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку із застосуванням до заявника наручників в Дніпропетровській виправній колонії

7. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 40 000 (сорок тисяч) євро відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, які можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(b) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

8. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.»

7. СПРАВА «ГЕФГЕН ПРОТИ НІМЕЧЧИНИ» № 22978/05, рішення Великої палати 2010 р. 77003

Стислий виклад остаточного рішення

Заявник був поміщений під нагляд і затриманий після отримання значного викупу за викраденого 11-річну дитину. Він був допитаний поліцією і дав неправдиві свідчення про місце знаходження хлопчика і особи викрадачів. Допит був відкладений до наступного ранку. На той час поліцейські побоювалися, що життя дитини загрожує холод і відсутність їжі. За наказом заступника начальника поліції допитували попередили заявника, що йому будуть заподіяні значні страждання спеціально навченими особами, якщо він не відкриє місце знаходження дитини. В результаті заявник вказав точне місце знаходження дитини. Пізніше він побував на місці події, де було знайдено тіло дитини, і зізнався в його викраденні і вбивстві. Йому було пред'явлено звинувачення у викраденні і вбивстві.

Суд, який розглядав справу, виключив з числа доказів визнання і заяви, зроблені під час слідства, у зв'язку з виявленою на заявника тиском, але вважав за допустимими докази, отримані внаслідок визнання. Визнаючи заявника винним, суд зазначив, що заявник, хоча і був повідомлений в початку судового засідання про те, що має право зберігати

мовчання і що його колишні визнання не можуть бути використані як доказ проти нього, знову зізнався у викраденні і вбивстві дитини. Оцінка судом обставин справи була в значній мірі заснована на цьому визнанні, але також підкріплена доказами, включаючи тіло убитого і сліди коліс, отриманими на основі первісного визнання, а також доказами, отриманими під час нагляду за заявником. Заявник був засуджений до довічного ув'язнення.

Його касаційна скарга була відхилена Верховним судом, а Конституційний суд відмовив у прийнятті скарги в порядку конституційного провадження, хоча погодився з висновком суду першої інстанції про те, що погроза заподіяння болю з метою отримання визнання заборонена національним законодавством і порушує статтю 3 Конвенції. Двоє поліцейських, причетних до погроз заявнику, були пізніше засуджені за чинення тиску і підбурювання до вчинення тиску при виконанні службових обов'язків і засуджені до штрафу умовно. Вимога до влади про компенсації у зв'язку з травмою, імовірно отриманої в процесі поліцейського слідства, ще не розглянуто. У скарзі до Європейського Суду заявник посилався на застосування тортур під час допиту в поліції і порушення його права на справедливий судовий розгляд використанням доказів, отриманих під тиском.

Постанова

У справі вимоги статті 6 Конвенції порушено не було (винесено шістьма голосами «за» і одним – «проти»).

Стаття 3 заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню чи покаранню.

Стаття 6

Право на справедливий судовий розгляд

1. Кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків цивільного характеру або встановить

обґрунтованість будь-якого кримінального обвинувачення має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в судові засідання протягом всього процесу або його частини в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, а також коли того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, суворо необхідно, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього;

б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту;

в) захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника на свій або, за браком достатніх коштів для оплати послуг захисника, користуватися послугами призначеного йому захисника безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя;

г) допитувати свідків обвинувачення або мати право на те, щоб їх допитали, а також вимагати виклику і допиту свідків з її сторони на тих же умовах, що і для свідків, які свідчать проти нього;

д) отримувати безкоштовну допомогу перекладача, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не говорить цією мовою

**8. СПРАВА «ХАРЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
CASE OF KHARCHENKO v. UKRAINE
(Заява № 40107/02)**

Стислий виклад остаточного рішення від 10 лютого 2011 року

4 квітня 2001 року щодо заявника було порушено кримінальну справу, 7 квітня 2001 року прокурор Ватунінського району м. Києва санкціонував взяття заявника під варту та в подальшому продовжив строк застосування цього запобіжного заходу.

Крім того, Деснянський районний суд м. Києва та Голосіївський районний суд м. Києва продовжували тримання заявника під вартою, посилаючись головним чином на тяжкість пред'явленого обвинувачення та ризик ухилення заявника від слідства і суду. Повертаючи справу на додаткове слідство, суд також не вказував визначений строк, на який він продовжує тримання заявника під вартою.

Заявник тримався під вартою в Київському СІЗО № 13.

4 серпня 2003 року прокурор Деснянського району звільнив заявника з-під варти, змінивши запобіжний захід на підписку про невиїзд. 18 вересня 2004 року слідчий Деснянського РУ ГУ МВС України в м. Києві закрити кримінальну справу щодо заявника.

Загальний строк досудового тримання заявника під вартою становив приблизно два роки та чотири місяці.

Заявник скаржився до Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на умови його тримання під вартою; пп. 1 (с) та 3 ст. 5 – на незаконність та надмірну тривалість тримання його під вартою; п. 1 ст. 6 та ст. 13 – на відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно його скарг щодо тримання під вартою та надмірну тривалість провадження в його справі, а також на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо цього.

Порушення ст. 3 Конвенції було констатовано у зв'язку з тим, що умови тримання його в Київському СІЗО № 13 становили таке, що принижує гідність, поведження.

Порушення п. 1 ст. 5 Конвенції було констатовано, по-перше, оскільки строк тримання заявника під вартою було продовжено прокурором, тоді як він не може вважатися незалежною посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу; по-друге, оскільки у період, коли заявник ознайомлювався з матеріалами справи, та в період з дати направлення справи до суду та до вирішення судом питання щодо запобіжного заходу заявник тримався під вартою без відповідного рішення суду; по-третє, оскільки суд, продовжуючи строк тримання заявника під вартою, не надав належного обґрунтування та не вказував визначеного строку такого тримання.

Порушення п. 3 ст. 5 Конвенції було констатовано з огляду на те, що рішення судів про продовження строку тримання заявника під вартою не містили належних підстав для такого тримання та що національні органи влади не розглядали жодних альтернативних триманню під вартою запобіжних заходів.

Порушення п. 4 ст. 5 Конвенції було констатовано, оскільки суд не забезпечив швидкий розгляд скарг заявника про звільнення з-під варти та не надав належного обґрунтування їх відхиленню.

Беручи до уваги системний характер проблем, які стали підставою порушень у цій справі, Європейський суд зобов'язав Україну протягом шести місяців з дня, коли це рішення набуде статусу остаточного, надати Комітету Міністрів Ради Європи план заходів щодо вирішення вказаних проблем.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно:

«1. *Оголошує* скаргу за статтею 3 стосовно умов тримання заявника під вартою, а також його скарги за пунктом 1(с) та

пунктами 3 і 4 статті 5 прийнятними, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з загальними умовами тримання під вартою в Київському СІЗО;

3. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 5 Конвенції;

4. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 3 статті 5 Конвенції;

5. *Постановляє*, що у цій справі мало місце порушення пункту 4 статті 5 Конвенції;

6. *Постановляє*, що:

а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

б) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти

**9. СПРАВА «AUSTIN ТА ІНШІ ПРОТИ
СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»
(Заяви №№ 39692/09, 40713/09 та 41008/09)
15 березня 2012 року**

Стислий виклад остаточного рішення

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним виправленням.

Рішення у справі «Austin та інші проти Сполученого Королівства» 4 А. Версії подій заявників щодо того, що з

ними трапилося 1 травня 2001 року 10. 1 травня 2001 року в ході проведення демонстрації в центрі Лондона їх утримували в поліцейському кордоні на Оксфорд-серкус (Oxford Circus) – перетин вулиць Ріджентстріт (Regent Street) та Оксфорд-стріт (Oxford Street). 11. Перша заявниця, пані Лоїс Остін, є членом Соціалістичної партії; вона брала участь у багатьох демонстраціях, в тому числі в першотравневих демонстраціях, які відбулися напередодні. 1 травня 2001 року вона залишила свою 11-місячну доньку в яслах, плануючи забрати її о 16.30 годині, та поїхала з Ессекса в центр Лондона зі своїм партнером. Вони взяли участь в акції протесту проти глобалізації, яка відбулася навпроти будівлі Світового банку, а потім рушили з іншими протестуючими до Оксфорд-серкус, куди вони прибули о 14 годині. Приблизно о 15.45 годині пані Остін треба було залишити демонстрацію, щоб забрати свою доньку з ясел. Вона пояснила про свою ситуацію двом поліцейським, які утримували кордон, але їй сказали, що вона не може залишити кордон, і що невідомо, скільки часу сплине, перш ніж вона зможе його залишити. Пані Остін домовилася з другом, щоб той забрав дитину з ясел. Зрештою їй дозволили залишити кордон близько 21.30 години. 12. 1 травня 2001 року між 14 та 14.30 годиною другий заявник намагався перетнути Оксфорд-серкус, аби потрапити до книгарні на Оксфорд-стріт. Поліцейські сказали йому, що він не може йти по Оксфорд-стріт у зв'язку з наближенням натовпу демонстрантів, і йому було рекомендовано піти по Маргарет-стріт (Margaret Street) – паралельною вулицею з північної сторони. Заявник дотримався рекомендації, але між Маргарет-стріт та Ріджентстріт він зіткнувся з поліцейськими з охорони громадського порядку, оснащеними щитами та шоломами, які прямували в південному напрямку. Заявника повернули на Оксфордсеркус приблизно о 14.30 годині. Він відразу ж попросив дозволу вийти з поліцейського кордону, і йому повідомили, що для тих, хто не брав участі в протесті, існу-

вав вихід з боку Бонд-стріт (Bond Street) на Оксфорд-серкус, але коли він туди підійшов, там йому сказали, що виходу немає. Заявник не зміг залишити кордон до 21.20 години. 13. Третя заявниця не мала жодного зв'язку з демонстрацією. Вона працювала в районі Оксфорд-серкус і була на обідній перерві о 14.10 годині, коли шеренга поліцейських, які перекрили дорогу, не дала їй повернутися до свого робочого місця. Вона повернулась і спробувала пройти іншим шляхом, але виявила, що інший вихід теж вже було перекрито поліцейськими, які почали просуватися в її напрямку. Вона знаходилася в межах кордону на Оксфорд-серкус до 21.35 години. Вона та інші особи неодноразово просили, щоб їм дали можливість залишити перекритий район, але поліцейські, до яких вона звернулася, сказали, що вони виконували наказ нікого не випускати. 14. Четвертий заявник також працював в районі Оксфорд-серкус і також опинився в поліцейському кордоні, коли йшов по Оксфорд-серкус під час обідньої перерви. Він зміг залишити район приблизно о 20 годині.

10. СПРАВА «S. ТА МАРПЕР ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА» ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

(№ 30562/04 та № 30566/04) 2008 р.

Стислий виклад остаточного рішення

Процедура

У справі «S. та Марпер проти Сполученого Королівства» Європейський суд з прав людини, у ході розгляду справи Великою палатою провівши нараду за зачиненими дверима 27 лютого 2008 р. та 12 листопада 2008 р., ухвалив 12 листопада таке рішення:

1. Справу було розпочато за двома заявами (№ 30562/04 та № 30566/04) проти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (надалі – «Сполучене Коро-

лівство»)), направленими до Європейського суду 16 серпня 2004 р. **за статтею 34** Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – «Конвенція») двома громадянами Сполученого Королівства: паном S. (надалі – «перший заявник») та паном Майклом Марпером (надалі – «другий заявник»).

2. Інтереси заявників, які отримали відшкодування витрат на надання юридичної допомоги, представляв у Суді пан П. Махі, співробітник адвокатської фірми «Хауеллс» – соліситор, що практикує у м. Шеффілд. Інтереси органів влади Сполученого Королівства (надалі – «держава-відповідач») були представлені у Суді Представником Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у Європейському суді з прав людини, паном Дж. Грейнджером, співробітником Міністерства закордонних справ та справ Співдружності Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

3. Посилаючись на статтю 8 та статтю 14 Конвенції, заявники скаржилися до Суду на те, що органи влади держави-відповідача продовжують зберігати їхні відбитки пальців, зразки клітин та профілі ДНК після того, як провадження за кримінальними справами стосовно них або завершилося винесенням виправдувального вироку, або було закрито.

Рішення Європейського суду у справі «S. та Марпер проти Сполученого Королівства»

Слухання справи було відкритим та відбулося у Палаци прав людини, м. Страсбург, 27 лютого 2008 р. (частина 3 правила 59 Регламенту Суду).

На слуханні Суду були присутні: Заявники були взяті під варту, а після того вони були звинувачені у скоєнні злочинів. У них зняли відбитки пальців та зразки ДНК. Після того, як обом заявникам були винесено виправдувальні вироки, вони просили знищити зняті з них відбитки пальців та зразки ДНК.

Їхні прохання було відхилено, оскільки за законом такі дані могли зберігатися безстроково. Суд відзначив, що закон не описував умови та порядок зберігання відбитків пальців та зразків ДНК; він не надавав гарантій, які виключають їх нецільове використання, а також не давав можливості приймати до уваги індивідуальні обставини кожної конкретної справи. Тому Суд одностайно констатував порушення **статті 8 Конвенції**. Суд вирішив, що не обов'язково розглядати питання про стверджуване порушення статті 14 Конвенції, взятої в поєднанні зі статтею 8 Конвенції. Заявникам було присуджено відшкодування судових витрат, які вони понесли; крім того, Суд вирішив, що визнання факту порушення Конвенції саме по собі є достатньою справедливою компенсацією завданої їм моральної шкоди.

Факти I. Обставини справи

Заявники, 1989 та 1963 року народження відповідно, проживають у м. Шеффілд. 10. Перший заявник, пан S., був заарештований 19 січня 2001 р., коли йому було одинадцять років. Його звинуватили у спробі крадіжки з застосуванням насильства, зняли з нього відбитки пальців та взяли зразки ДНКЗ. 14 червня 2001 р. йому було винесено виправдувальний вирок.

Другий заявник, пан Майкл Марпер, був заарештований 13 березня 2001 р. Його було звинувачено у домаганнях по відношенню до співмешканки. У нього зняли відбитки пальців та взяли зразки ДНК.

До проведення досудового розслідування він помирився зі своєю співмешканкою, і вона відкликала свою скаргу.

11 червня 2001 р. Служба кримінального переслідування Сполученого Королівства [Crown Prosecution Service] вручила адвокатам другого заявника повідомлення про закриття провадження за справою, а 14 червня 2001 р. провадження за справою було офіційно закрите.

Обидва заявника просили знищити їхні відбитки пальців та зразки ДНК, але в обох випадках поліція відмовилася це зробити.

Заявники звернулися до суду з проханням перевірити обґрунтованість рішень поліції не знищувати 3 ДНК. Зразки ДНК – це зразки клітин, що зберігаються після аналізу, а також підзразки та часткові зразки клітин. Профілі ДНК – це оцифрована інформація, яка зберігається у електронному вигляді в національній базі даних з ДНК разом з інформацією про особу, якої вона стосується. їхні відбитки пальців та зразки ДНК.

12 вересня 2002 р. Апеляційний суд двома голосами «за» (Лорд-головний суддя Вульф та суддя Апеляційного суду Уоллер) та одним голосом «проти» (суддя Апеляційного суду Седлі) залишив рішення адміністративного суду без змін.

Рішення Європейського суду у справі «S. та Марпер проти Сполученого Королівства»

З одного боку, справа, що розглядалася була достатньо складною, оскільки знадобився її розгляд Палатою, а потім Великою палатою Суду; щодо неї декілька разів надавалися зауваження та проводилися усні слухання.

Крім того, ця справа порушує важливі юридичні питання та питання принципу, пов'язані з більшим обсягом роботи. У тому числі, необхідно було докладно проаналізувати суперечки, які велися стосовно питання зберігання відбитків пальців та даних ДНК у Сполученому Королівстві, а також провести всебічний порівняльний аналіз законодавства та практики застосування права інших держав-учасниць та відповідних текстів та документів Ради Європи.

На цих підставах суд одноголосно

1. Постановив, що у справі мало місце порушення статті 8 Конвенції;
2. Постановив, що потреби окремо розглядати скаргу заявників щодо стверджуваного порушення статті 14 Конвенції немає;

3. Постановив, що висновок про порушення Конвенції сам по собі є достатньою справедливою сатисфакцією завданої заявникам моральної шкоди;

4. Постановив: (а) що уряд-відповідач повинен протягом трьох місяців виплатити заявникам 42 тис. (сорок дві тисячі) євро в якості відшкодування судових витрат, яких вони зазнали (з урахуванням ПДВ, який може підлягати сплаті з зазначеної суми), мінус 2 613,07 євро, які вже були виплачені заявникам в якості покриття витрат на отримання юридичної допомоги; зазначена сума має бути переведена у фунти стерлінгів за курсом обміну валют станом на день виплати; (б) що зі впливом вищезазначеного трьохмісячного строку та до моменту фактичної виплати зазначених сум на них нараховуватиметься та підлягатиме виплаті заявникам пеня, яка розраховуватиметься як прості відсотки за граничною річною відсотковою ставкою Європейського центрального банку, до якої слід додати три відсотки;

5. Відхилив решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції. Учинено англійською та французькою мовами та оголошено на відкритому засіданні в Палаці прав людини 4 грудня 2008 р.

Відповідно до Конвенції Ради Європи 1981 року про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, «дані особистого характеру» визначаються як будь-яка інформація, що стосується певної або такої, що піддається ідентифікації особи.

Захист і збереження даних особистого характеру, очевидно, потрапляє у сферу дії приватного життя, захищеної статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Стаття 8 включає широке коло питань – а саме, приватне та сімейне життя, житло і кореспонденцію.

Стаття 8 встановлює:

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

11. СПРАВА «ДЕНИСОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (заява № 76639/11)

Стислий виклад рішення від 25 вересня 2018 року

У 2011 році Рада суддів адміністративних судів України за результатами проведеної у суді перевірки звернулась до Вищої ради юстиції (далі – ВРЮ) з поданням про звільнення заявника з посади голови суду у зв'язку з неналежним виконанням ним своїх адміністративних обов'язків. ВРЮ розглянула справу заявника без його участі та вирішила звільнити його з посади голови суду.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на невідповідність вимогам незалежності та безсторонності проваджень у ВРЮ та ВАСУ щодо звільнення його з посади голови Київського апеляційного адміністративного суду. Він також скаржився, що ВАСУ не забезпечив належний перегляд його справи, обмеживши тим самим, його право на доступ до суду.

Заявник також скаржився за статтею 8 Конвенції на порушення його права на повагу до приватного життя внаслідок його звільнення з посади голови суду; за статтею 18 Конвенції, стверджуючи, що його звільнення переслідувало приховані політичні цілі; статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, що він був позбавлений можливості отримувати вищу заробітну плату та пенсію; пунктом 1 статті 6 Конвенції на порушення принципів рівності сторін, юридичної визначеності та «суду, встановленого законом», а також недотримання вимоги щодо належної обґрунтованості рішень; статтею 13 Конвенції, що у його справі не було ефективного засобу юридичного захисту.

Розглянувши скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції та посилаючись на свою попередню практику у справі «Олександр Волков проти України», Європейський суд дійшов висновку, що у провадженні у ВРЮ не було

забезпечено гарантій незалежності та безсторонності. Зокрема, Європейський суд вказав, що ВРЮ була сформована та працювала відповідно до тих самих конституційних положень, що й у справі «Олександр Волков проти України». Члени ВРЮ, які становили більшість, не були суддями і могли вплинути на результат провадження. Крім того, Європейський суд звернув увагу на особисту упередженість окремого члена ВРЮ щодо заявника, який спочатку відіграв роль у попередній перевірці у справі заявника та внесенні до ВРЮ подання про його звільнення в якості голови Ради суддів адміністративних судів України, а потім взяв участь у прийнятті рішення ВРЮ по суті справи заявника.

Щодо перегляду справи ВАСУ Європейський суд також посилаючись на свої попередні висновки у справі «Олександр Волков проти України» вказав, що у цій справі ВАСУ діяв в межах того самого законодавства з такими самими обмеженими повноваженнями та невизначеностями щодо можливих правових наслідків. Європейський суд вказав на серйозні невідповідності між наведеними та фактичними підставами перегляду справи заявника, зокрема, у постанові ВАСУ зазначив, що заявник не оскаржував факти, що стали підставою для його звільнення, і тому ці факти були визнані встановленими. Цей висновок не узгоджується з підставами, наведеними заявником у позові до ВАСУ, в якому він чітко оскаржує ці факти. ВАСУ також не оцінив, чи відповідало провадження у ВРЮ принципам незалежності та безсторонності та не навів жодних підстав щодо цього. Крім цього, у цій справі перегляд ВАСУ не відповідав вимозі незалежності та безсторонності, оскільки судді ВАСУ перебували в межах дисциплінарної юрисдикції ВАСУ та у зв'язку з цим не могли проявити «незалежність та безсторонність», як того вимагала стаття 6 Конвенції.

З огляду на це Європейський суд дійшов висновку, що ВРЮ не забезпечила незалежний та безсторонний розгляд

справи заявника, а подальший перегляд ВАСУ його справи не виправив недоліки щодо процесуальної справедливості та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Скаргу заявника за статтею 8 Конвенції Європейський суд відхилив як несумісну з Конвенцією за критерієм *ratione materiae* відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції, оскільки причини звільнення заявника не були пов'язані з його «приватним життям» у розумінні статті 8 Конвенції, і наслідки цього заходу не вплинули на його «приватне життя».

Інші скарги заявника за статтями 18 Конвенції, статтею 1 Першого протоколу до Конвенції Європейський суд відхилив як явно необґрунтовані відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції, оскільки вони не виявляли жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією або протоколами до неї. З огляду на фактичні обставини справи та наведені висновки за пунктом 1 статті 6 Конвенції Європейський суд дійшов висновку, що основні юридичні питання за Конвенцією були вирішені та що немає необхідності у винесенні окремого рішення щодо прийнятності та суті решти скарг.

За цих підстав суд

«1. *Оголошує* одноголосно прийнятною скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

2. *Оголошує* більшістю неприйнятною скаргу за статтею 8 Конвенції;

3. *Оголошує* одноголосно неприйнятними скарги за статтею 18 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;

4. *Постановляє* одноголосно, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду;

5. *Постановляє* одноголосно, що немає необхідності розглядати прийнятність і суть решти скарг;

6. *Постановляє* одноголосно, що:

(а) упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, що мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:

(i) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 3 000 (три тисячі) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

7. *Відхиляє* шістьнадцятьма голосами проти одного решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.»

12. СПРАВА «САВІН ПРОТИ УКРАЇНИ» (Заява № 34725/08)

Стислий виклад рішення від 16 лютого 2012 року

18–19 жовтня 1999 року заявник, який з'явився за викликом для допиту в якості свідка, перебуваючи у Держинському РВ Харківського МУ ГУМВС України в Харківській області зазнав поганого поводження з боку працівника міліції К.; як стверджував заявник, той вимагав від нього зізнання у вчиненні злочину та, не отримавши його, застосував до заявника заходи фізичного впливу, зокрема бив по голові.

21 жовтня 1999 року заявника було оглянуто лікарем, який встановив у нього наявність певних ушкоджень, у

тому числі травм голови, які могли бути завдані 18–19 жовтня 1999 року.

У подальшому заявник неодноразово проходив стаціонарне лікування; йому було встановлено групу інвалідності. Крім того, проведені у подальшому судово-медичні експертизи підтвердили наявність у заявника тілесних ушкоджень і прямий зв'язок між отриманими травмами та втратою ним працездатності.

Заявник подавав до органів прокуратури численні скарги щодо поганого поводження, у порушенні кримінальної справи за якими шість разів було відмовлено. У подальшому відповідні постанови скасовувались прокуратурою вищого рівня.

10 грудня 2000 року було порушено кримінальну справу за фактом завдання заявнику тілесних ушкоджень.

2 березня 2010 року Орджонікідзевський районний суд м. Харкова визнав К. винним у завдання заявником тяжких тілесних ушкоджень, однак звільнив його від відповідальності та покарання у зв'язку зі спливом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. У цьому вирокі також було встановлено, що протокол адміністративного затримання заявника 19–18 жовтня 1999 року містив завідомо неправдиві відомості.

Цей вирок був залишений без змін ухвалою апеляційного суду Харківської області від 1 липня 2010 року.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за такими статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція): ст. 3 – щодо катування його в міліції та непроведення за цим фактом ефективного розслідування та п.1 ст. 5 – щодо незаконності його затримання 18–19 жовтня 1999 року та непроведення розслідування за його скаргами щодо цього.

Порушення статті 3 Конвенції в контексті її матеріального аспекту, а саме застосування до заявника катування,

було встановлено з огляду на висновки національних судів, які визнали застосування до заявника засобів фізичного впливу, тяжкість отриманих ушкоджень та їхній вплив на стан здоров'я заявника, який частково втратив працездатність, а також у зв'язку з тим, що таке катування було умисним, адже його застосування мало на меті отримання визнавальних показань.

Порушення статті 3 Конвенції в контексті її процесуального аспекту було констатовано Європейським судом з огляду на неодноразове скасування постанов про відмову порушенні кримінальної справи через незабезпечення усунення недоліків слідства, про які вказувалось прокуратурами вищого рівня, та те, що у кінцевому результаті після 10 років розслідування К. був звільнений від кримінальної відповідальності та покарання і, більш того, продовжував працювати в правоохоронних органах, отримуючи підвищення.

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції було визнане Європейським судом з огляду на те, що адміністративне затримання заявника використовувалось з метою підтвердження підозри щодо його причетності до вчинення злочину, і, відповідно, заявнику не було забезпечено його процесуальні права як підозрюваного. Крім того, зважаючи на те, що у подальшому протокол адміністративного затримання заявника був визнаний таким, що містить завідомо неправдиві відомості, заявник фактично був затриманий без відповідної підстави, що також є порушенням вказаного положення Конвенції.

13. СПРАВА «М.Р. ТА Д.Р. ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 63551/13)

Стислий виклад рішення від 22 травня 2018 року

Рішенням районного суду м. Прага 10 першому заявнику та його колишній дружині було надано право попере-

мінного виховання їх сина, другого заявника. У 2009 році без згоди першого заявника вона виїхала до України з другим заявником, у зв'язку з цим перший заявник ініціював провадження в Україні проти колишньої дружини з метою повернення свого сина до Чеської Республіки за Гаазькою конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (далі – Гаазька конвенція).

02 липня 2010 року Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області визнав вивезення другого заявника та його утримання в Україні незаконними у розумінні статті 3 Гаазької конвенції та постановив повернути дитину до місця проживання першого заявника у Чеській Республіці. Це рішення було залишено без змін апеляційним судом. На дату ухвалення Європейським судом з прав людини (далі – Європейський суд) рішення у справі «М.Р. та Д.Р. проти України» виконавче провадження тривало, рішення про повернення дитини виконане не було.

До Європейського суду заявники скаржилися за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на незабезпечення органами влади України повернення другого заявника до першого заявника, який проживає у Чеській Республіці.

Розглянувши цю скаргу Європейський суд вказав, що судове провадження, за результатами якого рішення у справі про повернення дитини набрало законної сили, тривало приблизно один рік та, що цей період значно перевищив шеститижневий строк, встановлений статтею 11 Гаазької конвенції. Європейський суд вказав, що така тривалість провадження не була об'єктивно обґрунтованою.

Європейський суд підкреслив, що виконання рішення про повернення дитини неодноразово зупинялося державним виконавцем, а постанови в подальшому скасовувались у зв'язку з необґрунтованістю. Ці недоліки вказують на відсутність узгодженого, комплексного та скоординованого підходу до виконавчого провадження, тривалість якого на

момент судового перегляду останньої постанови про закінчення виконавчого провадження перевищила чотири роки, що не відповідає вимогам статті 8 Конвенції.

Європейський суд вказав, що згадані недоліки у діях національних органів влади були здебільшого наслідком відсутності належних законодавчих та адміністративних механізмів, які були недостатніми для прискорення добровільного дотримання домовленостей із залученням фахівців служби у справах дітей та сім'ї.

За цих підстав суд одногосно

1. *Оголошує* заяву прийнятною;
2. *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції;
3. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити першому заявнику такі суми, що мають бути конвертовані в чеські крони за курсом на день здійснення платежу:

(i) 8 000 (вісім тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, в якості відшкодування моральної шкоди;

(ii) 1 526 (одна тисяча п'ятсот двадцять шість) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись першому заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

14. СПРАВА «НІМІТЦ ПРОТИ НІМЕЧЧИНИ» № 13710/88 р.

Стислий виклад рішення

Німітц (Niemietz) проти Німеччини. Судове рішення від 16 грудня 1992 р. Короткий неофіційний виклад обставин справи.

Основні факти

М. Німітц, громадянин ФРН, за професією адвокат, житель м Фрайбурга на Брізгау. Протягом декількох років був головою місцевої політичної партії «Bunte liste», в складі якої діяла антиклерикальна робоча група.

9 грудня 1985 на ім'я судді районного суду у Фрайзінгу з поштового відділення Фрайбурга по факсу було відправлено від імені зазначеної антиклерикальної робочої групи лист, що стосується кримінальної справи, що знаходиться на розгляді в цьому суді. Під ним стояв підпис «Клаус Вегнер», як виявилось, вигадана. Лист містив погрози на адресу судді, звинувачуючи його в проклерикальній позиції. Проти Клауса Вегнера було порушено кримінальну справу. Оскільки пошта для «Bunte liste» прямувала на абонентську скриньку в поштовому відділенні, а потім до 1985 р пересилалася в офіс заявника 8 серпня 1996 був виданий ордер на обшук *inter alia* офісу заявника з метою знайти і вилучити будь-які документи, що розкривають особистість Клауса Вегнера. Обшук був проведений 13 листопада 1986 р. але нічого не дав. Оскільки Клаус Вегнер так і не був знайдений, кримінальну справу проти нього було згодом припинено.

У свою чергу пан Німітц звернувся зі скаргою на підставі статті 304 Кримінально-процесуального кодексу на незаконність виробленого у нього обшуку.

27 березня 1987 г. 1-й Земельний суд Мюнхена оголосив скаргу заявника неприйнятною на тій підставі, що обшук вже був проведений і відсутній правовий інтерес у визнанні ордера на обшук незаконним. Федеральний Кон-

ституційний Суд відмовився прийняти скаргу заявника про незаконність ордеру на обшук і рішення Земельного суду. Подана ним скарга була 18 серпня 1987 р відхилена, оскільки не мала достатніх шансів на успіх.

Витяг із судового рішення

I. Про яке порушення статті 8 Конвенції

Пан Німітц стверджував, що обшук його адвокатської контори призвів до порушення статті 8 Конвенції, яка передбачає:

«1. Кожна людина має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції.

2. Не допускається втручання державних органів у здійснення цього права за винятком втручання, передбаченого законом і необхідно в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки і громадської безпеки або економічного добробуту країни, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб».

15. СПРАВА «КРИВИЦЬКА ТА КРИВИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF KRYVITSKA AND KRYVITSKYI v. UKRAINE)

Заява № 8863/06

Стислий виклад рішення від 2 грудня 2010 року

16 липня 1992 року та 5 січня 1993 року відповідно заявниця та заявник були прописані до квартири пані Є.Б. Пізніше заявниця була включена до заповіту пані Є.Б.

Після смерті пані Є.Б. Ленінградський районний суд м. Києва визнав заповіт недійсним.

28 травня 2002 року Державна податкова інспекція в Святошинському районі м. Києва звернулась до суду з позовом до заявників про визнання їхньої прописки недійсною

та подальшого виселення. Пізніше заявник подав зустрічний позов.

15 липня 2002 року Святошинський районний суд м. Києва задовольнив позов податкової інспекції.

16 жовтня 2002 року та 8 травня 2003 року відповідно апеляційним судом м. Києва та Верховним Судом України рішення від 15 липня 2002 року було залишено без змін.

5 грудня 2002 року заявників було виселено.

Заявники скаржились до Європейського суду за ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на порушення їхнього права на житло в зв'язку із визнанням недійсною їхньої прописки та подальшим виселенням, п. 1 ст. 6 – на те, що національні суди не проаналізували належним чином їхні основні аргументи, ст.1 Першого протоколу – на порушення їхніх майнових прав.

Європейський суд встановив порушення ст. 8 Конвенції, оскільки заявники були позбавлені адекватних процесуальних гарантій у процесі прийняття рішення щодо їхнього права на житло з огляду на те, що суди не надали адекватного обґрунтування для відхилення аргументів заявників стосовно застосування відповідного законодавства та не здійснили оцінку виселення в контексті пропорційності застосування такого заходу.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно:

«1. *Оголошує* скарги за статтею 8 та пунктом 1 статті 6 Конвенції прийнятними, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

2. *Постановляє*, що в цій справі мало місце порушення статті 8 Конвенції;

3. *Постановляє*, що немає необхідності вирішувати, чи було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції;

4. *Постановляє, що:*

(а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити кожному заявнику 6000 (шість тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, враховуючи будь-який податок, який може бути стягнуто з цієї суми; ця сума має бути конвертована у національну валюту держави-відповідача на день здійснення платежу;

б) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до повного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, плюс три відсоткових пункти.

5. Відхиляє решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції».

16. СПРАВА РОМАНА ЗАХАРОВА (ZAKHAROV V. RUSSIA)

№ 47143/06

Стислий виклад рішення

Справа Романа Захарова (в оригінальних документах англ. Case of Roman Zakharov v. Russia «Роман Захаров проти Росії») – судова справа, що розглядається в 2015 році в Європейському суді з прав людини, в якому брали участь Роман Захаров і Російська Федерація. Суд постановив, що російські правові положення, що регулюють спостереження за засобами зв'язку, не забезпечують адекватних гарантій проти сваволі або зловживань, і тому порушують статтю 8 Європейської конвенції з прав людини (право на недоторканність приватного життя).

У грудні 2003 року журналіст Роман Захаров звернувся в Василеостровський районний суд Санкт-Петербурга

проти трьох операторів мобільного зв'язку (Мегафон, Теле2 і Білайн) зі скаргою на прослуховування своїх телефонних переговорів. Через 2 роки скарга була відхилена на тій підставі, що заявник не надав доказів, які б підтверджували порушення його прав на конфіденційність переговорів.

В результаті, в 2006 році Захаров подав скаргу до ЄСПЛ. Він покладався на статтю 8 (право на недоторканність приватного життя), стверджуючи, що російський національний закон дозволяє службам безпеки перехоплювати за допомогою технічних засобів сполучення будь-якої особи без попереднього дозволу суду. Він далі покладався на Статтю 13 (право на ефективний засіб правового захисту), скаржачись, що у нього немає ефективних засобів правового захисту на національному рівні, щоб оскаржувати це законодавство.

Вердикт Страсбурзького суду було оголошено 4 грудня 2015 року. У рішенні Великої палати ЄСПЛ йдеться, що Роман Захаров має право звернутися до суду зі скаргою на те, що є жертвою порушення Європейської Конвенції, хоча при цьому не може довести, що його телефонні переговори дійсно прослуховувалися. ЄСПЛ також прийшов до висновку про правомірність дослідження на відповідність Європейській Конвенції російського законодавства в цілому, а не його застосування в конкретній справі позивача. Тому заявник, йдеться в рішенні ЄСПЛ, «не був зобов'язаний доводити не тільки факт прослуховування його телефонних переговорів, але навіть і існування ризику такого прослуховування».

Нагляд за засобами зв'язку дозволений для широкого кола кримінальних злочинів, і влада має «майже необмежену свободу» в цьому питанні;

Нагляд не обмежується особами, підозрюваними у скоєнні злочинів;

Критерії для початку, припинення і масштабів спостереження чітко не визначені;

Відсутні надійні механізми нагляду та ефективні засоби правового захисту, в основному:

Реєстрація або реєстрація перехоплень заборонена законодавством Російської Федерації;

Контроль за перехопленням суддів і прокурорів обмежений, не включає перевірки на предмет необхідності та обґрунтування і не є відкритим для громадського контролю;

Відсутність вимоги про те, щоб повідомити суб'єкта про припинення спостереження, підриває ефективність будь-яких доступних засобів правового захисту

Хоча в російському законодавстві, як правило, передбачалося попереднє судове вирішення нагляду за повідомленнями, Суд дійшов висновку, що на практиці це можна обійти. Він також зазначив, що в ході розгляду вказується на існування довільної і образливою практики стеження.

Таким чином, російська система СОПМ була визнана несумісною з вимогами статті 8 Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Суд постановив, що існування оспорюваного законодавства рівнозначно втручанню в права Захарова.

У той же день російський уряд ухвалив закон, що дозволяє Конституційному суду РФ приймати рішення не виконувати накази міжнародного суду, якщо є «невизначеність» в питанні відповідності такого наказу Конституції РФ [1].

Коментатори відзначили рішення про те, що заявник зміг оскаржити нормативну базу спостереження, не вимагаючи доводити, що його шпигували за собою. Суд натомість розглянув законодавство в абстрактно, а також його застосування на практиці.

17. СПРАВА «БАРБУЛЕСКУ (BĂRBULESCU) ПРОТИ РУМУНІЙ»

Заява № 61496/08 від 15.12.2008 р.)

Стислий виклад рішення

Працівник має бути заздалегідь попереджений роботодавцем про проведення перевірки листування та користування Інтернет, її форму, обсяг та наслідки (ст. 8 Конвенції, Фабула судового акту: Заявник працював на посаді спеціаліста зі збуту товарів. На прохання роботодавця він створив окремий профіль на Yahoo Messenger для комунікації з клієнтами, в якому в подальшому мав працювати в рамках здійснення трудової діяльності.

Згідно з внутрішніми правилами компанії, де працював заявник, користування офісною технікою та Інтернетом в особистих цілях заборонене. Про це було проінформовано всіх співробітників, зокрема, заявник підписав дані правила після ознайомлення з ними ще 12 грудня 2006 року.

3 липня 2007 року від головного офісу компанії надійшла інформаційна записка, у якій повідомлялося, що роботодавець зобов'язаний здійснювати нагляд та моніторинг роботи працівників та застосовувати заходи покарання у разі наявності порушень. З тексту записки слідує, що такими порушеннями, перш за все, є вирішення особистих питань у робочий час та використання офісної техніки в особистих цілях. У якості прикладу в записці також повідомлялося про факт звільнення іншої співробітниці за повторне здійснення таких порушень та невиконання своїх професійних обов'язків.

Згідно з матеріалами справи заявник ознайомився з запискою та поставив свій підпис у період з 3 по 13 липня 2007 року.

13 липня 2007 року керівництво компанії направило заявнику листа з вимогою про надання пояснень щодо причин використання ним ресурсів офісу (Інтернету та Messenger) в особистих цілях в робочий час. До листа було

додано графік, на якому було видно, що активність заявника в Інтернеті в робочий час є вищою, аніж в інших працівників. Заявник у відповіді на даний лист зазначив, що він користується мережею Інтернет лише в робочих цілях, а вища активність зумовлена необхідністю комунікацій з клієнтами через спеціально створений робочий профіль в Yahoo Messenger.

Протягом години роботодавець направив другий лист з вимогою про надання пояснень, до якого додав докази використання ресурсів в особистих цілях – роздруківку всієї історії листування заявника в месенджері на 45 сторінках за період з 5 по 13 липня. Серед іншого, у роздруківці містилася переписка заявника з братом та нареченою, а окремі повідомлення мали інтимний характер. У відповідь заявник повідомив, що, на його думку, роботодавець скоїв злочин, який полягає у порушенні таємниці листування. З 1 серпня 2007 року роботодавець розірвав трудовий договір із заявником, що й посприяло подальшому зверненню до суду.

Національні суди прийшли до висновку про відсутність порушення в діях роботодавця, оскільки таке втручання відповідало умовам прозорості, необхідності, справедливості та пропорційності. Зокрема, національні суди зазначили, що оскільки внутрішні правила компанії передбачають заборону використання працівниками мережі Інтернет в особистих цілях, будь-який моніторинг не може спричинити порушення прав таємниці листування та втручання в особисте життя у випадку дотримання працівником зазначених правил. Окрім того, працівників було попереджено про здійснення перевірок якості виконання ними трудових обов'язків. Таким чином, необхідність проведення такої перевірки та контролю якості роботи кадрів є законним інтересом роботодавця, так само як і право на таємницю листування, що належить заявнику. Особливу увагу суд звернув на те, що зважаючи на заперечення заявника щодо

використання месенджера в особистих цілях, дослідження змісту листування було для роботодавця єдиним наявним засобом для доведення вчинення працівником порушення.

Однак ЄСПЛ у своєму остаточному рішенні у справі прийшов до протилежного висновку.

Суд зазначив, що при встановленні балансу вказаних інтересів необхідно враховувати ряд факторів, серед яких:

- поінформованість працівника щодо намірів роботодавця вжити заходів для контролю за листуванням та про початок здійснення таких заходів, межі контролю та втручання в конфіденційність працівника (включаючи відмінність між моніторингом потоку та змісту повідомлень);
- надання роботодавцем законних підстав для обґрунтування моніторингу комунікації та доступу до їх фактичного змісту, можливість застосування менш суворих заходів контролю;
- чітке розуміння наслідків проведення такої перевірки для працівника.

ЄСПЛ зазначив, що національним судом не були достатньо враховані зазначені чинники, оскільки працівник не був повідомлений заздалегідь про здійснення такої перевірки, а також про форму перевірки (контроль контенту листування) та про можливі варіанти наслідків за винятком наведення єдиного прикладу звільнення. Окрім того, ЄСПЛ повторив широкий підхід до визначення змісту права на приватне життя, посилаючись на рішення у справах *Halford v. the United Kingdom*, *Copland v. the United Kingdom*, *Niemietz v Germany*, згідно з яким це поняття також включає професійну діяльність та листування через електронну пошту.

З огляду на зазначене, ЄСПЛ встановив факт порушення статті 8 Конвенції у даній справі.

Європейський суд з прав людини щодо права роботодавця контролювати листування працівників

Європейський суд з прав людини 12 січня ухвалив рішення у справі «Барбулеску проти Румунії», яке змушує задуматись щодо прав працівників на їх інтернет-листування в робочий час.

Так в цій справі Європейський суд з прав людини дійшов висновку, що моніторинг приватного електронного листування працівника роботодавцем, який думав, що це листування містить виключно робочі моменти, не є непропорційним втручанням у право на повагу приватного життя та кореспонденції.

18. СПРАВА КОККІНАКІС ПРОТИ ГРЕЦІЇ 1993 Р. № 14307/88, 1993 р.

Стислий виклад рішення

2 березня 1986 р. в будинку подружжя Кіріакакі, які сповідують православ'я, поліція заарештувала Свідків Іегови пана і пані Коккінакі. Згідно з фактами, які згодом були встановлені слідством, по-дружня пара Коккінакі вступила у релігійну дискусію з пані Кіріакакі. Пан Коккінакі імовірно спробував звернути її до своєї віри. Тоді чоловік пані Кіріакакі викликав поліцію. Пізніше подружжя Коккінакі були обвинувачені у прозелітизмі – правопорушенні, що підпадає під дію розд. 4 Закону № 1363/1938.

20 березня 1986 р. кримінальний суд у м. Лазіті виніс обвинувальний вирок і призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на 4 місяці для кожного з обвинувачених. Міра покарання могла бути замінена грошовим штрафом.

17 березня 1987 р. апеляційний суд м. Крети виправдав пані Коккінакі, але вирок її чоловіку залишив без змін. Касаційний суд відхилив його скаргу за мотивами порушення норм процесуального права.

Розгляд справи Європейським судом стосувався того, чи є вирок пану Коккінакі порушенням його права на сво-

боду думки, совісті і релігії, яка гарантується ст. 9 Конвенції 1950 р.

Перш за все Європейський суд підкреслив, що свобода думки, совісті, і релігії є однією з основ демократичного суспільства, одним з його життєво важливих елементів, що формують особистість віруючих і їхню концепцію життя.

Але це також цінність для атеїстів, агностиків, скептиків і байдужих. Релігійна свобода має на увазі свободу виявляти свої релігійні переконання не тільки у своєму співтоваристві, публічним чином і в колі людей, які поділяють віру, але також індивідуально, у приватному порядку, включаючи в принципі право намагатися звернути ближнього у свою віру.

В обставинах даної справи Європейський суд визнав, що вирок, винесений національними судами, є втручанням у здійснення паном Коккінакі права на свободу сповідувати свою релігію або переконання (ст. 9-1 Конвенції 1950 р.). Варто було визначити те, чи було таке втручання виправдане у сенсі ст. 9-2 Конвенції 1950 р. у випадку, засуджуючи прозелітизм, розд. 4 Закону № 1363/1938 переслідував законну мету щодо захисту прав і свобод інших громадян тільки тією мірою, якою він був спрямований на переслідування зловживання прозелітизмом і проводячи відмінність її зі справжньою євангелізацією.

Європейський суд зазначив між тим, що у своїй аргументації грецькі суди недостатньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких заявник намагався переконати пані Кіріакакі. У результаті Європейський суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю. Засудження заявника не відповідало переслідуваній законній меті і, отже, не було необхідним у демократичному суспільстві для захисту прав: свобод інших. Відповідно, було порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції 1950 р.).

Отже, Справа Коккінакіс проти Греції № 14307/88, 1993 р.

Суд розглянув декілька справ, в яких оскаржувалось порушення свободи віросповідання, яке гарантується статтею 9 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

У справі Коккінакіс проти Греції (1993) Суд визнав порушення статті 9 у випадку, коли уряд не зміг довести того, що заявник, якого було засуджено за прозелітизм, використовував незаконні методи під час дискусій з приводу релігійних поглядів.

Суд підкреслив, що основна природа прав, гарантованих ст. 9 ЄКПЛ, також відображена в способі формулювання параграфа Статті, що визначає обмеження. В обставинах даної справи Суд визнав, що вирок, постановлений національними судами, є втручання в здійснення громадянином Коккінакіс права на свободу сповідувати свою релігію або переконання (Ст. 9-1 ЄКПЛ).

Суд зазначив між тим, що в своїй аргументації грецькі суди недостатньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких заявник намагався переконати пані Кіріакакі. В результаті Суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю.

Відповідно, порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції) мало місце.

19. СПРАВА «SAS ПРОТИ ФРАНЦІЇ»

(№ 43835/11, 1993 р.)

Стислий виклад рішення

1 липня 2014 року Велика палата Європейського Суду з прав людини прийняла остаточне рішення у справі SAS проти Франції (№ 43835/11). Більшістю голосів судді вирі-

шили, що в цій справі не було порушення статті 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя) та статті 9 (Свобода думки, совісті і релігії) Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також одногосно – не було порушення статті 14 (заборона дискримінації) в поєднанні зі статтями 8 і 9.

Справа, розгляд судом, стосувалося заяви громадянки Франції, яка є мусульманкою, якій через вступ чинності 11 квітня 2011 № Закону 2010-1192, що забороняє закривати обличчя в публічних місцях, більше не дозволяється носити паранджу, що закриває все обличчя. На думку Суду, Європейська Конвенція не порушена.

У скарзі позивачки зазначено, що вона, будучи громадянкою Франції і постійно проживаючи в цій країні, як благочестива мусульманка, носила паранджу (повністю закриває тіло й обличчя) і нікаб (хустку, що закриває все обличчя, крім очей) – на підставі своєї релігійної віри, культури і особистих переконань. За її словами, ні її чоловік, ні інші члени сім'ї не змушували носити її ці шати, які вона часто, хоч і не завжди, носила як в публічних місцях, так і в приватному порядку, і в певних умовах іноді згодна була б не носити їх, коли цього сама захоче. Метою носіння паранджі і нікаба для неї було почуття внутрішнього світу з самою собою, а не роздратування оточуючих людей.

Таким чином, у забороні, накладаються на носіння одягу, що закриває обличчя, віруюча мусульманка бачила порушення її права на повагу до приватного і сімейного життя (ст. 8), свободи релігії (ст. 9), а також свободи вираження поглядів (ст. 10), і дискримінації (ст. 14).

28 травня 2013 року справу було передано на розгляд Великої палати Суду, а 27 листопада в Страсбурзі пройшли публічні слухання по цій справі.

На думку Суду, зміст скарги найбільш повно виражено відносно статті 9, оскільки Законом вводиться вимога,

що входять в протиріччя з вимогами релігії та виразом релігійних поглядів, яке ставить позивачку перед дилемою: або відмовитися від того, щоб одягатися відповідно до вимог своєї релігії, або порушити закон і бути переслідуваною відповідно до його санкціями.

Суд вирішив, що обмеження Закону переслідують дві легітимні цілі – громадську безпеку і захист прав і свобод інших осіб. Громадська безпека вимагає, щоб особи могли бути ідентифіковані, однак пропорційність даного обмеження на носіння елементів одягу, які повністю закривають обличчя, залежить від ступеня загрози суспільній безпеці.

Що стосується захисту прав і свобод інших осіб, то французька держава аргументувало, що необхідно поважати мінімальний набір цінностей відкритого демократичного суспільства, в т.ч. гендерна рівність, повага людської гідності і повагу до мінімальних правил співжиття. Заперечуючи доречність аргументів щодо перших двох цінностей,

Суд визнав, що носіння одягу, що закриває обличчя, дійсно може суперечити правилам гуртожитку, беручи до уваги аргументацію держави про те, що особа відіграє важливу роль в процесі соціальних взаємодій; а інші члени суспільства в умовах відкритих громадських місць можуть не бажати бачити практики, що перешкоджають індивідам вступати в міжособистісні стосунки, які розглядаються стійким консенсусом як невід’ємний елемент життя спільноти.

Тому, незважаючи на можливість зловживання поняттям гуртожитку, у держави є право обмежити перешкоди для міжособистісних взаємодій у вигляді закриває обличчя хустки.

Незважаючи на те, що така загальна заборона, що стосується жінок, бажаних за своїм вибором носити одяг, що закриває їх особи на підставі релігійної віри, багатьма міжнародними органами розглядається як непропорційний і значно погіршує їх становище, а також ставить питання про

толерантність по відношенню до певних релігійних і етнічних груп, він був спрямований не проти жінок-мусульманок, а проти самого факту закритого особи.

Санкції ж, передбачені Законом, досить м'які – максимальний штраф в розмірі 150 євро та / або проходження навчання на курсах громадянськості.

Також питання про те, чи можна закрити своє обличчя в публічних місцях, вирішується самим суспільством, і тут, на думку Суду, у Франції досить широка свобода розсуду.

**20. СПРАВА «ЕВЕЙДА ТА ІНШІ
ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»
№№ 48420/10, 59842/10, 51671/10, 36516/10, 2013 р.**

Стислий виклад рішення

Британка виграла позов у Європейському суді

Християни скаржаться на дискримінацію за релігійною ознакою.

Європейський суд з прав людини постановив, що співробітниця Британських авіаліній Надя Евейда постраждала від дискримінації з боку працедавця через її християнське віросповідання.

Судді в Страсбурзі ЄСПЛ дійшли висновку, що звільнення жінки з роботи порушувало її права відповідно до статті 9 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на свободу совісті й віросповідання і забороняє релігійну дискримінацію.

Пані Евейда звернулася з позовом до Європейського суду по тому, як компанія заборонила їй носити хрестик на робочому місці – під час реєстрації авіапасажирів.

Водночас судді у Страсбурзі постановили, що права трьох інших британських християн не були порушені.

Архиепископом Йоркський сказав після рішення Європейського суду з прав людини, що християни і вірні інших релігій «отримали свободу носити символи своєї віри без будь-якої дискримінації».

Інші британські позивачі, справи яких розглядали судді в Страсбурзі, – 57-річна медсестра Шерлі Чаплін, яку лікарі просили не носити ланцюжків із хрестиком на роботі; 51-річний Гарі Макфарлейн, консультант зі шлюбних проблем, який відмовлявся консультувати одностатеві пари, і працівниця відділу реєстрації актів громадянського стану Ліліанн Ладель, якій виголосили дисциплінарне стягнення за відмову проводити церемонії для одностатевих пар.

Рішення суду: і так, і ні

Всі четверо британців удома програли слухання їхніх справ про дискримінацію на робочому місці і подали окремі позови до суду в Страсбурзі.

Однак Європейський суд з прав людини об'єднав їхні справи в одне провадження.

60-річна пані Евейда, мешканка південно-західного Лондона, належить до коптської християнської церкви. У 2006 році її працедавець – Британські Авіалінії – попросив не носити поверх одягу хрестик з білого золота.

Хоча пані Евейда прогала слухання про незаконне звільнення, однак згодом компанія British Airways змінила вимоги до вигляду своїх працівників, дозволивши носити символи віри – включно з хрестиками.

«Християни не зобов'язані носити хрестик, але за бажання повинні вільно показувати свою любов і віру в Ісуса Христа» Архиепископ Йоркський.

Пані Ладель, яка була покарана дисциплінарним стягненням за відмову реєструвати цивільне партнерство одностатєвого подружжя, стверджувала, що серед її колег були охочі зробити це замість неї.

Пан Макфарлейн, базований у Брістолі психотерапевт, був звільнений з роботи у 2008 році за те, що під час

курсів підвищення кваліфікації заявив про свої застереження в разі, якби йому довелося обговорювати сексуальні проблеми подружжя геїв.

Він сказав BBC News, що жалкує з приводу рішення ЄСПЛ і обговорює подальші дії зі своїми адвокатами.

Пані Чаплін з міста Ексетер була переведена на секретарську посаду після того, як відмовилася зняти хрестик, який отримала на церемонії конфірмації 30 років тому.

Роберт Піготт, оглядач з релігійних питань

У заяві після присуду ЄСПЛ Архієпископ Йоркський стверджує, що християни, як і вірні інших релігій отримали змогу без страху показувати символи своєї віри.

В обставинах даної справи Європейський суд визнав, що вирок, винесений національними судами, є втручанням у здійснення паном Коккінакі права на свободу сповідувати свою релігію або переконання (ст. 9-1 Конвенції 1950 р.). Варто було зазначити те, чи було таке втручання виправдане у сенсі ст. 9-2 Конвенції 1950 р. лому випадку, засуджуючи прозелітизм, розд. 4 Закону №1363/1938 переслідував мету щодо захисту прав і свобод інших громадян тільки тією мірою, якою він тут спрямований на переслідування зловживання прозелітизмом і проводячи відмінним її зі справжньою евангелізацією.

Європейський суд зазначив між тим, що у своїй аргументації грецькі суди недо-статньо конкретизували, в чому полягали невідповідні засоби, за допомогою яких змовник намагався переконати пані Кіріакакі. У результаті Європейський суд визнав, що не було встановлено те, що визнання заявника винним було виправдано нагальною суспільною необхідністю. Засудження заявника не відповідало переслідуваній законній меті і, отже, не було необхідним у демократичному суспільстві для захисту прав: свобод інших. Відповідно, було порушення права заявника на свободу думки, совісті і релігії (ст. 9 Конвенції 1950 р.).

21. СПРАВА «ЛІНГЕНС ПРОТИ АВСТРІЇ» № 9815/82, 1986 р.).

Стислий виклад рішення

У справі Лінгенс проти Австрії перед Судом вперше було поставлене питання про можливість кримінальної відповідальності щодо журналіста за критику ним голови уряду, а саме тодішнього австрійського канцлера Крайського, здійснену образливим чином.

Заявника було визнано винним національними судами через те, що він описав Крайського як «аморального», «негідного» і такого, який діє з «підлим опортунізмом».

Заявник критикував канцлера Крайського через те, що його підтримував інший австрійський політик, Петер, голова політичної партії, яка, ймовірно, у відповідний час разом із партією Крайського (соціалістичною) могла сформувати коаліційний уряд. Пан Петер зазнав критики від Візенталя, президента Єврейського центру документації, як особа, яка була колишнім нацистом і служила у бригаді піхотинців СС.

В інтерв'ю Крайського рішуче підтримав Петера і згадував організацію Візенталя та її діяльність як «політичну мафію» і «методи мафії».

У ході вирішення цього питання, Суд відзначив, що оскільки справа має відношення до Крайського як політика, слід звернути увагу на той фон, на якому ці статті були написані. Саме тому оскаржені вислови розглядалися на фоні політичної полеміки. У цій боротьбі кожен використовував зброю, яка була у його розпорядженні і в цьому не було нічого незвичного для запеклих політичних сутичок.

Щодо урядового заперечення, що обговорювана стаття була вже широко поширена під час кримінального засудження заявника австрійським судом, і тому покарання, накладене на автора не перешкоджало йому висловлюватися, Суд відзначив, що воно було рівнозначне цензурі, яка

б, імовірно, могла відбити у нього бажання до створення критичних статей такого роду у майбутньому.

Суд розкритикував національні суди за прагнення визначити, чи підсудний стверджував правду у своєму вислові. Оскаржувані вирази «підлий опортунізм», «аморальний» і «негідний» були оціночними судженнями, а не ствердженням факту. Незважаючи на існування фактів, які може бути доведено, правдивість оціночних суджень неможливо довести.

Суд вирішив, що покарання заявника було невідповідним законній цілі, яка переслідується.

Стверджуване порушення статті 10

Відповідно до статті 10 Конвенції:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів...

II. 48. Відповідно до статті 50 Конвенції:

«Якщо Суд встановлює, що рішення чи захід судового або будь-якого іншого органу влади Високої Договірної Сторони повністю або частково суперечить зобов'язанням, які випливають з цієї Конвенції, і якщо внутрішнє право цієї Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію за наслідки такого рішення чи заходу, то Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

Суми, призначені панові Лінгенсу, відповідно до статті 50 Конвенції, загалом становлять 284 538,60 шилінгів.

На цих підставах Суд одноставно

1. Постановляє, що було порушення статті 10 Конвенції;
2. Постановляє, що Республіка Австрія повинна виплатити заявникові 284 538,60 шилінгів (двісті вісімдесят чотири тисячі п'ятсот тридцять вісім шилінгів шістдесят грошів) як «справедлива сатисфакція».

Учинено англійською та французькою мовами і проголошено на відкритому слуханні у Палаці прав людини в Страсбурзі 8 липня 1986 року.

22. СПРАВА «УГОРСЬКИЙ ГЕЛЬСІНСЬКИЙ КОМІТЕТ ПРОТИ УГОРЩИНИ»

(Заява № 18030/11) 8 листопада 2016 року

Стислий виклад рішення

Це рішення є остаточним, але воно може підлягати редакційним переглядам.

У справі Угорського Гельсінського комітету проти Угорщини, Європейський суд з прав людини на засіданні Великої палати зачиненими дверима, які відбулися 4 листопада 2015 року і 1 вересня 2016 року,

Постановили наступне рішення, яке було прийнято останнього зазначеного дня:

Процедура

1. Справа порушена за заявою (№ 18030/11), поданою до Суду проти Угорщини, на підставі **статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод** (далі – «**Конвенція**»), неурядовою організацією, зареєстрованою згідно із законодавством Угорщини, Угорським Гельсінським Комітетом («заявник НУО

2. Недержавна організація (НДО) або неурядова організація (НУО) (англ. Non-governmental organization, скорочено NGO) є легальним суб'єктом правовідносин створеним окремо від держави. ...

3. Заявника НУО представляв пан Т. Фазекас, адвокат, що практикує в Будапешті. Угорський уряд («Уряд») представляв пан З. Таллоді, Агент від Міністерства юстиції.

4. Заявник НУО скаржилася, що відповідно до **статті 10 Конвенції**, відмова угорського суду в оприлюдненні затребуваної інформації, яку вона прагнула отримати, порушувала її права на свободу вираження поглядів.

5. Заяву було передано на розгляд Другої секції Суду (Правило 52 § 1 Регламенту Суду). 4 грудня 2012 року заяву було направлено Уряду. 26 травня 2015 року ...

Факти обставини справи

Заявник, Угорський Гельсінський Комітет, є неурядовою організацією (НУО), що була заснована в 1989 році. Вона контролює дотримання міжнародних стандартів в області прав людини в Угорщині, забезпечує юридичне представництво жертвам імовірного порушення прав людини, та сприяє юридичній освіті і навчанню як в Угорщині, так і за кордоном. Основними напрямками її діяльності є захист прав осіб, які шукають притулку, та іноземців, які потребують міжнародного захисту, та моніторинг дотримання прав людини правоохоронними органами і судовою системою. Зокрема, вона зосереджена на доступі до правосуддя, контролі умов утримання під вартою, а також на ефективному здійсненні права на захист.

Заявник НУО, спираючись на **статтю 10 Європейської конвенції з прав людини, подала** позов проти угорського суду, оскільки відмова надати запитувану інформацію, порушувала її права на доступ до інформації.

Стверджуване порушення статті 10 Конвенції

Заявник НУО подала позов з приводу того, що відмова влади надати доступ до інформації, запитуваної в певних департаментах поліції, представляє собою порушення її права, зазначеного в статті 10 Конвенції, яка передбачає:

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання з боку органів державної влади і незалежно від державних кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації, або для підтримання авторитету і неупередженості суду”.

Висновок Суду

Основне питання, яке необхідно вирішити в даній справі, – **чи може стаття 10 Конвенції бути інтерпретована, згідно з твердженням заявника НУО, як право доступу до інформації, що знаходиться в розпорядженні державних органів.**

Таким чином, Суд покликаний прийняти рішення, чи стала відмова в проханні заявника про надання інформації, згідно з обставинами справи, перешкодою в її праві на отримання і поширення інформації, гарантованому статтею 10. Питання чи скарга, яку подала заявник НУО, підпадає під дію статті 10, таким чином, нерозривно пов'язана з суттю її позовної заяви. Відповідно, Суд вважав, що заперечення Уряду мають бути залучені до суті скарги.

Крім того, Суд вважав, що скарга не є явно необґрунтованою у значенні статті 35 § 3 (а) Конвенції, і що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона повинна бути визнана прийнятною.

Справедливий судовий розгляд

Справедливий судовий розгляд, що представляється можливим при уважному дослідженні «спостерігачем» поліцейських призначень адвокатів правової допомоги, є однією з найважливіших гарантій права на справедливий суд. Там був присутній важливий громадський інтерес поєднаний з

інформацією про створення таких призначень, покликаний до максимального захисту відповідно до Статті 10.

Оцінка суду

Застосування статті 41 Конвенції

Стаття 41 Конвенції передбачає:

“Якщо Суд приходить до висновку, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає справедливе задоволення потерпілій стороні”.

На цих підставах суд

1. Приймає попереднє заперечення Уряду по суті і відхиляє його більшістю голосів;
 2. Оголошує більшістю голосів заяву прийнятною;
 3. Постановляє – п’ятнадцятьма голосами проти двох, – що мало місце порушення Статті 10 Конвенції;
 4. Постановляє, п’ятнадцятьма голосами проти двох, що
 - (a) держава-відповідач має сплатити заявнику-НУО протягом трьох місяців, наступні суми, конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом, чинним на дату виплати:
 - (i) 215 (двісті дев’ятнадцять) євро, плюс будь-який податок, який може бути накладено, в якості компенсації матеріальної шкоди;
 - (ii) 8,875 (вісім тисяч вісімсот сімдесят п’ять) євро плюс будь-який податок, який може бути накладено на заявника-НУО по відношенню до витрат;
 - (b) по закінченню вищезазначених трьох місяців до повного розрахунку простий відсоток повинен нараховуватися на вищевказані суми за ставкою, що дорівнює граничній ставці позичання Європейського центрального банку в період прострочення платежу плюс три відсоткових пункти.
- Вчинено англійською та французькою мовами й оголошено на публічних слуханнях в будівлі Суду з прав людини, Страсбург, 8 листопада 2016 року.

23. СПРАВА “AXEL SPRINGER AG ПРОТИ НІМЕЧЧИНИ”

№ 39954/08, 2012 р.

Стислий виклад рішення

1. Справу порушена за заявою (№ 39954/08) проти Федеративної Республіки Німеччина, поданому до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основних свобод (далі – «Конвенція») товариством з обмеженою відповідальністю, зареєстрованим відповідно до законодавством Німеччини, Axel Springer AG (далі – «компанія-заявник») 18 серпня 2008 року.

2. Посилаючись на статтю 10, компанія-заявник скаржилася на покарання, накладене на неї у зв'язку з публікаціями про арешт і засудження відомого актора за злочин, пов'язаний з наркотиками.

3. Спочатку заява була передана в П'яту секції Суду (Правило 52 § 1 Регламенту Суду, далі – «Регламент»). 13 листопада 2008 Палата цієї Секції прийняла рішення повідомити Уряд про цю заяву. В силу статті 29 § 3 Конвенції, в редакції, що діяла у відповідний час, Палата також вирішила, що питання про прийнятність повинен розглядатися одночасно з розглядом справи по суті. 30 березня 2010 Палата, постановила приєднати цю заяву до заяв Von Hannover v. Germany (№№ 40660/08 і 60641/08) про відмову з боку німецьких судів накласти судову заборону на подальшу публікацію двох фотографій, і відмовляється від розгляду справи на користь Великої палати; ні зі сторін не заперечувала проти цього (стаття 30 Конвенції та Правило 72).

Склад Великої палати було визначено відповідно до положень статті 26 §§ 2 і 3 Конвенції (в даний час стаття 26 §§ 4 і 5) і Правилем 24 Регламенту Суду. 3 листопада 2011 року закінчився термін Жан-Поля Кости на посаді Голови Суду. Його наступником на цій посаді став Ніколас Братца, який прийняв на себе головування у Великій палаті у даний

справі (Правило 9 § 2). Жан-Поль Коста продовжував засідати в Суді після закінчення терміну його повноважень, відповідно до статті 23 § 3 Конвенції і Правилом 24 § 4. У заключних засіданнях, Райт Марусте і Христос Розакіс, які не змогли взяти участь у подальшому розгляді справи, були замінені Лехом Гарліцкім і Нонною Цоцорія, як підмінні судді (Правило 24 § 3).

Голова Великої палати прийняла рішення підтримати перед Великою палатою застосування статті 29 § 3 Конвенції, пов'язане зі спільним розглядом питання щодо прийнятності та розглядом заяви по суті. Він також вирішив, що судовий розгляд у цій справі має проводитися одночасно з розглядом у справах Von Hannover, згаданим вище (Правило 42 § 2).

Заявник і Уряд подали письмові зауваження щодо прийнятності та суті заяв. Уряд представив письмові зауваження у відповідь на зауваження компанії-заявника.

Крім того, були отримані сторонні зауваження від наступних неурядових організацій: Асоціація медіа-юристів, Ініціатива юридичного захисту ЗМІ, Міжнародний інститут преси та Всесвітня асоціація видавців газет і новин, яким Голова дозволив брати участь в письмовій процедурі (стаття 36 § 2 Конвенції і Правило 44 § 2). Сторони отримали можливість відповісти на ці зауваження (Правило 44 § 5).

Відкрите слухання відбулося у Палаці прав людини в Страсбурзі 13 жовтня 2010 года (Правило 59 § 3).

У справі «Аксель Шпрінгер АГ. проти Німеччини» 28 ЄСПЛ постановив, що накладення національним судом заборони на власника газети, який хотів опублікувати статтю про арешт і засудження відомого актора, порушувало статтю 10 ЄКПЛ.

ЄСПЛ повторив визначені у своїх рішеннях критерії балансу права на свободу вираження поглядів та права на повагу до приватного життя: спосіб отримання інформації та визначення того, чи є він надійним: інформацію було на-

дано Генеральною прокуратурою, достовірність інформації в обох публікаціях не викликала сумнівів у сторін.

Тому ЄСПЛ визнав, що накладені на компанію обмеження не були переконливо пропорційними законній меті захисту приватного життя заявника. Суд дійшов висновку, що мало місце порушення статті 10 ЄКПЛ.

ЄСПЛ, рішення у справі «Аксель Шпрінгер проти Німеччини» (Axel Springer AG v. Germany) [ВП], № 39954/08 від 7 лютого 2012 р., пункти 90 та 91.

24. СПРАВА «ВЕНІАМІН ТИМОШЕНКО ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 48408/12)

**Стислий виклад остаточного рішення
від 02 жовтня 2014 року**

9 вересня 2011 р. працівники авіакомпанії «АероСвіт», у тому числі заявники, оголосили про проведення 28 вересня 2011 року страйку з метою вирішення трудового спору, що виник з керівництвом авіакомпанії «АероСвіт». Колективний трудовий спір було зареєстровано в Національній службі посередництва і примирення. Відповідні органи влади були повідомлені про рішення щодо проведення страйку.

У жовтні 2011 року після розгляду позову, поданого керівництвом авіакомпанії «АероСвіт», Бориспільський міськрайонний суд Київської області визнав страйк незаконним та заборонив його проведення.

Бориспільський міськрайонний суд Київської області посилався на статтю 44 Конституції, статтю 18 Закону України «Про транспорт», відповідно до якої заборонено проведення страйків, пов'язаних з перевезенням пасажирів, обслуговуванням безперервно діючих виробництв, а також коли страйк становить загрозу життю і здоров'ю людини, та на статтю 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», якою забороня-

ються страйки, якщо це створює загрозу життю і здоров'ю людей.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявники скаржились за статтею 11 Конвенції на безумовну заборону державними органами влади страйку на тій єдиній підставі, що вони працювали у секторі пасажирських авіаперевезень.

Розглянувши скарги заявників Європейський суд зазначив, що хоча Прикінцевими положеннями Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» передбачається, що інші закони та нормативно-правові акти мають застосовуватися тільки в тій частині, в якій вони не суперечать цьому Закону, а також, що вони повинні бути приведені у відповідність з цим Законом, Закон України «Про транспорт», який передбачає більше обмежень права на страйк, тим не менш, й досі продовжують застосовувати без внесення до нього змін. На цій підставі Європейський суд дійшов висновку, що втручання у права заявників за статтею 11 Конвенції не ґрунтувалося на сформульованих з достатньою точністю і передбачуваних законодавчих актах, а тому було порушення відповідного положення.

З цих підстав Суд

1. *Оголошує* одноголосно скаргу прийнятною;
2. *Постановляє* одноголосно, що було порушення статті 11 Конвенції;
3. *Постановляє* шістьма голосами до одного, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникам сукупно 20 000 (двадцять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди, вищезазначена сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

4. *Відхиляє* одногосно решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.

25. СПРАВА «БУКТУ ТА ІНШІ ПРОТИ УГОРЩИНИ» № 25691/041 від 7.07.2007

Стислий виклад остаточного рішення

150 осіб, включно із заявниками, зібралися 1 грудня 2002 року з метою демонстрації перед готелем «Кемпінські» в Будапешті, де мав відбутися прийом президента Румунії під час його офіційного візиту до Угорщини. Прийом провадився з нагоди національного свята

Право на свободу мирних зібрань (стаття 11 Конвенції) Румунії, пов'язаного з передачею до складу Румунії у 1918 році Трансільванії, яка раніше входила до складу Угорщини. Поліція вирішила, що демонстрація може становити загрозу для безпеки прийому, і відтіснила демонстрантів у прилеглий до готелю парк, звідки вони згодом розійшлися. Заявники оскаржили законність дій поліції до суду, проте у позові їм було відмовлено.

У рішенні від 17 липня 2007 року (заява № 22691/04) ЄСПЛ визнав, що вимоги закону про зібрання відповідали критеріям якості та втручання мало легітимну мету. Перевіряючи «необхідність в демократичному суспільстві», ЄСПЛ, зокрема, зазначив:

36. На думку Суду, з огляду на особливі обставини, коли негайна реакція на політичну подію у вигляді демонстрації може бути виправдана, рішення припинити мирне

зібрання, яке вже виникло, виключно через відсутність необхідного попереднього повідомлення, без будь-яких протиправних дій з боку учасників, є непропорційним обмеженням свободи мирних зібрань.

37. У зв'язку з цим, Суд відзначає, що немає свідчень того, що заявники становили небезпеку для громадського порядку, за винятком незначних незручностей, які неминуче виникають при організації зібрань у громадському місці. Суд повторює, що там, «де демонстранти не беруть участі в актах насильства, державним органам важливо продемонструвати певний рівень толерантності стосовно мирних зібрань, з тим щоб гарантована статтею 11 Конвенції свобода зібрань не була позбавлена своєї суті» (справа «Oya Ataman v. Turkey» від 5 грудня 2006 року, п.п. 41–42, заява № 74552/01).

38. Беручи до уваги вищевикладені міркування, Суд вважає, що розгін мирного зібрання заявників не може розглядатися як необхідний в демократичному суспільстві в інтересах досягнення переслідуваної мети.

39. Відповідно, сталося порушення статті 11 Конвенції.

26. СПРАВА «ЛУЇЗІДУ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ» № 15318/89, 1996 р.

Стислий виклад остаточного рішення

Показовою з юридичної точки зору є ситуація, Івана з реалізацією права на мирне володіння своїм майном, громадянкою Кіпру,

Вона народилася і проживала на півночі країни, де володіла кількома вашими ділянками. Коли вона вийшла заміж і стала проживати у Нікосії, острів був поділений на грецьку і турецьку частини, і вона втратила можливість доступу до своєї власності. Одного разу Луїзиду й інші, які

перебували в подібній ситуації жінки, перейшли буферну зону та лінію розташування турецьких військ. Частина з них була заарештована поліцейськими турецької громади і була звільнена лише за участю представників ООН.

У своїй заяві до Європейського суду пані Луїзиду вказала, що з початку турецької окупації їй було відмовлено у доступі до її власності і це є невинуватим втручанням у здійснення її права, гарантованого ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції 1950 р. Уряд-відповідач заявив, що пані Луїзиду фактично перестала володіти землею у зв'язку зі створенням на півночі Кіпру нової держави – **Турецької Республіки Північного Кіпру (далі – ТРПК)**, і Туреччина не володіє на цій території юрисдикцією.

За заявою Уряду Кіпру протягом кількох років кіпрські греки позбавлені права з безперешкодно користуватися своєю власністю через окупацію, тим не менш, це не привело до втрати права власності.

Вислухавши сторони, Європейський суд констатував кілька аксіоматичних положень.

По-перше, резолюція 541 Ради Безпеки ООН оголосила створення ТРПК юридично недійсним і закликала світову спільноту не визнавати іншої держави на Кіпрі. В Республіці Кіпр. Тому будь-які посилення на дії неіснуючої держави безпідставні.

По-друге, Європейський суд не виявив жодних правових положень і норм, які б спричинили втрату заявницею її права власності. Більш того, Європейський та поділяє точку зору Уряду Кіпру, що **греки-кіпріоти**, які володіють нерухомістю на півночі Кіпру, продовжують зберігати свій правовий титул і повинні мати можливість знову вільно розпоряджатися нею.

По-третє, оскільки абсолютно очевидно, що Республіка Кіпр не може нести відповідальність за стан справ на окупованій Туреччиною частині острова, відповідальність за це лежить на Туреччині. Інакше північна частина Кіпру

була б правовим вакуумом у плані відповідальності за права людини. Визнання такого факту суперечило б принципу ефективності захисту прав людини, який лежить в основі Конвенції 1950 р.

Європейський суд констатував безліч доказів того, що Туреччина повністю конт-ролює окуповану частину острова і має певну юрисдикцію. Тому зобов'язання забезпечити на такій території права і свободи, гарантовані Конвенцією 1950 р., випливають з самого факту контролю над нею з боку держави-учасниці Конвенції.

Через триваючу неможливість здійснити право доступу до власності пані Луїзиду фактично втратила над нею усіякий контроль, так само як і можливість користуватися продавати, заповідати, закладати, покращувати свою землю і просто радіти життю на ній. Подібна ситуація, відповідно до практики Європейського суду, може розглядатися як експропріація власності. За таких обставин було і продовжує існувати порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції 1950 р.

Факти

У рішенні, ухваленому 18 грудня 1996 року. у справі «Луїзиду проти Туреччини», Суд відхилив попередній протест уряду проти розгляду скарги в Суді в зв'язку з тим, що вона стосується подій, які мали місце до визнання Туреччиною його юрисдикції, а також постановив, що:

– мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності в північній частині Кіпру та наступної втрати контролю над нею;

– не було порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції. Питання стосовно сатисфакції (*Сатисфакцією вважають також публічне вибачення, визнання власної неправоти однією стороною, що задовольняє вимогам іншої сторони.*) відповідно до ст. 50 Конвенції було визнане Судом як таке, що його поки слід відкласти.

Обставини справи Заявниця, п. Тітіна Лоїзиду, – громадянка Кіпру. Вона виросла в Кіренії, на півночі Кіпру, де володіла ділянкою землі. У 1972 році вона одружилася та переїхала з чоловіком до Нікосії. Від 1974 року їй не допускали до вищезгаданої власності у зв'язку з присутністю турецьких військ на території Кіпру. 19 березня 1989 року грецько-кіпріотська жіноча група «За повернення жінок додому» організувала марш, проголосивши намір перетнути демаркаційну лінію, встановлену турецькими військами.

Від Нікосії демонстранти прибули до селища Лімбія, де група змогла перетнути буферну зону та лінію турецьких військ. Кілька жінок, у тому числі пані Лоїзиду, були заарештовані поліцейськими турецької спільноти. Того ж дня їх було звільнено посадовими особами ООН у Нікосії та переправлено на грецьку частину Кіпру.

Зміст рішення Суду Турецький уряд стверджував, що заявниця назавжди втратила право власності до прийняття Туреччиною Декларації від 22 січня 1990 року про визнання юрисдикції Суду згідно зі ст. 46 Конвенції.

Суд визнав, що застосовуване ним право визнає концепцію тривалого порушення Конвенції. Ця справа, в принципі, стосується порушень тривалого характеру за умови, якщо все ще сприймати п. Лоїзиду як законну власницю землі. Турецький уряд висловив думку, що заявниця втратила право власності 7 травня 1985 року внаслідок дії ст. 159 Конституції Турецької Республіки Північного Кіпру (ТРПК), яка передбачала експропріацію власності в межах її кордонів, що вважалася залишеною після 13 лютого 1975 року.

У зв'язку з цим, Суд вирішив не надавати юридичного значення ст. 159 Конституції ТРПК для цілей Конвенції, тому пані Лоїзиду не може вважатися такою, що втратила своє право власності.

Оскільки жоден інший факт, повідомлений Туреччиною чи знайдений Судом, не засвідчує, що заявниця втратила

право власності на землю, її слід вважати законною власницею згідно зі ст. 1 Першого протоколу і ст. 8 Конвенції.

Отже, заперечення *ratione temporis* (Юрисдикція в часі – Юрисдикція Суду в часі починає діяти, тобто породжувати права і обов'язки для держав-учасниць з моменту набуття чинності, а для держав, що приєдналися – з моменту набуття чинності для кожної держави, яка приєдналася) було відхилене Судом.

Суд зауважив, що концепція юрисдикції не обмежувалася національною територією. Зокрема, відповідальність держави-учасниці настає від моменту здійснення нею фактичного контролю над територією, захопленою внаслідок військової акції.

У цій справі Суд визнав важливим факт визнання урядом Туреччини на ранній стадії розгляду справи того, що втрата п. Лоїзиду контролю над її власністю була наслідком окупації турецькими військами північної частини Кіпру та встановлення там ТРПК. Більше того, не заперечувався факт чинення перешкод з боку турецьких військ для доступу заявниці до її власності.

З точки зору Суду, очевидним видається факт контролю Туреччини над північним Кіпром з огляду на значну кількість солдат, залучених до операції. Обставини справи засвідчують відповідальність Туреччини за політику та дії ТРПК. Таким чином, відмова в доступі пані Лоїзиду до її власності на півночі Кіпру знаходиться в юрисдикції Туреччини згідно зі ст. 1 Конвенції, а Туреччина виступає відповідальною за це.

Суд не визнав за необхідне визначати, чи здійснювала Туреччина повний контроль над політикою та діями ТРПК або дослідити легітимність турецької інтервенції на острів у 1974 році.

Суд зауважив, що хоча п. Лоїзиду і залишалася законною власницею землі, від 1974 року вона фактично

втратила весь контроль над нею та будь-яку можливість її використання. Тривала заборона доступу до власності призвела в кінцевому підсумку до порушення її прав, передбачених ст. 1 Першого протоколу. Уряд Туреччини не шукав виправдання цьому порушенню, і Суд не знайшов жодної причини, яка б виправдовувала цілковите заперечення майнових прав п. Лоїзиду в формі повної та тривалої відмови в доступі до майна, а також свідомої його експропріації без компенсації.

Тобто мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

П. Лоїзиду виросла в Кіренії. Після її одруження в 1972 році, вона переїхала до Нікосії та оселилася там, хоча й планувала жити в одному з будинків, побудованих нею на півночі Кіпру в 1974 році.

Суд зауважив, що мало місце нечітке формулювання поняття «помешкання» у ст. 8 Конвенції, розширення якого призвело до долучення до нього землі, де планувалося будувати житло для власного проживання. Цей термін не міг бути витлумачений як такий, що охоплює площу, де п. Лоїзиду виросла, та де її сім'я мала коріння, але не проживала пізніше.

Згідно з цим не було порушення ст. 8 Конвенції. Оскільки уряд Туреччини не коментував вимогу п. Лоїзиду щодо сатисфакції (Сатисфакцією вважають також публічне вибачення, визнання власної неправоти однією стороною, що задовольняє вимогам іншої сторони.) Суд вирішив відкласти це питання та запропонував уряду та заявниці надати свої пропозиції в письмовій формі протягом наступних 6 місяців. Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.

**27. СПРАВА «ФОНД «БАТЬКІВСЬКА ТУРБОТА»
ПРОТИ УКРАЇНИ»**
заява № 5876/15

Стислий виклад остаточного рішення

«Фонд «Батьківська турбота» проти України»: Відсутність чіткого національного законодавства з питань власності призвела до порушення майнових прав Заявника (ст. 1 Першого протоколу Конвенції, заява № 5876/15, від 09.10.2018 р.).

Фабула судового акта: Заявник – Всеукраїнський громадський благодійний фонд «Батьківська турбота» - поскаржився на порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції. Проте, ЄСПЛ наголосив, що при вирішенні справи слід з'ясувати чи було це позбавлення законним, чи здійснювалося воно в інтересах суспільства та чи переслідувало легітимну мету.

ЄСПЛ відзначив, що з огляду на відсутність законодавства щодо правового статусу майна громадських організацій колишнього СРСР, розташованих на території України, на момент вирішення справи і в подальшому єдина судова практика не була сформована. У зв'язку з відсутністю необхідної чіткості в національному законодавстві, ЄСПЛ висловив сумнів щодо законності оскаржуваного втручання.

ЄСПЛ дійшов висновку про добросовісність набуття спірного майна Заявником, а також звернув увагу на те, що після укладання договору в 2002 році право власності Заявника було належним чином зареєстроване. Таким чином, держава знала або повинна була знати про договір 2002 року та про реєстрацію права заявника на спірне майно задовго до 2011 року (подання позову про визнання договору недійсним). Посилаючись на прецедентну практику, ЄСПЛ зазначив, що ризик будь-якої помилки, зроблений органами державної влади, повинна нести держава – помилки не повинні бути виправлені за рахунок відповідної особи.

ЄСПЛ наголосив, що справа не містить підтвержень того, що держава дійсно потребувала спірного майна для конкретної мети; зв'язок між заінтересованістю держави в майні та «суспільним інтересом» не прослідковується.

З огляду на обставини справи ЄСПЛ також відзначив, що на Заявника покладалося надмірне навантаження у зв'язку з необхідністю звертатися з вимогою щодо відшкодування коштів, витрачених на придбання спірного майна або на його ремонт внаслідок визнання судовими органами договору недійсним і анулювання права власності.

Таким чином, ЄСПЛ дійшов висновку, що втручання в майнові права Заявника наклало на нього непропорційне навантаження, а законність такого втручання є сумнівною – отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу

У сьогоднішньому рішенні Палати у справі Фонд «Батьківська турбота» проти України (заява № 5876/15) Європейський суд з прав людини одногосно встановив порушення статті 1 Протоколу № 1 (захист власності) Європейської конвенції з прав людини.

Справа стосувалася позбавлення організації-заявника права власності на частину санаторію, який вона придбала у відділу майна Федерації профспілок України в 2002 році. Сама Федерація отримала контроль над приміщенням за допомогою процесу, який розпочався в Радянську епоху та її право власності на майно було підтверджене в рішенні суду від 1997 року.

Проте у 2011 році прокурор вимагав повернення майна державі. Національні суди в кінцевому підсумку постановили, що Федерація не мала права продавати приміщення, оскільки санаторій залишився державною власністю та скасували право організації-заявника.

Суд встановив, зокрема, що не існувало чіткого закону стосовно того, хто володів таким майном Радянської епохи – Федерація та її відділ майна або держава – і це національ-

не прецедентне право було непослідовним у зв'язку з цим. Держава також наклала непропорційний тягар на організацію-заявника позбавивши його власності. Тому Суд виявив порушення прав організації-заявника.

Основні факти

Заявник, Фонд “Батьківська турбота”, є благодійною організацією, яка була зареєстрована в 1999 році. У 2000 році організація-заявник заснувала центр соціальної реабілітації для допомоги молоді. В серпні 2002 року вона придбала частину санаторію, яка належала Укрпрофоздоровниця (УПО), створеному Федерацію профспілок України для управління своєю власністю. Організація-заявник згодом зареєструвала своє право власності на майно.

Проте, у серпні 2011 року прокурор, який діяв від імені держави, звернувся до суду з проханням скасувати договір купівлі-продажу. Він стверджував, що продані приміщення були державною власністю і держава ніколи не передавала їх УПО. Суд першої інстанції задовольнив позов прокурора. Він виявив, що в 1960 року Українська Радянська Республіка передала санаторії та інші рекреаційні об'єкти, в тому числі власність, про яку йде мова, профспілкам для їх використання, але не в їх власність. Коли було створене УПО в 1991 році, приміщення, як і раніше, належали державі. Суд відхилив посилення УПО на рішення суду від 1997 року, яке надавало йому право на такі активи Радянської епохи.

Організація-заявник подала апеляцію стверджуючи, що вона була *bona fide* покупцем і витратила близько п'ять мільйонів гривень на ремонт приміщень. Апеляційний суд прийняв рішення на користь заявника в квітні 2014 року відхиливши позов держави щодо права власності, але це рішення було скасоване Вищим господарським судом України у липні 2014 року. Верховний Суд відхилив запит заявника про перегляд справи в жовтні того ж року.

Право власності держави на майно було зареєстроване в квітні 2018 року. Організація-заявник все ще використовує об'єкт і там знаходяться діти із «складних» сімей, а також внутрішньо переміщені особи.

Скарги, процедура і склад Суду

Посилаючись на статтю 1 Протоколу № 1 (захист власності) Конвенції організація-заявник скаржилася на порушення її прав власності.

Заява була подана до Європейського суду з прав людини 23 січня 2015 року.

Рішення Суду

Суд зазначив, що будь-яке втручання у права власності, як це відбулося у цій справі, повинне бути законним для того, щоб відповідати Європейській Конвенції. Термін «законний» означав, що будь-який захід повинен мати основу в національному законодавстві та закон повинен бути доступним і передбачуваним щодо його наслідків. Суд зазначив, що національне прецедентне право щодо власності УПО було непослідовним, оскільки існували значні відмінності між висновками судів у цій справі та іншими подібними справами. Це відбувалося переважно тому, що не існувало закону щодо правового статусу майна в Україні, яке належало громадським організаціям Радянського Союзу, таким як профспілки.

Такі факти означали, що Суд мав серйозні сумніви в тому, чи втручання в права організації-заявника відповідало вимогам Конвенції щодо якості права.

Суд також встановив, що дії держави викликали накладання непропорційного тягаря. Організація-заявник придбала майно в 2002 році, через декілька років після прийняття рішення судом в 1997 році про підтвердження права власності УПО, проте прокурор не подав позов стосовно цього до 2011 року. Державі було відомо або повинно було бути відомо задовго до цього про придбання приміщення.

Права власності організації-заявника також були належним чином зареєстровані органами влади. Якщо була допущена помилка у процесі, саме держава повинна була нести відповідальність за винятком існування чіткого інтересу суспільства, який обґрунтовує втручання. Проте уряд не надав переконливих доказів у зв'язку з цим. Уряд зробив лише загальні заяви про відновлення права держави на власність не демонструючи, чому їй була необхідна ця власність на будь-якій особливій і переконливій підставі. Дійсно, лише в 2018 році держава зареєструвала своє право власності на санаторій.

Суд постановив, що втручання у права власності організації-заявника серйозно викликало сумніви щодо законності заходу і наклало непропорційний тягар на заявника таким чином порушуючи статтю 1 Протоколу № 1.

Справедлива сатисфакція (стаття 41)

Суд дійшов висновку, що за обставин справи він не був готовий прийняти рішення щодо застосування цього положення і відклав це питання для розгляду на більш пізню дату, коли будь-яка наступна процедура належним чином буде враховувати будь-яке дружнє врегулювання між сторонами

28. СПРАВА «СПОРРОНГ І ЛЬОНПРОТ ПРОТИ ШВЕЦІЇ»

№№ 7151/75, 7152/75, 23.09.1982

Стислий виклад рішення

Право на захист власності викладено у ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – «Перший протокол», «Конвенція»): «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами

міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів».

Фактично ця стаття Першого протоколу складається з трьох частин.

Ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є положення про право мирно володіти своїм майном. Тлумачення цього положення як захисту права власності було здійснено Європейським судом з прав людини у справі Маркс проти Бельгії (Marckx v. Belgium), заява № 6833/74 від 13.07.1979 р., в якому суд зазначив: «Визнаючи, що кожен має право мирно володіти своїм майном, ст. 1 у своїй суті забезпечує право власності».

Ч. 2 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції є заборона позбавлення власності інакше як у загально суспільних інтересах та на умовах, передбачених законом. В цій частині встановлюються підстави та обмеження можливого позбавлення права власності.

Ч. 3 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції визнається право держави контролювати здійснення права власності та вводити обмеження щодо такого права відповідно до загально суспільних інтересів та сплати податків або штрафів.

Відповідно до положень Конвенції, суд розглядає всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту.

Розглядаючи заяви про порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції Суд зіштовхувався не лише зі справами, в яких заявників фактично позбавляли майна шляхом експропріації та/або націоналізації, але й зі справами, в яких таке позбавлення було визнано ним **de facto** (реальний стан справ).

Однією з таких справ є справа Спорронг і Льоннрот проти Швеції (Sporrong and Lönnroth v. Sweden), заяви № 7151/75, № 7152/75, рішення від 23.09.1982 р., рішення від 18.12.1984 р. (справедлива сатисфакція – це форма відшкодування шкоди, заподіяної потерпілій стороні внаслідок правопорушення.).

У цій справі Суд дійшов висновку, що хоча **фактичної експропріації** (від лат. *exproprio* – «позбавляю власності») – примусове(без відшкодування чи оплачуване) позбавлення власності. не відбулося, та заявники не були позбавлені майна, обмеження накладені на їх майно державою, а саме видані державою дозволи на експропріацію щодо маєтку. Спорронг строком на 23 роки та щодо майна пані Льоннрот строком на 8 років, а також заборони на будівництво строком на 23 та 12 років відповідно, фактично призвели до того, що право заявників на власність виявлялося відкличним і таким, що за певних умов могло бути скасоване.

«На думку Суду, всі наслідки заходів, про які йдеться впливають з обмеженої можливості власників розпорядитися своїм майном.

До цих наслідків призвели обмеження, встановлені стосовно права власності, які зробили це право відкличним і позначилися на вартості цієї нерухомості.

Проте, втративши певною мірою свій зміст, таке право не зникло. Наслідки згадуваних заходів не є такими, щоб можна було прирівняти їх до наслідків позбавлення майна. Суд зауважує з цього приводу, що заявники мали змогу й надалі користуватися своїм майном, а також що хоча продати у Стокгольмі нерухомість, якої стосувалися дозволи на експропріацію та заборони на будівництво, було складніше, незважаючи на це, можливість продажу існувала».

Суд визнав порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції та призначив справедливу компенсацію заявникам у своєму рішенні від 18.12.1984 р.

29. СПРАВА «ПІЧКУР ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF PICHKUR v. UKRAINE)

Заява № 10441/06

Стислий виклад рішення від 7 листопада 2013 року

З 1996 року заявник почав отримувати пенсію в Україні, з 1999 року він доручив своїй матері отримувати його пенсію, а в 2000 році емігрував до Німеччини.

З 1 вересня 2005 року рішенням управління Пенсійного фонду України у Ленінському районі м. Запоріжжя (далі – УПФУ) виплата заявнику пенсії була припинена відповідно до ст.ст. 47 та 49 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» з огляду на те, що він постійно проживав за кордоном.

6 квітня 2006 року рішенням Ленінського районного суду м. Запоріжжя (далі – суд I інстанції) було задоволено позов УПФУ до заявника та зобов’язано останнього відшкодувати 10 872,40 грн. незаконно отриманих пенсійних виплат. Це рішення набрало законної сили, але не було виконано.

7 жовтня 2009 року Конституційний Суд України (далі – КСУ) визнав неконституційними положення законодавства, на підставі яких заявнику було припинено виплату пенсії.

12 жовтня 2009 року заявник звернувся до УПФУ з заявою про поновлення виплати його пенсії. Листом від 10 лютого 2010 року УПФУ, посилаючись на лист Пенсійного фонду України від 28 грудня 2009 року щодо порядку застосування зазначеного рішення КСУ, повідомило заявника, що рішення КСУ не має зворотної дії, а тому немає законних підстав для відновлення виплати йому пенсії.

Посилаючись на рішення КСУ, заявник подав до суду I інстанції заяву про перегляд рішення цього ж суду від 6 квітня 2006 року за ново виявленими обставинами. Аналогічну заяву в інтересах заявника до того ж суду подала Прокуратура Запорізької області. Суд I інстанції відмовив у

задоволенні цих заяв у зв'язку з тим, що рішення КСУ не мало зворотної дії та не могло кваліфікуватися як ново виявлена обставина.

12 лютого 2010 прокуратура Ленінського району м. Запоріжжя подала в інтересах заявника позов до суду І інстанції про поновлення заявнику виплати пенсії. 15 квітня 2011 року цей позов було задоволено та зобов'язано УПФУ поновити заявнику виплату пенсії з 7 жовтня 2009 року.

До Європейського суду заявник скаржився за ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) у поєднанні зі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції на те, що його було позбавлено права на отримання пенсії за віком на підставі його місця проживання.

Європейський суд визнав неприйнятною частину заяви, яка стосувалась періоду з 7 жовтня 2009 року, оскільки після винесення рішення КСУ заявник знову набув право на отримання пенсії згідно національного законодавства, а отже, втратив статус жертви.

Європейський суд встановив порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні з ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині заяви, яка стосується періоду з 29 серпня 2000 року до 7 жовтня 2009 року з огляду на те, що право заявника на отримання пенсії було поставлено в залежність від місця його проживання, внаслідок чого склалась ситуація, коли заявник, пропрацювавши багато років в Україні та роблячи обов'язкові внески у пенсійний фонд, був позбавлений права на пенсію; також державою не було надано пояснень щодо існування різниці у ставленні державних органів до пенсіонерів, які проживають на території України, та які виїхали за кордон.

У своїх висновках Європейський суд звернув також увагу на те, що збільшення мобільності населення, зростання міжнародного співробітництва та інтеграції, а також

розвиток банківського обслуговування та інформаційних технологій більше не виправдовують здебільшого технічних обмежень щодо осіб, які отримують соціальні виплати, проживаючи за кордоном, що могли вважатися розумними на початку 1950-их років, коли розроблялася Конвенція Міжнародної організації праці 1952 року.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно:

«1. *Оголошує* скаргу заявника щодо періоду з 29 серпня 2000 року до 7 жовтня 2009 року прийнятною, а решту скарг у заяві – непринятною.

2. *Постановляє*, що було порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу.

3. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові 5 000 (п'ять тисяч) євро відшкодування матеріальної та моральної шкоди, а також додатково суми будь-яких податків, що можуть нараховуватися, за курсом на день здійснення платежу;

(б) зі впливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на зазначену вище суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

4. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції (справедлива сатисфакція не завжди має грошовий характер. Часто справедливою сатисфакцією суд вважає саме встановлення факту порушення).

**30. СПРАВА «D.H. ТА ІНШІ
ПРОТИ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ»
від 13 листопада 2007 року (скарга N 57325/00)
Стислий виклад рішення**

У справі заявники, вісімнадцять громадян Чеської Республіки циганського походження, скаржилися, крім іншого, на те, що в результаті їх приміщення в «спеціальні школи» вони стали жертвами дискримінації за ознакою раси або національного походження в порушення принципів статті 14 Конвенції у взаємозв'язку зі статтею 2 протоколу N 1 (право на освіту) до Конвенції, так як зазнали менш сприятливого зверненням, ніж інші діти в аналогічному становищі, без будь-яких об'єктивних і розумних обґрунтувань.

Європейський Суд, визнавши скаргу в цій частині прийнятною для розгляду по суті, виніс постанову, в якій визнав, що у справі не було допущено порушення вимог статті 14 Конвенції у взаємозв'язку зі статтею 2 Протоколу N 1 до Конвенції.

Однак Велика палата, прийнявши справу до провадження за клопотанням заявників і розглянувши подання кількох профільних міжнародних правозахисних організацій, 13 голосами «за» і 4 голосами «проти» не погодилася з цією постановою, встановивши порушення владою Чеської Республіки зазначених норм Конвенції.

Велика Палата зазначила, що, хоча влада Чеської Республіки, як і деяких інших держав, стикаються з серйозними об'єктивними труднощами при забезпеченні дітей циганського походження рівними можливостями для отримання освіти та інтеграції їх в суспільство, приміщення дітей певного етнічного походження в спеціальні школи, що забезпечують більш низький рівень освіти в порівнянні зі звичайними школами, являє собою дискримінацію.

Велика Палата постановила (тринадцятьма голосами «за» і чотирма голосами «проти»), що держава-відповідач має виплатити кожному з вісімнадцяти заявників по 4 тися-

чі євро в якості компенсації заподіяної їм моральної шкоди, а також виплатити всім заявникам спільно 10 тисяч євро в якості відшкодування понесених ними понесених ним судових витрат і витрат .

31. СПРАВА «ОЛЕКСАНДР ВОЛКОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (Заява № 21722/11)

Стислий виклад рішення від 9 січня 2013 року

У 1983 році заявника було призначено посаду судді місцевого суду. На той час законодавство не передбачало вимоги щодо складання суддею присяги при призначенні на посаду.

5 червня 2003 року заявника було призначено на посаду судді Верховного Суду України (далі – ВСУ), а 30 березня 2007 року заявника було обрано Головою Військової палати ВСУ.

У грудні того ж року З'їзд суддів України призначив заявника членом Вищої ради юстиції України (далі – ВРЮ), проте заявник фактично не обійняв цієї посади у зв'язку з незабезпеченням паном С.К., Головою Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя (далі – парламентський комітет), можливості складання ним присяги.

У грудні 2008 року пан С.К. та двоє членів парламентського комітету звернулись до ВРЮ з клопотанням провести перевірку можливого порушення заявником його повноважень. 16 грудня 2008 року член ВРЮ пан Р.К. вніс до ВРЮ пропозицію про звільнення заявника з посади судді у зв'язку з порушенням присяги. Деякі з подій, про які йшлося у цьому клопотанні, мали місце у 2003 році.

У березні 2009 року член ВРЮ пан В.К, після проведення перевірки, вніс до ВРЮ ще одну пропозицію про звільнення заявника з посади судді у зв'язку з порушенням присяги. Деякі з подій, про які йшлося у цьому клопотанні, мали місце у 2006 році.

Про ці клопотання було повідомлено заявника.

26 травня 2010 року ВРЮ розглянула зазначені вище клопотання та вирішила рекомендувати Верховній Раді України (далі – ВРУ) звільнити заявника з посади судді. Члени ВРЮ пан Р.К і пан С.К були присутніми на цьому засіданні та брали участь у голосуванні, а пан В.К головував у засіданні. Заявник не був присутнім у цьому засіданні, стверджуючи, що отримав повідомлення про його проведення лише 28 травня 2010 року.

16 червня 2010 року парламентський комітет під головуванням пана С.К. розглянув відповідні подання ВРЮ та прийняв рішення рекомендувати звільнити заявника з посади судді.

17 червня 2010 року ВРУ розглянула рекомендації парламентського комітету на пленарному засіданні та ухвалила звільнити заявника. Заявник був присутнім у цьому засіданні. Заявник стверджував, що під час голосування не всі народні депутати були присутніми у залі засідань і голосування відбувалось із порушенням встановленої процедури, зокрема щодо вимоги особистого голосування.

Заявник оскаржив прийняте рішення до **Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ)**. 19 жовтня 2010 року спеціально створена Головою ВАСУ палата частково задовольнила позов заявника. Суд визнав рішення ВРЮ, прийняте за наслідками розгляду результатів перевірки, проведеної паном Р.К., незаконним, проте не скасував його через відсутність відповідних повноважень. Клопотання пана В.К. та подальші пов'язані з ним процедури, так само як і процедура розгляду подання ВРЮ парламентським комітетом, були визнані законними. Щодо незаконності прийнятого ВРУ рішення у зв'язку з порушенням процедури голосування суд зазначив, що він не має повноважень переглядати конституційність постанов ВРУ та що це є компетенцією Конституційного суду України.

Як стверджував заявник, на час розгляду справи строк повноважень Голови ВАСУ сплив, чинне на той час законодавство не передбачало процедури обрання суддів на адміністративні посади, а здійснення ним повноважень відбувалось на підставі рішень Президії ВАСУ та Зборів суддів адміністративних судів

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за такими статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція):

- п. 1 ст. 6, що його справа не була розглянута незалежним і безстороннім судом, встановленим законом; що провадження у ВРЮ було несправедливим, процедуру голосування у ВРУ було порушено; що йому не було забезпечено право на суд у зв'язку з відсутністю у ВАСУ повноважень переглядати рішення ВРЮ, а також що мало місце порушення принципу рівності сторін;

- ст. 8, що його звільнення з посади судді становило втручання у його право на повагу до приватного та професійного життя;

- ст. 13, що він не мав ефективних засобів юридичного захисту щодо його незаконного звільнення.

Заявник також подав інші скарги.

Європейський суд встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності та безсторонності ВРЮ з огляду на об'єктивні (процедура формування та персональний склад ВРЮ) та суб'єктивні (особиста упередженість членів ВРЮ) критерії.

Європейський суд також встановив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю незалежності та безсторонності розгляду справи заявника парламентом України з огляду на те, що:

- розгляд справи про звільнення судді законодавчим органом слугував надмірній політизації процесу та свідчив про його невідповідність принципу поділу влади;

- він головним чином зводився до висловлення загальних думок на підставі попередніх висновків ВРЮ та парламентського комітету та ухвалення обов'язкового рішення народними депутатами, які не обов'язково є фахівцями у галузі права, здатними вирішувати складні питання фактів і права;
- деякі членів парламентського комітету, зокрема пан С.К., були одночасно членами ВРЮ та брали участь в ініціюванні, а потім – у розгляді справи заявника в обох цих органах, та не мали законодавчо забезпеченої можливості самовідводу, а отже не могли вважатись безсторонніми.

У контексті порушення п.1 ст. 6 Конвенції Європейський суд також зазначив, що перегляд ВАСУ рішення про звільнення заявника не був достатнім та не забезпечив виправлення допущених порушень, оскільки ВАСУ:

- не мав повноважень скасувати рішення щодо звільнення, а лише міг визнати їх незаконними, що створює невизначеність щодо юридичних наслідків такого визнання;
- не розглянув з належною ретельністю важливі аргументи заявника, зокрема щодо відсутності безсторонності членів ВРЮ та парламентського комітету;
- не оцінив доводів заявника щодо незаконності процедури голосування у ВРУ, розтлумачивши їх як такі, що мають бути розглянуті Конституційним судом України.

Крім того, Європейський суд зазначив, що оскільки судді ВАСУ також підпадали під дисциплінарну юрисдикцію ВРЮ, вони не були незалежними та безсторонніми, розглядаючи справу, стороною якої була ВРЮ, що також становить порушення п. 1 ст. 6 Конвенції.

Порушення принципу юридичної визначеності, передбаченого п. 1 ст. 6 Конвенції, було констатоване Європейським судом з огляду на відсутність у законодавстві

України положень щодо строків давності притягнення судді до відповідальності за порушення присяги.

Крім того, порушення цього принципу було визнане Європейським судом у зв'язку з недотриманням встановленої законодавством процедури особистого голосування народних депутатів.

Розглянувши справу, Європейський суд також визнав, що ані створення палати ВАСУ, яка розглядала справу заявника, ані визначення її складу не були легітимними, оскільки здійснювались Головою ВАСУ, строк повноважень якого сплив, а отже, це не був «суд, встановлений законом» у розумінні п.1 ст. 6 Конвенції.

Порушення статті 8 Конвенції було констатоване Європейським судом з огляду на те, що втручання у приватне життя заявника, яким було його звільнення з посади судді, не було законним, оскільки:

- воно здійснювалось з порушенням встановленої законодавством процедури особистого голосування народних депутатів;
- застосовні при цьому законодавчі положення не були передбачуваними щодо їхніх наслідків та не забезпечували гарантій від свавілля. У цьому зв'язку Європейський суд зазначив, що положення щодо звільнення судді через порушення присяги були сформульовані не достатньо чітко, що в принципі не є суворою вимогою, однак при цьому не існувало ані відповідних практики чи керівних принципів їхнього застосування, ані гарантій від свавілля, ані правил пропорційного застосування існуючих дисциплінарних санкцій (перелік яких був дуже обмеженим), ані можливості незалежного та безстороннього перегляду відповідних рішень.

Насамкінець, Європейський суд зазначив, що констатовані ним порушення свідчать про наявність системної проблеми функціонування судової влади в Україні, зокрема,

судової дисципліни, в тому, що стосується незабезпечення її належного відділення від інших гілок влади, що, у свою чергу, не гарантує незалежності суддів і захисту від порушень і свавілля при застосуванні дисциплінарних заходів. Запроваджені у 2010 році зміни до законодавства Європейський суд визнав такими, що не вирішують висвітлених у цьому рішенні недоліків.

З огляду на це Європейський суд наголосив, що Україна має негайно запровадити заходи загального характеру з реформування системи судової дисципліни. Ці заходи повинні включати внесення змін до законодавства з метою реформування інституційної побудови цієї системи та вироблення належних форм і принципів послідовного застосування національного законодавства у цій сфері.

У рамках вжиття заходів індивідуального характеру Європейський суд вказав про необхідність якнайшвидшого поновлення заявника на посаді судді ВСУ.

Розглянувши справу, Європейський суд одноголосно
«1. *Оголошує* решту скарг у заяві прийнятними.

2. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду.

3. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принцип юридичної визначеності та відсутності строку давності для провадження стосовно заявника.

4. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу юридичної визначеності та звільнення заявника на пленарному засіданні парламенту.

5. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу забезпечення особі «суду, встановленого законом».

6. *Постановляє*, що немає потреби розглядати решту скарг за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

7. *Постановляє*, що було порушення статті 8 Конвенції.

8. *Постановляє*, що немає потреби розглядати скаргу за статтею 13 Конвенції.

9. **Постановляє**, що Україна має забезпечити якнайшвидше поновлення заявника на посаді судді Верховного Суду України.

10. **Постановляє**, що з огляду на матеріальну шкоду, завдану встановленими порушеннями, питання справедливої сатисфакції не готове для вирішення і, відповідно,

(а) відкладає розгляд цього питання;

(б) закликає Уряд та заявника протягом трьох місяців з дати повідомлення про це рішення надати свої письмові зауваження з цього приводу та, зокрема, повідомити Суд про будь-яку угоду, яку вони можуть укласти;

(с) відкладає подальше провадження та передає Голові Палати повноваження призначити його за потреби;

11. **Постановляє, що**

(а) упродовж трьох місяців з дня набуття рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач має сплатити заявнику такі суми:

(і) 6 000 (шість тисяч євро) відшкодування моральної шкоди разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись; ця сума має бути конвертована в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;

(іі) 12 000 (дванадцять тисяч євро) компенсації судових витрат разом з будь-якими податками, що можуть нараховуватись; ця сума має бути виплачена на банківські рахунки представників заявника;

(б) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

12. **Відхиляє** решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції в частині моральної шкоди та судових та інших витрат».

IV. ТЕСТИ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. На порушення якого гарантованого ЄКПЛ права скаржився заявник у справі Лінгенс проти Австрії?

- 1) На свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ).
- 2) На свободу думки, совісті та релігії (ст. 9 ЄКПЛ).
- 3) На свободу вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ).
- 4) На свободу мирних зібрань і свободу об'єднання (ст. 11 ЄКПЛ).

2. Повага прав людини є основою:

- 1) Добробуту;
- 2) Міжнародної співпраці;
- 3) Загального миру;
- 4) Ефективної зовнішньої політики.

3. Міжнародним біллем прав людини умовно називають:

- 1) Загальну декларацію прав людини 1948 р.;

- 2) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;
- 3) Загальну декларацію прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., два Факультативні протоколи до нього та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.;
- 4) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р.

4. Принцип поваги прав людини і основних свобод закріплюється як самостійний у:

- 1) Статуті ООН 1945 р.;

- 2) Заключному акті Народи з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.;
- 3) Декларації про принципи міжнародного права 1970 р.;
- 4) У всіх вказаних документах.

5. Друге покоління прав людини є поколінням:

- 1) «Позитивних» прав;
- 2) «Негативних» прав;
- 3) Інформаційних прав;
- 4) Колективних прав.

6. Право кожного громадянина на участь у веденні державних справ відноситься до:

- 1) Другого покоління прав людини;
- 2) Третього покоління прав людини;
- 3) Четвертого покоління прав людини;
- 4) Першого покоління прав людини.

7. При голосуванні 10.12.1948 р. за Загальну декларацію прав людини було подано голосів:

- 1) 50 з 58 членів ООН;
- 2) 52 з 58 членів ООН;
- 3) 48 з 58 членів ООН;
- 4) 58 з 58 членів ООН.

8. Соціальні права вперше офіційно були включені до:

- 1) Мексиканської конституції;
- 2) II Універсалу Української Центральної Ради;
- 3) Конвенції Міжнародної Організації Праці;
- 4) Habeas Corpus Act.

9. Посада Верховного комісара з прав людини була запроваджена:

- 1) Резолюцією ГА ООН від 10.12.1948 р.;
- 2) Резолюцією ГА ООН від 20.12.1993 р.;
- 3) Резолюцією ГА ООН від 16.12.1966 р.;
- 4) Статутом ООН 1945 р.

10. Метою Статуту Ліги Націй було:

- 1) Захист прав людини;
- 2) Захист прав меншин;
- 3) Скасування дискримінації;
- 4) Скасування воєн.

11. Між індивідуальними і колективними правами існує взаємозв'язок, в основі якого повинен бути принцип:

- 1) Здійснення колективних прав не може обмежувати права і свободи індивіда;
- 2) Здійснення прав і свобод індивіда не може обмежувати колективні права;
- 3) Здійснення колективних прав може обмежувати права і свободи індивіда;
- 4) Здійснення колективних прав не може суттєво обмежувати права і свободи індивіда.

12. Яке обмеження прав і свобод людини є неправомірним в демократичному суспільстві відповідно до Загальної декларації прав людини 1948 р.:

- 1) Обмеження, що спрямовані на визнання і повагу прав і свобод інших осіб;
- 2) Обмеження, що спрямовані на задоволення

справедливих вимог громадського порядку;

- 3) Обмеження, що спрямовані на задоволення справедливих вимог державної безпеки;
- 4) Обмеження, що спрямовані на задоволення справедливих вимог моралі і загального добробуту.

13. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р.:

- 1) Розширює перелік прав, передбачених у Пакті;
- 2) Передбачає процедуру розгляду повідомлень від осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушень певною державою-учасницею будь-якого із прав, викладених у Пакті;
- 3) Передбачає можливість звернення до Ради ООН з прав людини щодо порушень певною державою-учасницею будь-якого із прав, викладених у Пакті;

4) Передбачає перелік спеціальних прав.

14. Яке право НЕ встановлено в Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права:

- 1) Право на працю;
- 2) Право на соціальне забезпечення;
- 3) Право на свободу віросповідання;
- 4) Право на освіту.

15. Який суб'єкт координує практичну роботу ООН щодо захисту прав людини в мирний час і в періоди збройних конфліктів:

- 1) Комітет міністрів;
- 2) Спостерігач за реалізацією прав людини;
- 3) Верховний комісар з прав людини;
- 4) Уповноважений з прав людини.

16. Яку кількість факультативних протоколів було прийнято до Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права:

- 1) Один;
- 2) Два;
- 3) Три;
- 4) Чотири.

17. Комітет з прав людини ООН заснований на основі:

- 1) Статуту ООН;
- 2) Загальної Декларації прав людини;
- 3) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- 4) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

18. Громадянин України у зв'язку з порушенням його прав, передбачених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року, вирішив звернутися до Комітету з прав людини. Яким з перерахованих нижче міжнародно-правових актів він обґрунтовуватиме наявність *ratione personae* щодо його скарги (повідомлення) як індивіда:

- 1) Загальною декларацією прав людини 1948 року;

2) Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року; 3) Першим факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року; 4) Факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1989 року.	2) Розглядає звернення фізичних осіб держав-учасниць Конвенції; 3) Розглядає звернення фізичних осіб лише тих держав-учасниць Конвенції, які приєдналися до Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень; 4) Розглядає звернення фізичних осіб усіх держав.

19. Назвіть документ, яким було засновано Комітет із економічних, соціальних та культурних прав:

- 1) Загальна Декларація прав людини;
- 2) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- 3) Резолюція ГА ООН;
- 4) Резолюція ЕКОСОП.

20. Комітет з прав дитини, створений в межах реалізації положень Конвенції про права дитини 1989 р.:

- 1) Не розглядає звернень фізичних осіб держав-учасниць Конвенції;

21. До повноважень якого з конвенційних органів з прав людини належить проведення розслідувань:

- 1) Комітету з прав людини;
- 2) Комітету з економічних, соціальних і культурних прав;
- 3) Комітету з прав дитини;
- 4) Комітет проти катувань.

22. Який головний орган Ради Європи із захисту прав людини:

- 1) Європейський Суд з прав людини;
- 2) Парламентська Асамблея Ради Європи;

- 3) Комітет міністрів Ради Європи;
- 4) Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 р.

23. Який орган здійснює контроль за виконанням рішень Європейського Суду з прав людини:

- 1) Парламентська Асамблея Ради Європи;
- 2) Венеціанська комісія;
- 3) Комітет міністрів Ради Європи;
- 4) Комісар Ради Європи з прав людини.

24. Якою статтею Конвенції з прав людини та основоположних свобод передбачено відступ від зобов'язань під час надзвичайних ситуацій:

- 1) Стаття 2;
- 2) Стаття 6;
- 3) Стаття 10;
- 4) Стаття 15.

25. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на свободу

та особисту недоторканність належить:

- 1) Кожній людині;
- 2) Виключно громадянам держав, що є учасницями Конвенції;
- 3) Громадянам держав, що є учасницями Конвенції та біженцям;
- 4) Кожній людині, окрім хворих на невиліковні хвороби.

26. В яких статтях Конвенції з прав людини та основоположних свобод викладені основні критерії прийнятності скарг:

- 1) Статтях 34 та 35;
- 2) Статтях 35 та 36;
- 3) Статтях 33 та 34;
- 4) Статтях 1 та 2.

27. На який строк Протокол № 15 про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод змінює строк прийняття Європейським судом справи до розгляду:

- 1) Із шести до чотирьох місяців;
- 2) Із п'яти до чотирьох місяців;

- 3) Із шести до трьох місяців;
- 4) Із шести до п'яти місяців.

28. Якщо заявник вважає, що винесене на його користь рішення Європейського Суду з прав людини не виконується державою-відповідачем або не виконується державою належним чином, йому слід звернутися до:

- 1) Європейського Суду з прав людини;
- 2) Парламентської Асамблеї Ради Європи;
- 3) Комітету Міністрів Ради Європи;
- 4) Венеціанської комісії.

29. Відповідно до Європейської соціальної хартії (переглянута) 1996 р. право на справедливі умови праці належить:

- 1) Виключно громадянам держав, що є учасниками Хартії.
- 2) Усім працівникам.
- 3) Громадянам держав, що є учасниками Хартії, та біженцям.

- 4) Кожній людині, окрім хворих на невиліковні хвороби.

30. Яким міжнародним договором визначаються повноваження Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню:

- 1) Статутом Ради Європи 1949 р.;
- 2) Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 р.;
- 3) Європейською конвенцією про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р.;
- 4) Конвенцією з прав людини та основоположних свобод 1950 р.

31. Право на життя відноситься до прав:

- 1) Цивільних;
- 2) Політичних;
- 3) Соціально-економічних;
- 4) Особистих.

32. У яких випадках застосування смертної кари не є порушенням ст. 2 «Право на життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів 6 і 13 до неї:

- 1) У випадку винесення судом смертного вироку за вчинення злочину, за який передбачено такий вид покарання;
- 2) Смертну кару можна застосовувати у військовий час та за військові злочини;
- 3) Україна самостійно вирішує це питання у національному законодавстві;
- 4) З урахуванням протоколів 6 та 13, застосування смертної кари є порушенням ст. 2 у будь-якому випадку.

33. Що з наведеного не відноситься до випадків виключно необхідного застосування сили, як виключення із загального правила заборони позбавлення життя:

- 1) Захист будь-якої особи від незаконного насильства;
- 2) Здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- 3) Учинення правомірних дій для придушення заворушення або повстання;
- 4) Необхідність припинення порушення права людини на власність.

34. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, захист права на життя гарантується:

- 1) Кожній людині, які перебуває під юрисдикцією держави, що є стороною Конвенції;

- 2) Кожній людині, окрім засуджених до довічного позбавлення волі;
- 3) Кожній людині, окрім хворих на невиліковні хвороби;
- 4) Лише громадянам держави, що є стороною Конвенції.

35. У яких випадках застосування смертної кари не є порушенням ст. 2 «Право на життя» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів 6 і 13 до неї:

- 1) У випадку винесення судом смертного вироку за вчинення злочину, за який передбачено такий вид покарання;
- 2) Смертну кару можна застосовувати у військовий час та за військові злочини;
- 3) Україна самостійно вирішує це питання у національному законодавстві;
- 4) З урахуванням протоколів 6 та 13, застосування смертної кари є

порушенням ст. 2 у будь-якому випадку.

36. Яке з наступних тверджень щодо можливості позбавлення життя людського ембріону відображає базовий підхід Європейського Суду з прав людини у справах щодо проведення абортів:

- 1) Людський ембріон має користуватись захистом на рівні не нижче ніж людина;
- 2) Це питання не належить до предметної юрисдикції Європейського суду з прав людини;
- 3) Право на життя людського ембріона обмежене правами та інтересами матері;
- 4) На людський ембріон не можуть поширюватись стандарти прав людини.

37. Які цілі виключно необхідного застосування сили є підставою не розглядати позбавлення життя як порушення права на життя відповідно до

ст. 2 “Право на життя” Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод”:

- 1) Захист особи від незаконного насильства;
- 2) Здійснення законного арешту;
- 3) Запобігання втечі особи, що перебуває під вартою;
- 4) Усі варіанти є правильними.

38. В рішенні у справі Маккан проти Сполученого Королівства (1995), в якій йшлося про відкриття вогню та вбивство трьох активістів Ірландської Республіканської Армії (ІРА) співробітниками британських спецслужб на Гібралтарі, Суд постановив, що хоча британські солдати і діяли з твердим переконанням у тому, що необхідно було здійснити ці вбивства для того, щоб захистити життя інших осіб, однак організація самої операції і керівництво нею, а також, оцінка інформації урядом Сполученого Королівства та

доведення цієї інформації до солдатів на час здійснення вбивств були неналежними. Порушення якої статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мало місце в даній справі:

- 1) Ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканість»;
- 2) Ст. 2 «Право на життя»;
- 3) Ст. 17 «Заборона зловживання правами»;
- 4) Ст. 11 «Право на свободу зібрань та об'єднань».

39. На яких умовах може бути обмежено право не бути підданому катуванню або нелюдському поводженню:

- 1) На умовах, що встановлені законом;
- 2) На умовах, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві;
- 3) Це право не підлягає жодним обмеженням;
- 4) На умовах, що визначені у Статуті Ради Європи.

40. В яких випадках Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод допускає обмеження права не бути підданому принижуючому гідності поводженню:

- 1) Не допускає;
- 2) Допускає під час ведення війни;
- 3) Допускає в умовах надзвичайного стану;
- 4) Допускає щодо осіб, які порушують закон в місцях позбавлення волі.

41. В яких випадках Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод допускає обмеження права не бути підданому нелюдському поводженню:

- 1) Допускає стосовно осіб, які порушують закон в місцях позбавлення волі;
- 2) Допускає під час ведення війни;
- 3) Допускає в умовах надзвичайного стану;
- 4) Не допускає.

42. Виходячи з практики Європейського Суду з прав людини, за яких умов обмеження права не бути підданам катуванню, може бути визнане виправданим:

- 1) Якщо воно відбувається згідно з вимогами національного законодавства;
- 2) Якщо таке втручання відповідає вимогам національного закону та суспільній потребі;
- 3) Якщо таке втручання відбувається згідно з законом, має мету, яка передбачена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і є необхідним у демократичному суспільстві;
- 4) Жоден з варіантів не є правильним.

43. В якому з наведених випадків є ознаки видів поводження з людиною, що становлять порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основних свобод:

- 1) Проживання особи поблизу аеропорту та страждання від шуму, спричиненого літаками;
- 2) Позбавлення особи можливості необмежено контактувати з оточуючим світом протягом попереднього ув'язнення;
- 3) Спалювання будинку родичів особи, що розшукується за тероризм, представниками влади в присутності власників будинку;
- 4) Відсутність проточної води в приміщенні тимчасового тримання в поліцейському відділі.

44. Що з наведеного є порушенням заборони катувань, що передбачена ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Відмова державного органу;
- 2) Видача (екстрадиція) особи до країни, де існує практика застосування катувань у місцях тримання під вартою;

- 3) Відсутність своєчасного та якісного надання медичної допомоги у випадку отримання пошкоджень чи побоїв у слідчому ізоляторі;
- 4) Всі названі ситуації є порушенням статті 3.

45. Яка з наведених ознак дозволяє відмежувати катування від інших видів поведження, що заборонені статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Наявність фізичних страждань особи;
- 2) Суб'єктивне сприйняття особою поведження з нею як катування;
- 3) Наявність мети такого поведження;
- 4) Умисний характер поведження.

46. За рішенням у справі «Сьорінг проти Сполученого Королівства» – 1989 р. молодий громадянин Німеччини, видачі якого зі Сполученого Королівства вимагали

Сполучені Штати на підставі звинувачення у вбивстві, за яке передбачалась смертна кара, опинився перед перспективою довготривалого перебування «у коридорі смерті». Навіть визнаючи, що смертна кара сама по собі не є незаконною в Сполучених Штатах, Суд ухвалив рішення про те, що перебування автора заяви в «коридорі смерті» порушить його права, за що Сполучене Королівство нестиме відповідальність згідно Конвенції. Порушення якої статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мало місце в даній справі:

- 1) Ст. 3 «Катування або нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання»;
- 2) Ст. 6 «Право на справедливий судовий розгляд»;
- 3) Ст. 15 «Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації»;

- 4) Жоден із перерахованих варіантів.

47. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод затримання особи за відсутності підстав чи обставин, що прямо визначені в Конвенції, буде визнано:

- 1) Порушенням права на життя;
- 2) Нелюдським, чи таким що принижує гідність поведженням або покаранням;
- 3) Порушенням права на справедливий суд;
- 4) Порушенням права на свободу та особисту недоторканність.

48. Чи передбачає ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод обмеження цього права:

- 1) Передбачає виключно в межах оперативної необхідності;

- 2) Передбачає виключно в межах процесуальної необхідності;
- 3) Передбачає виключно в межах переліку випадків, визначених Конвенцією;
- 4) Не передбачає.

49. В якому з варіантів правильно сформульований випадок правомірної позбавлення свободи відповідно до ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань;
- 2) Законне затримання осіб з метою охорони моралі;
- 3) Законне затримання осіб для збору інформаційних даних;
- 4) Усі варіанти відповідей є правильними.

50. Яка з наведених обставин затримання не-

повнолітніх закріплена у ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Затримання неповнолітнього з метою застосування наглядових заходів виховного характеру;
- 2) Затримання неповнолітнього з метою його обшуку;
- 3) Затримання неповнолітнього з метою взяття показань;
- 4) Затримання неповнолітнього з метою доставлення його до місця проживання.

51. Яке з названих прав забезпечує затриманій особі ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для неї мовою про підстави арешту;

- 2) Право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для неї мовою про будь-яке обвинувачення, висунуте проти неї;
 - 3) Право ініціювати провадження, в ході якого суд встановлює законність затримання;
 - 4) Усі відповіді є правильними.
- 1) Перед прокурором чи іншою особою, що виконує його повноваження;
 - 2) Перед суддею чи іншою посадовою особою, якій законом надано право здійснювати судову владу;
 - 3) Перед слідчим;
 - 4) Перед омбудсменом чи його представником;

52. Які з наведених ситуацій позбавлення свободи відносяться до випадків правомірного позбавлення свободи:

- 1) Законне затримання алкоголіків;
- 2) Законне затримання бродяг;
- 3) Законне затримання наркоманів;
- 4) Усі варіанти відповіді є правильними.

53. Виходячи зі змісту процесуальних гарантій ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод перед ким має негайно постати кожен, кого заарештовано або затримано:

54. На кому лежить обов'язок згідно ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод знати місце знаходження особи, яку було затримано правоохоронними органами:

- 1) Це обов'язок адвоката затриманої особи;
- 2) Це обов'язок родичів такої особи;
- 3) Це обов'язок держави, в якій відбулось затримання особи;
- 4) Ст. 5 Конвенції не передбачає такого обов'язку щодо жодної категорії осіб.

55. Що є підставою вважати законним обмеження свободи особи для

запобігання поширенню інфекційних захворювань відповідно до статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Наявність загрози для життя та здоров'я особи;
- 2) Наявність загрози поширення інфекційних захворювань безпеці населення;
- 3) Необхідність термінового примусового надання медичної допомоги інфікованій особі;
- 4) Необхідність запобігти поширенню конфіденційної медичної інформації.

56. Як Європейський суд з прав людини тлумачить термін «негайно» в контексті поінформованості особи про підстави її арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти неї, що передбачено статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Обов'язок повідомляти про причини затримання в момент арешту;

- 2) Обов'язок повідомляти про причини затримання протягом декількох годин;
- 3) Обов'язок повідомляти про причини затримання протягом трьох діб;
- 4) Обов'язок повідомляти про причини затримання протягом доби.

57. При визначенні строку тримання під вартою в очікуванні суду відповідно до статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, період, який слід брати до уваги, починається:

- 1) З моменту пред'явлення обвинувачення;
- 2) З дня затримання звинуваченого;
- 3) З моменту винесення вироку судом;
- 4) З моменту вчинення злочину.

58. В рішенні у справі Харченко проти України 2011 р. в якій йшлося про тримання заявника під вартою, посилаючись го-

ловним чином на тяжкість пред'явленого обвинувачення та ризик ухилення заявника від слідства і суду, повертаючи справу на додаткове слідство, суд також не вказував визначений строк, на який він продовжує тримання заявника під вартою.

Заявника було утримано під вартою в Київському СІЗО № 13. Загальний строк досудового тримання заявника під вартою становив приблизно два роки та чотири місяці. Заявник скаржився до Європейського суду з прав людини за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на умови його тримання під вартою; пп. 1 (С) та 3 ст. 5 – на незаконність та надмірну тривалість тримання його під вартою; п. 1 ст. 6 та ст. 13 – на відсутність ефективних засобів юридичного захисту стосовно його скарг щодо тримання під вартою та надмірну тривалість провадження в

його справі, а також на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо цього. Порухення ст. 3 Конвенції було констатовано у зв'язку з тим, що умови тримання його в Київському СІЗО № 13 становили таке, що припинює гідність:

- 1) Ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- 2) Ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- 3) Ст. 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- 4) Ст. 3 та 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

59. Якою статтею Загальної Декларації прав людини захищається право на повагу до приватного й сімейного життя, житла та кореспонденції:

- 1) 10;

- 2) 15;
- 3) 12;
- 4) 13.

60. Поняття «приватне життя» не включає:

- 1) фізичну і моральну цілісність особистості;
- 2) право встановлювати і розвивати відносини з іншими людьми;
- 3) «Внутрішнє коло», де особа веде своє особисте життя;
- 4) жоден з вказаних варіантів.

61. Той факт, що шлюб між особами ще не укладено, не може бути підставою для виключення їх відносин зі сфери приватного життя:

- 1) Так;
- 2) Ні;
- 3) За домовленістю сторін;
- 4) Лише у тому разі, якщо у них є спільні діти.

62. Європейський суд з прав людини надав вичерпне визначення поняття «особисте життя»:

- 1) Так;
- 2) Ні;
- 3) Суд не розглядав це питання;
- 4) Суд надав суперечливі визначення цього поняття.

63. Сімейне життя за ст. 8 Європейської конвенції з прав людини визначається:

- 1) за загальним правилом;
- 2) враховуючи обставини конкретного випадку;
- 3) лише за кровною спорідненістю;
- 4) лише за спільним місцем проживанням.

64. Чи підпадають відносини між матір'ю та дитиною під ст. 8 Європейської конвенції з прав людини?

- 1) Так, незалежно від її сімейного положення;
- 2) Так, тільки якщо мати перебуває у зареєстрованому шлюбі з батьком дитини;
- 3) Так, тільки якщо мати перебуває у зареєстрованому шлюбі;
- 4) Ні.

65. Виключними обставинами для того, щоб заперечувати наявність сімейних зв'язків є:

- 1) затримка визнання батьком своєї дитини;
- 2) недостатня фінансова допомога;
- 3) залишення дитини на піклування родичам при еміграції;
- 4) Не має таких обставин.

66. Згідно практики ЄСПЛ закінчення сімейного життя є:

- 1) розлучення;
- 2) роздільне проживання;
- 3) передання дитини на піклування;
- 4) жодна з перелічених обставин.

67. «Житлом» згідно практики ЄСПЛ не може бути:

- 1) місце, де особа проживає;
- 2) місце, де особа збирається проживати;
- 3) літні будиночки;
- 4) приміщення для бізнесу, офіс.

68. Поняття «кореспонденція» не стосується:

- 1) Поштових відправлень;
- 2) Телефонних переговорів;
- 3) Телекських і електронних повідомлень;
- 4) Жоден з варіантів.

69. Якою статтею ЄКПЛ захищається свобода думки, совісті та релігії?

- 1) 8
- 2) 9
- 3) 10
- 4) 15

70. Щодо понять «свобода думки, совісті та релігії» Європейський суд з прав людини:

- 1) розробив «точний і кінцевий» зміст цих понять;
- 2) виокремив поняття кожної з цих свобод;
- 3) не розробив «точний і кінцевий» зміст цих понять;
- 4) розробив критерії їх обмеження.

71. В одному зі своїх рішень Європейський суд з прав людини відмітив, що:

- 1) атеїзм не входить у зміст свободи, що захищається ст. 9 Європейської конвенції з прав людини;
- 2) атеїзм входить у зміст свободи, що захищається ст. 9 Європейської конвенції з прав людини;
- 3) атеїзм входить у зміст свободи, що захищається ст. 10 Європейської конвенції з прав людини;
- 4) атеїзм не входить у зміст свободи, що захищається ст. 10 Європейської конвенції з прав людини.

72. Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що релігійна свобода має перевагу перед свободою вираження, свободою преси:

- 1) Так;
- 2) Ні;

- 3) Суд не розглядав це питання;
- 4) Суд не надав чіткої відповіді на це питання.

73. Право сповідувати релігію передбачає певні дії особи. Перелік видів таких дій, що міститься в ст. 9 Європейської Конвенції з прав людини:

- 1) встановлений Європейським судом з прав людини;
- 2) встановлений Міжнародним судом;
- 3) є вичерпним;
- 4) не є вичерпним.

74. Держава, в якій не існує якої-небудь офіційної (державної) релігії і жодне з віросповідань не визнається обов'язковим, вважається:

- 1) сучасною;
- 2) релігійною;
- 3) світською;
- 4) тоталітарною.

75. Зі скількох свобод складається ч. 1 ст. 9 Європейської Конвенції з прав людини:

- 1) 3-х;

- 2) 2-х;
- 3) 4-х;
- 4) 1-ї.

76. Свобода вираження поглядів не включає:

- 1) свободу дотримуватися своєї думки;
- 2) свободу отримувати інформацію і ідеї;
- 3) свободу розповсюджувати інформацію і ідеї;
- 4) свободу змінювати свою релігію.

77. Свобода дотримуватися своєї думки має:

- 1) обмежений характер;
- 2) необмежений характер;
- 3) умовний характер;
- 4) відносний характер.

78. Свобода вираження поглядів не включає:

- 1) свободу дотримуватися своєї думки;
- 2) свободу отримувати інформацію і ідеї;
- 3) свободу розповсюджувати інформацію і ідеї;
- 4) свободу змінювати свою релігію.

79. Свобода дотримуватися своєї думки має:

- 1) обмежений характер;
- 2) необмежений характер;
- 3) умовний характер;
- 4) відносний характер.

80. Право отримувати та розповсюджувати інформацію перешкоджає державам вводити ліцензування в сфері радіо, телебачення та кінематографії:

- 1) Так, у всіх цих сферах;
- 2) Ні, у всіх цих сферах;
- 3) Ні, крім сфери радіо;
- 4) Ні, крім сфери кінематографії.

81. Повна заборона щодо надання інформації вагітним жінкам відносно можливостей проведення абортів за кордоном без урахування їх віку і стану здоров'я або причин звернення за допомогою по припиненню вагітності є порушенням ст. 10 Європейської Конвенції про захист прав людини:

- 1) Ні;
- 2) Так;

- 3) Лише за певних умов;
- 4) Лише в певних країнах.

82. В ст. 10 Європейської Конвенції з прав людини прямо не згадується:

- 1) свобода отримання інформації;
- 2) свобода розповсюдження інформації;
- 3) свобода друку;
- 4) свобода вираження своєї думки;

83. Свобода отримувати інформацію включає:

- 1) право збирання інформації з будь-яких джерел;
- 2) право збирання і пошуку інформації з будь-яких джерел;
- 3) право збирання і пошуку інформації з будь-яких законних джерел;
- 4) неможливість доступу до міжнародних телевізійних передач.

84. Життя політичного діяча, згідно зі справою Лінгенс проти Австрії:

- 1) може висвітлюватися більш широко, ніж

життя звичайного громадянина;

- 2) не може висвітлюватися більш широко, ніж життя звичайного громадянина;
- 3) є недоторканим;
- 4) не може висвітлюватися взагалі.

85. Факт приналежності особи до певної професійної категорії може бути підставою для обмеження повноважень офіційної влади на втручання у діяльність представників цих професій. До таких категорій не відносяться:

- 1) журналісти;
- 2) політичні діячі;
- 3) викладачі;
- 4) видавці.

86. Виходячи з практики Європейського Суду з прав людини, за яких умов обмеження чи інші втручання у право на свободу зібрань, може бути визнане виправданим:

- 1) якщо воно відбувається згідно з вимогами на-

- ціонального законодавства;
- 2) якщо таке втручання відповідає вимогам національного закону та суспільній потребі;
 - 3) якщо таке втручання відбувається згідно з законом, має мету, яка передбачена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і є необхідним у демократичному суспільстві;
 - 4) якщо таке втручання відбувається згідно з законом, має мету, яка передбачена Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і не має альтернативних способів досягнення такої мети.

87. Чи включає право на свободу об'єднання (ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) право набути державної реєстрації в якості юридичної особи:

- 1) ні, це право не є складовою права на свободу об'єднання;
- 2) це питання що стосується виключно національного права (діє принцип розсуду держави);
- 3) право на реєстрацію юридичної особи є складовою права на об'єднання;
- 4) право утворення юридичної особи не належить до прав людини.

87. Виходячи з позиції ЄСПЛ право на свободу зібрань та об'єднань (ст. 11 ЄКПЛ) має розглядатись крізь призму:

- 1) Права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ);
- 2) Права на Свобода вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ);
- 3) Заборони дискримінації (ст. 14 ЄКПЛ);
- 4) Обмеження політичної діяльності іноземців (ст. 16 ЄКПЛ).

88. Чи передбачено у ЄКПЛ обмеження права на свободу об'єднань:

- 1) Категорично заборонено;
- 2) Дозволено виходячи з обмежень встановлених іншими правами, закріпленими Конвенцією;
- 3) Дозволено виходячи з обмежень, що випливають зі ст. ст. 9, 10 Конвенції;
- 4) Дозволено без обмежень.

89. Що з наведеного є ознакою “вільних виборів” відповідно до ст. 3 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Державне фінансування політичних партій;
- 2) Обмеження виборчих фондів кандидатів;
- 3) Таємність голосування;
- 4) Усі відповіді є вірними.

90. Яке з перелічених прав захищається Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Право на працю;
- 2) Право на відпочинок;

- 3) Право на самовизначення;
- 4) Право на вільні вибори.

91. Що з наведеного є ознакою “вільних виборів” відповідно до ст. 3 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Розумна періодичність проведення виборів;
- 2) Обмеження виборчих фондів кандидатів;
- 3) Заборона участі нерезидентів у місцевих виборах;
- 4) Усі названі характеристики.

92. Право на вільні вибори, що закріплено у ст. 3 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, поширюється на:

- 1) будь-які вибори, що проводяться на підставі спеціального закону;
- 2) вибори до законодавчого органу;
- 3) вибори Президента країни;
- 4) вибори суддів.

93. Виходячи зі змісту прав, які підлягають захисту на основі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, яке з наведених прав може підлягати втручанню з боку держави “для забезпечення контролю за користуванням майном:

- 1) право на повагу до приватного і сімейного життя;
- 2) право на свободу вираження поглядів;
- 3) право на справедливий суд;
- 4) право на захист власності.

94. Чи має право держава відступати від своїх зобов'язань за ст. 1 Протоколу 1 “Захист права власності” Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод під час війни або іншої суспільної небезпеки:

- 1) У жодному випадку не може відступати;

- 2) Може лише на умовах і у випадках, що прямо визначені Конвенцією;
- 3) Може, якщо це передбачено національним законом;
- 4) Може за відсутності заперечень інших держав-учасниць Конвенції.

95. Чи поширюється дія ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на житлову нерухомість особи, яка знаходиться у її власності, але не використовується для проживання:

- 1) поширюється без обмежень;
- 2) не поширюється;
- 3) поширюється за умови, що особа може довести відсутність у неї іншого житла;
- 4) поширюється за умови, що особа проживає там більше 60 діб на рік.

96. Захист права власності згідно положень

ЄКПЛ та 1 Протоколу розповсюджується на:

- 1) Фізичну особу;
- 2) Юридичну особу;
- 3) Фізичну та юридичну особу;
- 4) Фізичну, юридичну особу та державу.

97. Яким чином особа має право володіти своїм майном у формулюванні ст. 3 “Захист права власності” Протоколу 1 Конвенції:

- 1) Вільно;
- 2) Мирно;
- 3) Відкрито;
- 4) Уважно.

98. Чи може бути особа обмежена у праві власності виходячи з положень ст. 3 Протоколу 1 Конвенції:

- 1) Не може за будь-яких підстав;
- 2) Може, за згодою власника майна, відносно якого виникає обмеження;
- 3) Може, лише в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальни-

ми принципами міжнародного права;

- 4) Може за будь-якими підставами.

99. Відповідно до положень ст. 3 Протоколу 1 Конвенції, держава, в контексті регулювання питань власності, має право вводити закони для забезпечення:

- 1) Інтересів держави та суспільства;
- 2) Збереження соціальної справедливості та рівноваги;
- 3) Для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів;
- 4) Миру та безпеки.

100. Складність розгляду справи «Лоїзиду проти Туреччини», поміж іншого, полягала у:

- 1) Релігійній специфіці держави-відповідача;
- 2) Перебігу значного проміжку часу між діяння-

- ми та судовим розглядом;
- 3) Захопленні частини Кіпру Туреччиною та створенням Турецької Республіки Північного Кіпру;
 - 4) Відсутності правового захисту прав, що заявниця вважала порушеними.

101. У рішенні ЄСПЛ від 18 грудня 1996 р. у справі «Лоїзиду проти Туреччини», Суд встановив:

- 1) Порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності та відсутність порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції;
- 2) Відсутність порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності та порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції;

- 3) Порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності та порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції;
- 4) Відсутність порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в частині відмови заявниці в доступі до її власності та відсутність порушення права заявниці на повагу до її житла згідно зі ст. 8 Конвенції.

102. При розгляді справи 18 грудня 1996 р. у справі «Лоїзиду проти Туреччини» ЄСПЛ, вирішуючи спір, врахував:

- 1) Законодавство Турецької Республіки Північного Кіпру;
- 2) Законодавство Республіки Кіпр;
- 3) Лише норми міжнародного законодавства;
- 4) Лише норми ЄКПЛ.

103. При розгляді справи 18 грудня 1996 р. у

справі «Лоїзиду проти Туреччини» ЄСПЛ, вирішуючи спір, врахував:

- 1) Законодавство Турецької Республіки Північного Кіпру;
- 2) Законодавство Республіки Кіпр;
- 3) Лише норми міжнародного законодавства;
- 4) Лише норми ЄКПЛ.

104. За якої умови принцип рівності є порушенням:

- 1) При вичерпанні індикативного переліку;
- 2) Якщо відсутнє «розумне та об'єктивне» виправдання розрізнення;
- 3) При створенні рівних можливостей для усіх;
- 4) Якщо обсяг прав не залежить від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань.

105. Яким міжнародним договором встановлена на універсальному рівні загальна заборона дискримінації:

- 1) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
- 2) Конвенція з прав людини;
- 3) Загальна декларація прав людини;
- 4) Африканська хартія прав людини і народів.

106. Відповідно до змісту ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод до якого моменту вважається невинуватою особа, яку звинувачено у скоєнні кримінального правопорушення:

- 1) Доки вона не отримає висновку адвоката;
- 2) Доки цього не встановить Європейський суд з прав людини;
- 3) До моменту підписання обвинувального акту;
- 4) Доки її вину не буде доведено у законному порядку.

107. Який орган Ради Європи уповноважений розглядати скарги фізичних осіб на порушення

державами їх зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Комітет Міністрів Ради Європи;
- 2) Парламентська Асамблея Ради Європи;
- 3) Європейський суд з прав людини;
- 4) Суд справедливості.

108. Яка з перелічених функцій суперечить визначенню органу як «суду» у контексті § 1 ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Адміністративна;
- 2) Регулятивна;
- 3) Консультативна;
- 4) Жодна з функцій не суперечить визначенню органу як «суду» за ст. 6 Конвенції.

109. Чи є збирання доказів судом за власною ініціативою порушенням права на справедливий судовий розгляд:

- 1) Це в будь-якому випадку є порушенням ст. 6;

- 2) Це не є порушенням ст. 6, якщо відповідне положення передбачене стосовно певних категорій справ;
- 3) Це не є порушенням ст. 6, якщо суд має «загальну юрисдикцію»;
- 4) Це не є порушенням ст. 6 Конвенції.

110. Який із перерахованих нижче критеріїв є одним з тих, якими Європейський суд з прав людини керується при визначенні рівня незалежності судового органу відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Процедура призначення на посаду судді;
- 2) Кількість обвинувальних вироків;
- 3) Відсутність юридичної відповідальності судді за винесення завідомо неправомірного рішення;
- 4) Усі відповіді є правильними.

111. В яких випадках держава може застосовувати обмеження ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені:

- 1) У жодному випадку;
- 2) За наявності гострої потреби;
- 3) Якщо це передбачено національним законом;
- 4) За відсутності заперечень інших держав-учасниць Конвенції.

112. Який державний орган (посадова особа) представляє Україну як сторону при розгляді справ Європейським Судом з прав людини:

- 1) Генеральний прокурор України;
- 2) Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини;
- 3) Уповноважений Верховної Ради з прав людини;
- 4) Усі відповіді є правильними.

113. Які з названих процесуальних гарантій має кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення відповідно до змісту ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

- 1) Вимагати виклику свідків захисту;
- 2) Допитувати свідків обвинувачення;
- 3) Вимагати допиту свідків обвинувачення;
- 4) Усі варіанти є правильними.

114. Виходячи зі змісту ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що з наведеного може бути підставою надання безоплатної правової допомоги особі, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, може бути:

- 1) Брак достатніх коштів для залучення захисника;
- 2) Складність справи;

- 3) Перебування особи під вартою;
- 4) Усі названі обставини.

115. Виходячи зі змісту ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод яка з наведених обставин може бути підставою надання безоплатної допомоги перекладача особі, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення:

- 1) Особа відмовляється розмовляти;
- 2) Національний суд не має повноважень щодо призначення допомоги перекладача;
- 3) Особа не розуміє мови, яка використовується у суді або не розмовляє нею;
- 4) Безоплатна допомога перекладача ст. 6 Конвенції не передбачена.

116. Виходячи зі змісту процесуальних гарантій ст. 6 Конвенції про захист прав людини і ос-

новоположних свобод, які види безоплатної допомоги можуть надаватись особі, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення:

- 1) Безоплатна допомога перекладача;
- 2) Безоплатна допомога нотаріуса;
- 3) Безоплатна психологічна допомога;
- 4) Усі названі види безоплатної допомоги.

117. Виправдане втручання держави, передбачене ст. 9(2) Європейської конвенції з прав людини щодо обмеження права сповідувати релігію має бути:

- 1) 2-х;
- 2) 3-х;
- 3) 5-ти;
- 4) 1-с.

118. Обмеження, передбачені ч. 2 ст. 10 Європейської Конвенції, не можуть застосовуватись, якщо вони спрямовані на захист:

- 1) Національної безпеки;

- 2) Територіальної цілісності;
- 3) Здоров'я та моралі;
- 4) Рослинного світу.

119. Обмеження прав людини можуть застосовуватись, якщо вони передбачені законом. Під «законом» розуміється:

- 1) Писаний та опублікований закон, прийнятий парламентом;
- 2) Писаний та опублікований нормативно-правовий акт, прийнятий будь-яким органом державної влади;
- 3) Міжнародний договір;
- 4) Угода між сторонами.

120. Обмеження прав людини можуть застосовуватись, якщо вони: 1) передбачені законом, 2) спрямовані на захист певних інтересів або цінностей та 3):

- 1) Відповідають критеріям розумності;
- 2) Узгоджені з Європейським судом з прав людини;
- 3) Необхідні в демократичному суспільстві;

- 4) Узгоджені з Верховним комісаром з прав людини.

121. Обмеження прав людини може бути виправданим, якщо воно «передбачено законом» і «необхідно в демократичному суспільстві». Де містяться вичерпні пояснення з приводу того, що таке демократичне суспільство:

- 1) У рішеннях ЄСПЛ;
- 2) У Статуті ООН;
- 3) У рішеннях Міжнародного Суду;
- 4) В жодному документі.

122. Дитиною визнається кожна людина віком до:

- 1) 16 років;
- 2) 21 року;
- 3) 14 років;
- 4) 18 років

123. Конвенція ООН з прав дитини прийнята у:

- 1) 1989 р.;
- 2) 1946 р.;
- 3) 1959 р.;
- 4) 1990 р.;

124. Європейський суд з прав людини вказав, що у справах, де доведено існування сімейних зв'язків прийомних батьків із дитиною, держава повинна сприяти:

- 1) поверненню дитини до її біологічних батьків;
- 2) подальшому розвитку сімейних зв'язків із прийомною родиною;
- 3) поверненню дитини на батьківщину;
- 4) підтримці зв'язків біологічних батьків із прийомними

125. Права мігрантів поділяються на:

- 1) Основні – які гарантуються Конституцією та якими мігранти користуються на недискримінаційній основі на рівні з громадянами країни;
- 2) Відносні – які можуть бути обмежені або вимагають певної процедури отримання;
- 3) Специфічні – які надаються для інтеграції і адаптації мігрантів і

впливають з міжнародних стандартів захисту прав мігранта;

- 4) Всі перераховані відповіді є правильними. недискримінаційній основі на рівні з громадянами країни;

126. Суверенна політична та територіальна організація влади певної частини населення з притаманним їм спеціальним апаратом управління і примусу, яка спроможна за допомогою права встановлювати загальнообов'язкові для населення правила, керувати та управляти загальносуспільними справами називається:

- 1) механізм держави;
- 2) форма правління;
- 3) держава;
- 4) політичний режим.

127. Відповідно до українського законодавства молодіжна організація об'єднує членів віком:

- 1) 14—18 років;
- 2) 18—28 років;

- 3) 14—35 років;
- 4) 12—18 років.

128. Зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, яке має на меті сприяння формуванню й вираженню політичної волі громадян і яке бере участь у виборах та інших політичних заходах:

- 1) політична партія;
- 2) державна влада;
- 3) об'єднання громадян.

129. Об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших інтересів характеризує:

- 1) місцеву громаду;
- 2) громадську організацію;
- 3) громадський рух;
- 4) політичну партію.

130. Добровільне громадське формування, ство-

рене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод, називається:

- 1) місцевим самоврядуванням;
- 2) громадською організацією;
- 3) об'єднанням громадян.

131. Об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво у їхньому складі, називається:

- 1) політичною партією;
- 2) виборчим блоком;
- 3) місцевим самоврядуванням.

132. Об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів називається:

- 1) виборчим блоком;
- 2) місцевим самоврядуванням;
- 3) громадською організацією.

134. Термін повноважень Верховної Ради України становить:

- 1) 1 рік;
- 2) 3 роки;
- 3) 4 роки;
- 4) 5 років.

135. Вкажіть вік, з якого громадянин України може бути народним депутатом України:

- 1) 16 років;
- 2) 18 років;
- 3) 21 рік;
- 4) 35 років.

136. Термін повноважень Президента України становить:

- 1) 1 рік;
- 2) 3 роки;
- 3) 4 роки;
- 4) 5 років.

137. Особлива процедура усунення Президента України з поста називається:

- 1) інавгурація;
- 2) імпічмент;
- 3) імплементація.

138. Вкажіть, яка кількість народних депутатів становить конституційний склад Верховної Ради України:

- 1) 225;
- 2) 300;
- 3) 400;
- 4) 450.

139. Особа, яка претендує на посаду Президента України, повинна досягнути:

- 1) 18 років;
- 2) 21 рік;
- 3) 35 років;
- 4) 45 років.

140. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини призначається на:

- 1) 1 рік;
- 2) 3 роки;
- 3) 4 роки;
- 4) 5 років.

141. Універсальні права людини й основні свободи – це...

- 1) права, які визнаються за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають;
- 2) тільки ті права, що передбачені Загальною декларацією прав людини;
- 3) права, які визнаються за людьми, що перебувають на території держав, які є сторонами міжнародно-правових актів з захисту прав людини;
- 4) всі права людини є універсальними за своєю суттю;
- 5) немає жодної правильної відповіді;

142. Для громадянського суспільства характерна наявність:

- 1) єдиного центру управління державним апаратом;
- 2) самодіяльність громадських організацій;
- 3) авторитарного політичного режиму;
- 4) абсолютної монархічної форми правління.

143. Які функції виконує громадянське суспільство?

- 1) дезорганізація громадянського механізму для виконання суспільних справ;
- 2) допомога владним структурам;
- 3) збільшення відчуженості індивідів;
- 4) зміцнення демократичного ладу.

144. Які із перерахованих чинників не характеризують громадянське суспільство:

- 1) самокерованість та спонтанність організацій і груп;
- 2) різноманітність потреб та бажань;
- 3) єдина ідеологія;
- 4) приватна власність.

145. Громадянське суспільство є:

Оберіть правильні відповіді.

- 1) системою примусу;
- 2) способом регулювання усієї системи суспільних відносин;

- 3) джерелом соціального контролю державних органів влади;
- 4) сферою прийняття політичних рішень.

146. Що є елементом громадянського суспільства?:

Оберіть правильні відповіді.

- 1) соціальні об'єднання;
- 2) усі зареєстровані підприємства;
- 3) державні і громадські організації;
- 4) партія влади.

147. Становлення громадянського суспільства нерозривно пов'язане:

- 1) монополією на засоби масової інформації;
- 2) із заборонаю конкуренції;
- 3) зі становленням правової держави;
- 4) розвитком освіти.

148. Що відносять до атрибутів громадянського суспільства?

- 1) відсутність публічного простору, засобів і центрів комунікації;

- 2) захищеність прав конституцією та законами;
- 3) залежність від держави;
- 4) не зорієнтованість на громадські інтереси та публічну діяльність.

149. Яка подія в історії незалежної України найбільше вплинула на формування інститутів громадянського суспільства?

- 1) Помаранчева революція;
- 2) прийняття Конституції України;
- 3) запровадження пропорційної виборчої системи;
- 4) приватизація державного сектору економіки.

150. Чим регулюється взаємозв'язок між учасниками громадянського суспільства?

- 1) кримінальним правом;
- 2) цивільним правом;
- 3) адміністративним правом;
- 4) немає правильної відповіді.

151. Найвищим судовим органом у системі судоустрою є:

- 1) Верховний Суд;
- 2) Конституційний Суд України;
- 3) Вищий Господарський Суд України;
- 4) Вищий Адміністративний Суд України;
- 5) Міжнародний Суд з прав людини.

152. Рішення Конституційного Суду України:

- 1) є остаточним і не може бути оскарженим;
- 2) може бути оскарженим до Верховного Суду ;
- 3) може бути оскарженим до Міжнародного Суду.

153. Конституційний Суд України складається з:

- 1) 6 суддів;
- 2) 9 суддів;
- 3) 12 суддів;
- 4) 18 суддів;
- 5) 21 судді.

154. Суддя Конституційного Суду України призначається на:

- 1) 3 роки;
- 2) 5 років;
- 3) 6 років;
- 4) 9 років;
- 5) 10 років.

155. Продовжте твердження: голова Конституційного Суду України:

- 1) призначається Президентом України;
- 2) призначається Верховною Радою України;
- 3) обирається з'їздом суддів України;
- 4) обирається зі складу суддів Конституційного Суду України.

156. Строк повноважень голови Конституційного Суду України становить:

- 1) 1 рік;
- 2) 3 роки;
- 3) 5 років;
- 4) 6 років;
- 5) 9 років.

157. Строк повноважень Генерального прокурора України становить:

- 1) 1 рік;

- 2) 3 роки;
- 3) 6 років;
- 4) 7 років;
- 5) 10 років.

158. Розгалужена система з декількох десятків універсальних міжнародних органів із прав людини з різним обсягом компетенції, основною метою діяльності яких є захист прав людини – це...

- 1) міжнародна система захисту прав людини;
- 2) система органів ООН;
- 3) система контрольно-наглядових органів;
- 4) внутрішньодержавні гарантії прав людини;
- 5) основний принцип міжнародного права.

159. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- 2) Конвенція проти праці жінок у нічну зміну;

- 3) Конвенція про права корінних народів;
- 4) Конвенція проти катувань;
- 5) всі відповіді правильні.

160. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- 2) Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій»;
- 3) Конвенція щодо дискримінації в галузі праці і занять;
- 4) Заключний Акт Народи з безпеки співробітництва в Європі;
- 5) всі відповіді правильні.

161. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) 2-й Факультативний протокол до Міжнародного пакту про грома-

- дьянські та політичні права про відміну смертної кари;
- 2) Підсумковий документ Віденської зустрічі держав – учасниць НБСЕ;
 - 3) Паризька хартія для нової Європи;
 - 4) Закон України «Про об'єднання громадян»;
 - 5) всі відповіді правильні;

162. Який акт є правовою основою діяльності Європейського суду з прав людини?

- 1) Конвенція про захист прав людини та основних свобод;
- 2) Загальна декларація прав людини;
- 3) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права;
- 4) Конвенція про права дитини;
- 5) всі відповіді правильні.

163. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
- 2) Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього;
- 3) Конвенція про право на організацію і ведення колективних договорів;
- 4) Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти;
- 5) всі відповіді правильні;

164. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Загальна декларація прав людини;
- 2) Європейська конвенція з захисту прав людини та основних свобод;
- 3) Конвенція про права дитини;
- 4) Конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації;
- 5) всі відповіді правильні

165. Рівність усіх громадян перед законом, верховенство права та визнання прав людини вищою соціальною цінністю є ознаками:

- 1) правової держави
- 2) громадянського суспільства
- 3) соціальної держави
- 4) соціалістичного суспільства

166. Кількісний склад Верховного Суду України становить:

- 1) 9 суддів;
- 2) 18 суддів;
- 3) 20 суддів;
- 4) 25 суддів;
- 5) 48 суддів;
- 6) 84 суддів.
- 7) не більше 200 суддів

167. Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) касаційні суди;
- 4) вищі спеціалізовані суди;
- 5) арбітражні суди;
- 6) обласні суди;
- 7) Верховний Суд .

168. Які з перерахованих положень включено ЄСПЛ до змісту статті 8 Європейської конвенції з прав людини?

- 1) Підтримка державою приватного та сімейного життя кожної особи, можливість реалізації права на житло та кореспонденцію.
- 2) Обов'язок держави створювати сприятливі умови для приватного та сімейного життя, умови для проживання.
- 3) Захист від свавільного втручання в приватне та сімейне життя, житло та кореспонденцію.
- 4) Недопущення за будь-яких обставин втручання в приватне, сімейне життя, житло та таємницю кореспонденції.

169. У чому полягає суть свободи розсуду держави згідно з принципами тлумачення ЄСПЛ?

- 1) Національні органи, у першу чергу, повинні враховувати специфіку ратифікованих міжнародних та європейських конвенцій.

- 2) **Обов'язок застосовувати, тлумачити та конкретизувати норми ЄКПЛ покладаються, у першу чергу, на національні органи.**
- 3) **Враховувати, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточне рішення ЄСПЛ в будь-якій справі, де вони є сторонами.**
- 4) **Враховувати рекомендації Пленуму Верховного Суду щодо вільної оцінки, у першу чергу, допустимості обмеження прав і свобод.**

170. Проаналізуйте ситуацію. Як мав ЄСПЛ кваліфікувати поведження із заявником, враховуючи заборону катування, нелюдського та такого, що принижує гідність, поведження та покарання (стаття 3 ЄКПЛ)? Заявник, у знак протесту проти утримання його у в'язниці, оголосив голодування. Адміністрація в'язниці, не отримавши попереднього медичного висновку, ви-

рішила примусово годувати заявника. для цього його приковували кайданками до крісла, використовували роторозширювач та гумову трубку. У випадку опору заявника до нього застосовували силу.

- 1) Як катування.
- 2) Як нелюдське поведження.
- 3) Як нелюдське покарання.
- 4) Як таке, що принижує гідність, поведження чи покарання.

171. На які організації поширюються гарантії, передбачені статтею 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод?

- 1) Ті, які є послідовниками світоглядних концепцій (пацифізм, феганство).
- 2) Ті, які повністю спрямовані на отримання прибутку.
- 3) Ті, які є франк-масонськими організаціями.
- 4) Ті, які пропагують удавану релігійну віру.

172. На порушення якого гарантованого ЄКПЛ права скаржився заявник у справі Лінгенс проти Австрії?

- 1) На свободу та особисту недоторканність (ст. 5 ЄКПЛ).
- 2) На свободу думки, совісті та релігії (ст. 9 ЄКПЛ).
- 3) На свободу вираження поглядів (ст. 10 ЄКПЛ).
- 4) На свободу мирних зібрань і свободу об'єднання (ст. 11 ЄКПЛ).

173. У чому полягають позитивні зобов'язання Держави за статтею 2 ЄКПЛ у випадку смерті особи, яка була спричинена не представником держави?

- 1) Своєчасно вжити всіх заходів для встановлення обставин смерті.
- 2) Обов'язково встановити винну особу та притягнути її до кримінальної відповідальності.
- 3) Обов'язково встановити винну особу та забезпечити надання потерпілим компенсації.

- 4) У разі не встановлення винної особи забезпечити надання компенсації потерпілим за рахунок держави.

174. Котре з перелічених прав ст. 8 ЄКПЛ НЕ захищає?

- 1) На шлюб.
- 2) На сімейне життя.
- 3) На житло.
- 4) На безпечне довкілля.

175. За яких умов Велика Палата ЄСПЛ розглядає справи?

- 1) Якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування ЄКПЛ або важливе питання загального значення.
- 2) Якщо справа стосується повторюваних державою порушень.
- 3) Якщо у справі виникла необхідність постановити пілотне рішення проти держави.
- 4) Якщо рішення у справі може створити суперечності між ЄКПЛ та іншим міжнародним актом.

176. Який орган був створений на підставі Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання

- 1) Комітет проти катувань.
- 2) Підкомітет з недопущення катувань.
- 3) Комісія з недопущення катувань.
- 4) Управління недопущення катувань.

177. Яким актом було остаточно скасовано смертну кару в межах Ради Європи?

- 1) Протоколом № 13 до ЄКПЛ.
- 2) Протоколом № 6 до ЄКПЛ.
- 3) Протоколом № 4 до ЄКПЛ.
- 4) Першим протоколом до ЄКПЛ.

178. У чому полягає позитивне зобов'язання Держави щодо забезпе-

чення права на свободу зібрань, гарантованого ст. 11 ЄКПЛ?

- 1) У прийнятті національного законодавства, яке б детально регулювало порядок здійснення права на свободу зібрань.
- 2) У забезпеченні ефективних механізмів попереднього виявлення зібрань немирного характеру.
- 3) У створенні обов'язку для органів державної влади та місцевого самоврядування забезпечувати зручні та комфортні умови для учасників зібрань незалежно від їх кількості.
- 4) У забезпеченні фізичної безпеки учасників зібрань та їх захисті від нападів опонентів.

179. Право мати яку свободу НЕ захищається ст. 9 ЄКПЛ?

- 1) Слова.
- 2) Думки.
- 3) Релігії.
- 4) Совісті.

180. Хто є головною посадовою особою ООН у сфері прав людини?

- 1) Генеральний Секретар ООН.
- 2) Верховний комісар ООН з прав людини.
- 3) Голова Ради ООН з прав людини.
- 4) Омбудсмен ООН.

181. На підставі якого акта Комітетові із ліквідації дискримінації щодо жінок було надано повноваження приймати і розглядати повідомлення щодо порушення державами прав, закріплених Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року?

- 1) Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок.
- 2) Декларації про викорінення насильства щодо жінок.
- 3) Факультативного протоколу до Конвенції 1979 року.
- 4) Декларації про захист жінок в період збройних конфліктів.

182. Як повинна вчинити держава, щоб не порушити право на свободу зібрань, гарантоване ст. 11 ЄКПЛ, у випадку, коли в центрі столиці планується проведення демонстрації на підтримку ідеї, яка більшістю суспільства сприймається вкрай негативно?

- 1) Заборонити проведення такої демонстрації.
- 2) Дозволити проведення демонстрації, але оточити її учасників поліцейським кордоном для гарантування їхньої безпеки.
- 3) Наказати організаторам демонстрації змінити місце її проведення на користь одного з районів на околиці міста.
- 4) Вжити заходів, пропорційних до ситуації з огляду на рівень загрози громадському порядку та ймовірність актів насильства.

183. У чому полягала суть порушення статті 2 ЄКПЛ у справі «Маккани та інші проти Сполученого Королівства»?

- 1) Вбивство терористів виявилось заздалегідь запланованим спецпідрозділом заходом.
- 2) Вбивство терористів виявилось наслідком некомпетентності працівників спецпідрозділу, які здійснювали постріли.
- 3) Дії працівників спецпідрозділу, які здійснювали постріли, як такі були непропорційним застосуванням сили з урахуванням наданої їм інформації.
- 4) Допущені недоліки у контролі та організації операції, які призвели до непропорційного застосування детальної сили.

184. Яке із закріплених в Конституції України прав людини НЕ належить до переліку прав та свобод, що захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року?

- 1) Право на вільні вибори.
- 2) Право на працю.

- 3) Право на справедливий суд.
- 4) Право на шлюб.

185. Який порядок внесення змін до Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану?

- 1) Зміни вносяться Верховною Радою України за згодою з Президентом України.
- 2) Конституція України може бути змінена тільки в умовах надзвичайного стану.
- 3) Зміни вносяться лише за рішенням Конституційного Суду України за поданням Президента України.
- 4) Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

186. Яких повноважень НЕ мають Представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини?

- 1) Відвідувати колегіальні засідання органів прокуратури.

- 2) Відвідувати в нічний час місця несвободи, опитувати осіб, які там знаходяться.
- 3) Складати протоколи про адміністративні правопорушення.
- 4) Вимагати від особи посадових органів державної влади сприяння проведенню перевірок діяльності підпорядкованих їм підприємств.

187. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Загальна декларація прав людини;
- 2) Європейська конвенція з захисту прав людини та основних свобод;
- 3) Конвенція про права дитини;
- 4) Конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації;
- 5) всі відповіді правильні.

188. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію

прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права;
- 2) Конвенція проти праці жінок у нічну зміну;
- 3) Конвенція про права корінних народів;
- 4) Конвенція проти катувань;
- 5) всі відповіді правильні;

189. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
- 2) Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього;
- 3) Конвенція про право на організацію і ведення колективних договорів;
- 4) Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти;
- 5) всі відповіді правильні;

190. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- 2) Закон України «Про свободу совісті та релігійних організацій»;
- 3) Конвенція щодо дискримінації в галузі праці і занять;
- 4) Заключний Акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі;
- 5) всі відповіді правильні.

191. Який міжнародно-правовий акт входить в Міжнародну хартію прав людини (Міжнародний білль про права людини)?

- 1) 2-й Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права про відміну смертної кари;
- 2) Підсумковий документ Віденської зустрічі держав – учасниць НБСЄ;

- 3) Паризька хартія для нової Європи;
- 4) Закон України «Про об'єднання громадян»;
- 5) всі відповіді правильні;

192. Універсальні права людини й основні свободи – це...

- 1) права, які визнаються за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають;
- 2) тільки ті права, що передбачені Загальною декларацією прав людини;
- 3) права, які визнаються за людьми, що перебувають на території держав, які є сторонами міжнародно-правових актів з захисту прав людини;
- 4) всі права людини є універсальними за своєю суттю;
- 5) немає жодної правильної відповіді;

193. Сутність спеціальних прав полягає...

- 1) в забезпеченні правовими засобами умов, за яких усі могли б рівною мірою користува-

- тися універсальними правами та свободами;
- 2) в наданні спеціальним категоріям людей (депутатам, військово-службовцям, суддям) додаткових прав;
 - 3) в тому, щоб закріпити привілейоване становище окремих груп людей;
 - 4) в тому, що це права, які визнаються за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають;
 - 5) всі відповіді правильні.

194. Розгалужена система з декількох десятків універсальних міжнародних органів із прав людини з різним обсягом компетенції, основною метою діяльності яких є захист прав людини – це...

- 1) міжнародна система захисту прав людини;
- 2) система органів ООН;
- 3) система контрольно-наглядових органів;
- 4) внутрішньодержавні гарантії прав людини;
- 5) основний принцип міжнародного права.

195. Відзначте міжнародний орган з прав людини:

- 1) Верховний комісар з прав людини;
- 2) Комісія з прав людини;
- 3) Верховний комісар ООН у справах біженців;
- 4) Комітет з прав людини;
- 5) всі відповіді правильні;

196. Який акт є правовою основою діяльності Європейського суду з прав людини?

- 1) Конвенція про захист прав людини та основних свобод;
- 2) Загальна декларація прав людини;
- 3) Міжнародний пакт про громадянські та політичні права;
- 4) Конвенція про права дитини;
- 5) всі відповіді правильні.

197. Відзначте міжнародні конвенційні органи з прав людини:

- 1) Комітет із прав дитини;
- 2) Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок;
- 3) Комітет з прав людини;

- 4) Комісія з прав людини;
- 5) ГА ООН;
- 6) ЕКОСОП;
- 7) Міжнародний суд ООН.

198. Універсальна міжнародна організація, створена для підтримання міжнародного миру, загальної безпеки та для сприяння розвитку всебічного співробітництва між державами – це...

- 1) ООН;
- 2) Ліга Націй;
- 3) НАТО;
- 4) ЛАД;
- 5) всі відповіді правильні.

199. Коли був підписаний Статут ООН?

- 1) 26 червня 1945 р.;
- 2) 27 березня 1945 р.;

- 3) 15 лютого 1929 р.;
- 4) 19 липня 1950 р.;
- 5) немає жодної правильної відповіді.

200. Головним органом ООН є...

- 1) Генеральна Асамблея;
- 2) Рада міністрів держав-членів;
- 3) Керівна рада;
- 4) Європейський суд;
- 5) всі відповіді правильні.

201. Головним органом ООН є...

- 1) Рада Безпеки;
- 2) Постійна рада;
- 3) Рада голів держав;
- 4) Рада голів урядів;
- 5) немає жодної правильної відповіді.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Сироїд Т. Д. Міжнародний захист прав людини: навч. пос. Харків: Право, 2019. 310 с.
2. Тертишник В. М. Права і свободи людини: підруч. Київ: Алерта, 2022. 432 с.
3. П'ятков О. В., Іванов І. В., Делія Ю. В. Забезпечення прав людини правоохоронними органами: монографія. КНТ, 2021. 241 с.
4. Права людини / Ю. М. Бисага, М. М. Палінчак, Д. М. Белов, М. М. Данканич. У жгорд: УНУ, 2003. 189 с.
5. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. / кол. авторів; за ред. О. Б. Онишко. Львів: ЛДУВС, 2022. 540 с.
6. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини: навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О. О., 2018. 168 с.
7. Булавіна С. Є., Давидова Т. О. Захист соціальних прав в рамках Ради Європи (на прикладі України). *Актуальні питання реформування правової системи України*: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 14–15 червня 2019 р. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 22–25.
8. Булавіна С. Є., Давидова Т. О. Наслідки недотримання права на приватність у мережі Інтернет: міжнародний аспект. *Історико-правовий часопис*: наук. журн. Луцьк, 2020. С. 8-13.
9. Булавіна С. Є. Аналіз ідей науковців щодо створення нового четвертого покоління прав людини. *Перспективи законодавчого закріплення та реалізації четвертого покоління прав людини в національному та зарубіжному законодавстві*: зб. матеріалів круглого столу, Луцьк, 2021. С. 13–16.

10. Булавина С. Є. Історико-правові аспекти європейської системи захисту прав людини. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини*: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 10.12.2021 р. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. С. 29–33.
11. Булавина С. Є., Гороть А. М. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини: навч.-метод. рек. / уклад. за заг. ред. д. ю. н. М. М. Яцишина. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 126 с.
12. Булавина С. Є. Юридичне оформлення демократичних і політичних прав і свобод людини в Україні у 1917–1920 р. *Актуальні питання реформування правової системи*: зб. матеріалів XIX Міжнар. наук.-практ. конф. «Завжди Поруч», Луцьк, 22–23 жовтня 2022 р. С. 4–7.
13. Права і свободи людини: навч.-метод. реко. / С. Є. Булавина, А. М. Гороть, О. І. Максимчук; за заг. ред. д. ю. н., проф. М. М. Яцишина. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 216 с.

Інтернет-ресурси:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua>
2. Сайт ООН. URL: <https://www.un.org/ru/global-issues/climate-change>
3. Практика ЄСПЛ. URL: <https://www.echr.com.ua/rishennia-espl/>
4. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>

Для нотаток

Навчально-методичне видання

**Булавіна Світлана Євгенівна,
Гороть Алла Миколаївна,
Максимчук Оксана Іванівна**

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Навчально-методичні рекомендації

За загальною редакцією д. ю. н., професора
М. М. Яцишина

Друкується в авторській редакції
Верстка *Ілони Савицької*

Формат 60×84 ¹/₁₆. Обсяг 12,55 ум. друк. арк., 12,07 обл.-вид. арк.

Наклад 300 пр. Зам. 58. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. 0669362549).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

